

TYÖTÄ JA HOITOA : KÖYHÄINHOITO KORPILAHDELLA 1930-LUVUN PULA-AIKANA

Suomen historian pro gradu-tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Historian ja etnologian laitos

Janne Sipinen

kevät 2011

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Sipinen, Janne Tapani	
Työn nimi – Title Työtä ja hoitoa : Köyhäinhoito Korpilahdella 1930-luvun pula-aikana	
Oppiaine – Subject Suomen historia	Työn laji – Level Pro gradu
Aika – Month and year Huhtikuu 2011	Sivumäärä – Number of pages 125
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tässä tutkielmassa tarkastellaan Korpilahden köyhäinhoitojärjestelmää ja sen toimintaa 1930-luvun pula-aikana. Tutkielmassa selvitetään, keitä köyhäinavun jakajat ja saajat olivat ja millaisia heidän kohtaamisensa olivat paikallisyhteisössä. Lisäksi tutkitaan, miten köyhyyteen ja köyhiin ihmisiin suhtauduttiin ja mitkä taustatekijät ohjasivat köyhäinhuollon antamista, ja toisaalta, kuinka köyhät ihmiset itse kokivat oman tilanteensa ja mitä keinoja heillä oli arjessa selviytymiseksi.</p> <p>Köyhäinhoito Korpilahdella perustui vapaaehtoiseen kaitsijajärjestelmään. Tärkeimmät avustusmuodot olivat suora raha-avustus ja laitoshoido. Köyhäinhuollon avustussummat olivat pieniä ja avustettavia kontrolloitiin tarkasti. Köyhäinhuollona saatu avustus oli vastikkeellista ja se oli maksettava kunnalle takaisin. Pula-aikana kuntien väliset köyhäinhuollon korvaukset muodostivat merkittävän osan köyhäinhuollomenoista. Korpilahden uuden kunnalliskodin rakentaminen oli merkittävä parannus kunnassa annettuun köyhäinhuoltoon. Pula-ajan seurauksena kunnan köyhäinhuollomenot kasvoivat selvästi ja jäivät pysyvästi lamaa edeltänyttä tasoa korkeammiksi.</p> <p>1930-luvulla maaseudun väestö oli jakautunut ryhmiin, joilla oli erilaiset mahdollisuudet toimeentulon hankkimiseen. Lama-ajan huono työllisyystilanne maatalousammateissa vaikutti toimeentulomahdollisuuksien heikkenemiseen pienviljelijöiden keskuudessa, joiden tilojen elinkelpoisuus perustui maa- ja metsätaloudesta saatuihin sivuansioihin. Kuitenkaan Korpilahdella ei koettu tilojen konkurssiaaltoa. Todellinen työttömyys oli tilastoitua työttömyyttä laajempaa. Työttömyyslautakunnan organisoimat kunnan varatyöt olivat tienparannus- ja metsätöitä.</p>	
Asiasanat – Keywords köyhäinhoito, pula-aika, 1930-luku, köyhyys, työttömyys, Korpilahti, sosiaalishistoria	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällysluettelo

Köyhyys on suhteellinen käsite.....	4
Väestö, elinkeinorakenne ja muuttoliike Korpilahdella 1920- ja 1930-luvulla.....	11
Vaivaishoidosta köyhäinhoitoon.....	20
Korpilahden köyhäinhoitolautakunta ja kaitsijat.....	26
Kunnalliskotiin työhön ja hoitoon.....	35
Rakkaudentyö ja muu toiminta köyhyyden lieventämiseksi.....	44
Miten on köyhäinhoidon laita.....	48
Korpilahden kunnallispoliittinen ilmasto 1920- ja 1930-luvulla.....	52
Uuden kunnalliskodin rakentaminen.....	57
Köyhän osa.....	60
Lama ja työttömyys.....	72
Työttömyyslautakunnan toiminta Korpilahdella.....	82
Vekseli veli otettaessa, mutta veljenpoika maksettaessa.....	86
Korpilahden köyhäinhoidon rahoitus.....	92
Köyhäinhoitomenot Korpilahdella.....	95
Kuntien välinen köyhäinhoito.....	102
Peritään takaisin jos varallisuutta ilmaantuu.....	106
Työtä ja hoitoa.....	110
Lähdeluettelo.....	115
Kaaviot ja taulukot.....	124

Köyhyys on suhteellinen käsite

Tämä tutkielma käsittelee köyhyyttä ja köyhäinhoidon järjestämistä kunnallisella tasolla talouden kriisiytyessä 1930-luvun alussa, sekä erilaisten taloudellisten, sosiaalisten, poliittisten, kulttuuristen ja ideologisten taustatekijöiden vaikutusta köyhäinhoidon toteuttamisen mahdollisuuksiin.

Tutkimuskohteena on Korpilahden maaseutuyhteisö. Tutkimustehtävänä on kokonaiskuvan luominen köyhäinhoidosta paikallisena ilmiönä, köyhyyden syistä ja esiintymisestä, köyhäinhoitojärjestelmän rakenteesta, toiminnasta ja sekä niistä arvoista ja normeista, mahdollisuuksista ja rajoituksista, jotka ohjasivat avun pyytämistä ja jakamista. Vertailemalla paikallisyhteisön, lähialueen ja koko maan yleistä kehitystä voidaan tutkia koko suomalaista yhteiskuntaa. Köyhyyttä ja köyhäinhoitoa tarkastellaan taloudellisesta, sosiaalisesta ja poliittisesta näkökulmasta. Keskeiset ryhmät ja toimijat tuodaan esiin. Köyhyyttä tarkastellaan muualtakin kuin kunnantalolta päin katsottuna.¹

Tutkielmassa selvitetään, kuinka köyhäinhoito Korpilahdella oli järjestetty? Keitä olivat paikalliset toimijat köyhäinhoito-organisaatiossa? Millainen oli köyhäinhoitolautakunnan ja valtion viranomaisten välinen suhde? Kuinka politiikka näkyi köyhäinhoidossa? Millainen rasite köyhäinhoito oli kuntataloudelle? Kuinka köyhyyttä lievennettiin, millaisista avustusmuodoista köyhäinapu koostui? Keitä ”kunnan köyhät”, köyhäinhoidon apuun turvautuneet ihmiset olivat? Millainen heidän elämäntilanteensa oli, kuinka he itse köyhyytensä kokivat ja kuinka he selviytyivät? Kuinka avunpyytäjät ja avunantajat kohtasivat? Kuinka lama ja työttömyys tuntuivat Korpilahdella? Kuinka työttömyyttä torjuttiin?

1926 *Köyhäinhoidon käsikirjan* esipuheessa apulaistarkastaja Elli Tavastähti esitti näkemyksen, jonka mukaan köyhyys oli suhteellista, koska se oli sidoksissa yhteiskunnalliseen kehitykseen.

“Köyhäinhoito ei nimittäin ole avustusten antamista, vaan köyhäin ihmisten hoitamista niin paljon kuin mahdollista omin neuvoin toimeen tuleviksi joko olevalla hetkellä tai tulevaisuudessa. Avustukset ovat välikeino tässä pyrkimyksessä.”²

1 Alapuro 1994, 21-49, 315-318. Nygård 2001, 12-15. Peltola 2008, 18. Virkkunen 2010, 15.

2 *Huoltaja* 1933, 105-107.

Tavastähden mukaan taistelu köyhyyttä vastaan oli taistelua yhteiskunnan olemassaolon puolesta, koska köyhyys oli kollektiivinen, koko kansaa koskeva asia. Köyhyys oli uhka turvallisuudelle, tämän oli verinen sisällissota vain muutamaa vuotta aiemmin osoittanut. Laajamittainen köyhyys vahingoitti yhteiskuntaa, koska etupäässä köyhimmistä kansankeroksista nousivat ne voimat, jotka pyrkivät horjuttamaan yhteiskuntajärjestystä. Sisällissodan seurauksena köyhälistöön kohdistuneet “sympatit ja romanttiset käsitykset” olivat vaihtuneet pelkoon ja vihaan, “suureksi pettymykseksi” köyhää kansaa kohtaan. Kansan yleisen varallisuuden ja elintason kohottaminen, köyhyyden ennaltaehkäisy ja sosiaalivakuutusjärjestelmän kehittäminen olivat tärkeimpiä toimia köyhyyden torjunnassa.

Suomalaisessa yhteiskunnassa käsitys köyhyydestä oli muuttumassa modernisointien seurauksena ja köyhäinhoito oli kehittymässä tärkeäksi yhteiskunnalliseksi huoltotehtäväksi. Tavastähden mukaan köyhyyttä ei kaikista yrityksistä huolimatta kuitenkaan saataisi täysin kitketyksi, koska aina oli ihmisiä, jotka eivät kykenisi huolehtimaan itsestään ja elätettävistään ilman ulkoapäin tulevaa apua. Tällöin yhteiskunnan on “sekä inhimillisyyden vaatimuksen pakotuksesta sekä omankin etunsa takia” annettava apua sitä kipeästi tarvitseville. Köyhäinhoidon apua oli annettava “ainoastaan todellisen tarpeen vaatiessa ja silloinkin suurta säästäväisyyttä noudattaen.” Säästäväisyydessä ei saanut mennä liian pitkälle: päämäärän oli oltava, että huollettava kykenisi myöhemmin pitämään huolta itsestään. Suoranainen avunanto oli viimeinen hätäkeino, koska siinä nähtiin piilevän “siiveellinenkin vaara, koska sen käyttäminen varsinkin, jos se tapahtuu taitamattomasti, helposti edistää laiskuutta, huolimattomuutta ja epärehellisyyttä”. Lapsia ei ollut ainoastaan elätettävä vaan heitä oli samalla kasvatettava yhteiskunnan jäseniksi. Köyhäinhoidon asianmukainen järjestäminen ja paikallisten toimijoiden ammattitaito oli tärkeää, koska “kysymys siitä, ketä ja kuinka on autettava, vaatii harkintaa ja avustuksen antaminen harvasta ja kykyä”.³

Tutkielma on ajoitettu koskemaan 1930-luvun pula-aikaa, joka oli poikkeusaika, yhteiskunnallinen kriisi. Matti Hannikaisen mukaan pula-aika oli 1922 köyhäinhuoltolain ja kunnallisen köyhäinhuoltojärjestelmän koetinkivi ja toimivuuden mittari. Sosiaalipoliittinen järjestelmä joutui koetukselle: avuntarvitsijoiden määrä moninkertaistui samalla kun järjes-

3 Häkkinen 2005, 52-62. Tavastähti 1926, 6-9. Urponen 1994, 163-164.

telmän kunnallisverotukseen perustuva rahoituspohja heikkeni.⁴

1930-luvun pula-ajasta käytetyt nimitykset vaihtelevat ja viittaavat eri asioihin. Pulaalla tarkoitetaan konkreettista arjen kokemusta: pulaa elintarvikkeista, ruoasta, vaatteista, toimeentulon niukkuutta, asumisolojen kurjuutta. Lama oli rahatalouden ja maailmantalouden kriisi, joka oli jossain kaukana, mutta jonka seuraukset tuntuivat paikallisyhteisöä myöten suhdanteiden muutoksena ja työvoiman kysynnän nopeana heikkenemisenä, työttömyytenä ja toimeentulovaikeuksina työläisperheiden ja yksilöiden elämässä. Laman seuraukset kohdentuivat eri tavalla eri yhteiskuntaluokkiin.⁵

Pula-ajan ajoittaminen riippuu siitä, tehdäänkö määrittely bruttokansantuotteen vai työttömyyden ja sosiaaliavun saajien määrän perusteella. Vaikka taloudessa käänne parempaan oli jo tapahtunut, jäivät sosiaaliset ongelmat ja köyhäinhoitoa saaneiden määrät pysyvästi korkealle tasolle. ”Kolmen laman mallin” avulla Jarmo Peltola tekee laman kestoa käsitettäväksi. Taloudellinen lama, työmarkkinoiden lama ja sosiaalipoliittinen lama yhdessä muodostavat ”kolmivaiheisen prosessin, jossa vaiheet seuraavat toisiaan ja esiintyvät toisaalta samanaikaisesti”. Sosiaalipoliittinen lama on näistä sinnikkäin.⁶ 1931 koko maassa köyhäinhoitoa sai 204 416 henkeä eli 7,2 prosenttia väestöstä, 1933 389 181 eli 10,4 prosenttia ja 1936 327 110 eli 8,6 prosenttia. Työttömyyden takia köyhäinhoito avusti 1927 780 henkilöä, 1933 26 470 henkilöä ja 1936 11 000 henkilöä.⁷ Peltolan mukaan suomalaisessa laman tutkimuksessa poliittinen näkökulma on ollut piilotettuna. Hänen mukaansa keskeistä on, mitä työttömyyden laajuus ja kohdentuminen kertovat yhteiskunnan ja paikallisyhteisön vallitsevista arvoista, ja kuinka noudatettu sosiaalipoliittikka vaikutti työttömyyden laajuuteen ja kohdistumiseen.⁸

Toivo Nygårdin mukaan köyhät ihmiset muodostivat ”normaalista” poikkeavan marginaaliryhmän, jota määrittelivät aikakauden viralliset normit ja kohtelu, mutta myös epäviralliset normit ja vallitsevat käsitykset. Köyhyyteen suhtautuminen heijasteli yhteiskunnassa vallinneita sääntöjä ja ihanteita, yhteiskunnan käsitystä itsestään.⁹

Antti Häkkisen mukaan ”köyhällä alaluokalla” oli oma, valtakulttuurista poikkeava köyhyyden kulttuurinsa. Köyhyysilmiö voidaan jakaa rakenne- ja tilannetekijöihin, kult-

4 Hannikainen 2001, 44-45.

5 Maijala 2005, 9-11. Peltola 2008, 6, 43.

6 Kolmen laman mallia on käytetty myös 1990-luvun laman tutkimuksessa.

7 Peltola 2008, 19-21, 23.

8 Peltola 2008, 12-13, 16-18.

9 Nygård 1999, 22-24. Nygård 2001, 11, 16-17.

tuurisiin ja poliittisiin tekijöihin sekä köyhyyteen toimintana. Lama vaikutti talouden rakenteisiin ja eri sosiaaliryhmien toimeentulomahdollisuuksiin eri tavalla, hitaina rakenteellisina muutoksina tai nopeina, osittain palautuvina muutoksina. Henkilön, perheen ja luokan yhteiskunnallinen asema oli merkittävä tekijä. Köyhyyskulttuurissa vallitsivat omat normit, tavat, arvot ja elämäntapa. Köyhyyskulttuuri oli ylisukupolvista, koska se siirtyi sukupolvelta seuraavalle rakenteiden ja sosiaalisen ympäristön välityksellä. Köyhyyskulttuuri rajoitti sosiaalisen mobilisaation mahdollisuutta tai ilmeni “toiseuteen” tähtäävinä päämäärinä ja tavoitteina. Köyhyyden politiikka, vallankäyttö, vuorovaikutus ja sosiaaliset suhteet näkyivät lainsäädännössä, köyhyyden kontrolloinnissa, tilanteissa ja tavoissa, joissa köyhäinapua pyydettiin ja jaettiin. Köyhän arjessa oli tärkeää löytää oikeat keinot köyhyydessä selviämiseksi. Aktiivista toimintaa ja sosiaalisten verkostojen hyödyntämistä vaikeuttivat erilaiset toiminnan ja toimeentulon rajoitukset. Häkkisen mukaan köyhyyden kulttuuri oli kuitenkin enemmän aktiivista sopeutumista kuin passiivista alistumista ja kyvyttömyyttä. Pula-aika heijastui köyhyysilmiöön kokonaisuutena.¹⁰

Pahimmillaan köyhyyden eri osatekijät kumuloituivat köyhyyden kierteeksi. Työttömyys tai työn puute pakottivat perheen uusiin strategioihin toimeentulon turvaamiseksi, kuten pahan päivän varalle kerättyjen resurssien käyttöönottoon, säästöjen kuluttamiseen, omaisuuden myymiseen ja velanottoon. Yllättävät tekijät, kuten perheen elättäjän äkillinen sairastuminen tai köyhäinavun loppuminen, syvensivät puutetta. Varatöihin tai siirtotyömaille lähtö koetteli perheen koherenssia, eikä alhaisesta varatyöpalkasta aina riittänyt tuomisia kotiin asti. Alentunut elintaso saattoi johtaa selviytymisen keinojen hupenemisen kautta sairasteluun, syrjäytymiseen, mielenterveysongelmiin, vankilatuomioihin jne. Laman helpottaessa ja ulkoisten taloudellisten olosuhteiden parantuessa perhe ei päässyt niistä osalliseksi, koska tarvittavat henkiset ja taloudelliset resurssit oli jo kulutettu loppuun. Myös alkoholismi ja rikollisuus olivat köyhyyskierteen elementtejä.¹¹

Pete Alcockin mielestä köyhien omien kokemusten sivuuttaminen on sama kuin jättäisi osan köyhyyden kuvasta maalaamatta. Gia Virkusen mukaan köyhien “oma ääni”, henkilökohtaiset kokemukset köyhyydestä ovat tavoitettavissa muistelukerronnan avulla. Haastattelututkimus on erityisesti etnologian tutkimuksessa käytetty menetelmä. Muistelukerronta tarkoittaa kertojan omaa historiaa tuottavaa kertomista, kollektiivista kerrontaa,

10 Häkkinen 2002, 129-131. Häkkinen 2005, 39-42, 85-86. Virkkunen 2010, 16.

11 Häkkinen 2002, 131.

jossa arvioidaan tietyn historiallisen tapahtuman vaikutusta kertojan ja hänen perheensä arkielämän kannalta. Virkkunen jakaa köyhyiden tekijät ”aineellisiin” ja ”aineettomiin”.¹²

Bronislaw Geremekin mukaan köyhyys on aineellista puutetta monimutkaisempi ilmiö. Köyhyys voidaan käsittää monetaarisena tai materiaalisena puutteena, mutta sillä on myös ”aineeton” puolensa, johon kuuluvat sosiaalinen status, asema tai rooli. Köyhyys voidaan nähdä elämäntapana, joka on seurausta erilaisten sosiaalisten, kulttuuristen, taloudellisten, poliittisten, psykologisten, fysiologisten ja ekologisten tekijöiden vuorovaikutuksesta. Köyhyys laajenee koko yhteiskuntaa koskevaksi kysymykseksi, jossa talousjärjestelmän osuus on merkittävä, muttei tyhjentävä.¹³

Tutkimuksessa on käytetty useiden eri arkistojen alkuperäisaineistoja, useimmiten viranomaisaineistoja, jotka ovat syntyneet valvonnan, huollon ja hoidon seurauksena.¹⁴ Tärkein on Korpilahden kunnanarkisto, jonka keskeisiä alkuperäisaineistoja ovat kunnanvaltuuston, köyhäinhuoltolautakunnan ja työttömyyslautakunnan kokousten pöytäkirjat, tehdyt huoltopäätökset, kirjeenvaihto eri köyhäinhoidon viranomaisten välillä, kunnansihteerin tekemät vuosittaiset kunnalliskertomukset eli selvitykset kunnan tilasta, tilastoilmoitukset ja köyhäinhoidon kassakirja. Kunnalliskotia koskevaa aineistoa ovat tarkastuspöytäkirjat, hoidokkiluettelot ja tarvikehuutokauppapöytäkirjat. Harmittavasti tutkielman kannalta merkittävä osa kunnalliskotia koskevaa aineistoa on hävinnyt. Oskari Reivilän kirjoittama Korpilahden köyhäinhoidon historiikki vuodelta 1934 on eräs tämän tutkielman lähtökohdista. Korpilahden seurakunnan arkiston väestökirjanpidon avulla voidaan tehdä käsiteltäväksi kunnan demografista kehitystä ja elinkeinorakenteen muuttumista. Kirkkovaltuuston pöytäkirjat kertovat seurakuntadiakonian hitaasta etenemisestä. Tutkimustyötä on hidastanut ja vaikeuttanut paitsi monien keskeisten aineistojen puuttuminen, myös ongelmat aineistojen saatavuudessa: Korpilahden kunnassa ei ole vallinnut yksimielisyyttä siitä, mitä aineistoja tutkijan käyttöön voidaan antaa. Kunnan käytännöissä on ollut tarkistamisen vaaraa.

Jyväskylän maakunta-arkiston Jämsän kihlakunnan kruununvoudin arkistossa säilytetään Korpilahdella pidettyjen pakkohuutokauppojen asiakirjoja. Hämeenlinnan maakunta-arkistossa on Hämeen läänin sosiaalihuollon piiritarkastajan arkisto, johon kuuluu köy-

12 Virkkunen 2010, 15-18.

13 Geremek 1994, 3-4.

14 Nygård 1999, 18-19. Nygård 2001, 20.

hänhoidon tarkastajan ja Korpilahden köyhäinlaitoksen välinen kirjeenvaihto. Valkeakoskella UPM-Kymmene arkistossa säilytetään niukkaa Nurmisen sahan arkistoa. Tutkielmassa käytetty muistitietoaineisto on peräisin Suomen kirjallisuuden seuran Kansanrunousarkistosta, Kansan arkistosta ja Työväen arkiston muistitietoarkistosta. Nämä arkistot sijaitsevat Helsingissä. 1999 Helsingin yliopisto toteutti 1930-luvun pula-ajan muistojen keräilyyn ”Kauniit kesät vaiko puute ja kurjuus?” josta olen valinnut tähän työhön neljä kertojaa, joista tosin kukaan ei ole Korpilahdelta, mutta lähikunnista kuitenkin, Jämsästä, Jämsänkoskelta ja Keuruulta. Nämä aineistot eivät suoraan kerro siitä, millaista elämä Korpilahdella oli pula-aikana, mutta ne toimivat tutkimuskirjallisuuden tukena ja tuovat pula-ajan yleiset piirteet Keski-Suomen tasolle.

Tutkielmassa käytettyjä sanoma- ja aikakauslehtiä ovat *Työn Voima*, *Huoltaja* ja *Maalaiskunta*. *Työn Voima* oli jyvaskyläläinen sosiaalidemokraattinen lehti, jossa 1926 käsiteltiin kärkevästi Korpilahden kunnalliskodin tilaa. *Huoltajaa* kustansi Huoltajasäätiö, joka oli lähellä sosiaalihuoltoa ja maan poliittista eliittiä. Lehti toimi sosiaaliministeriön äänitorvena ja pyrki tiedottamaan ja vaikuttamaan toimijoihin kuntatasolla. *Huoltajan* poliittiset tarkoitukselliset pyrkimykset pyrittiin verhoamaan kirjoitusten informatiivisuuden taakse. Lehden usein ihanteellissävyyinen kirjoittelu kertoi usein ennemminkin siitä ”kuinka asioiden tulisi olla” kuin siitä ”kuinka ne todellisuudessa olivat”. *Maalaiskunta* oli Suomen maalaiskuntien liiton julkaisema kunta-alan aikakauslehti. Korpilahden kunta oli *Huoltajan* ja *Maalaiskunnan* tilaaja.¹⁵

Taulukoiden ja kaavioiden käyttö on ollut runsaan kvantitatiivisen aineiston havainnollisen esittämisen kannalta tarkoituksenmukaista. Suomen virallisen tilaston köyhäinhuoltilasto on keskeinen tilastolähde. Kauppaloitten ja maalaiskuntien finanssitalasto alkaa vuodesta 1930. Köyhäinhuoltilasto tarkentui 1931, kun kustannusten jakautumista eri köyhäinhuolto-tyyppien välillä alettiin tilastoida ja mukaan tuli työttömyystilasto. Lähemmin Korpilahden tilanteesta kertovat kunnan omat tilastoilmoitukset.

Tutkimukseni lähestymistapa on hermeneuttinen eli tekstianalyttinen. Tämä tarkoittaa pyrkimystä tutkimuskohteen käsittämiseen eläytymällä ja samaistumalla tutkittavan ajankohdan ajattelutapoihin ja käytänteisiin. Tarkastelen menneisyyttä vieraan kulttuurin näkökulmasta. Merkityshorisontti on erilainen eri aikoina eri ihmisille. Tulkinta on näiden

15 ”Köyhäinhuoltolautakunnat! Tilatkaa 'Huoltaja' köyhäinhuoltoa kaitsijoille, sillä he suorittavat hiljaisuudessa tärkeää yhteiskunnallista työtä.” Mainos *Huoltajassa* 1931, 88.

merkityssuhteiden avaamista ja käsitettäväksi tekemistä. Käsittekseni tutkimuskohteesta on syventynyt työn edetessä ja uusia kysymyksiä on noussut esiin.¹⁶

Tutkielma kuuluu sosiaalihistoriaan tavalla, joka kuvaa koko tutkimussuunnan kehitystä. Tutkielma käsittelee ”sosiaalisia suhteita ja sosiaalihuoltoa”, eri sosiaalisten ryhmien keskinäistä suhdetta ja erilaisia toiminnan rakenteita, unohtamatta ihmisiä huoltotoiminnan piirissä. Uusi sosiaalihistoria on vienyt tutkimusta kulttuurihistorian suuntaan, jolla tarkoitetaan pyrkimystä tutkimusotteen kokonaisvaltaisuuteen, arjen historian ja mentaliteettien tutkimiseen. Jorma Kalelan mukaan historiantutkimuksen eettisenä pyrkimyksenä on tehdä oikeutta tutkimuksen kohteena oleville asioille ja ihmisille. Historian ihminen on subjekti itselleen, hänen todellisuutensa on konkreettista ja jokapäiväistä. Köyhyyden tutkiminen on mikrohistorian tutkimusta, sillä se nostaa ”köyhän alaluokan” köyhäinhoidon kohteesta historian prosessien täysivaltaiseksi toimijaksi.¹⁷

16 Kalela 2000, 88, 110, 200. Peltonen 1992, 14-15, 55, 73. Varto 2005, 88-113. Kalelan näkemystä muokautellen olen korvannut ymmärtämisen käsittelemällä ja selittämisen käsitettäväksi tekemisellä.

17 Kalela 2000, 62-64. Nygård 1999, 17-18. Nygård 2001, 12, 16-17, Peltonen 1992, 9.

Väestö, elinkeinorakenne ja muuttoliike Korpilahdella 1920- ja 1930-luvulla

TAULUKKO 1.

Korpilahden väkiluku 1928-1936

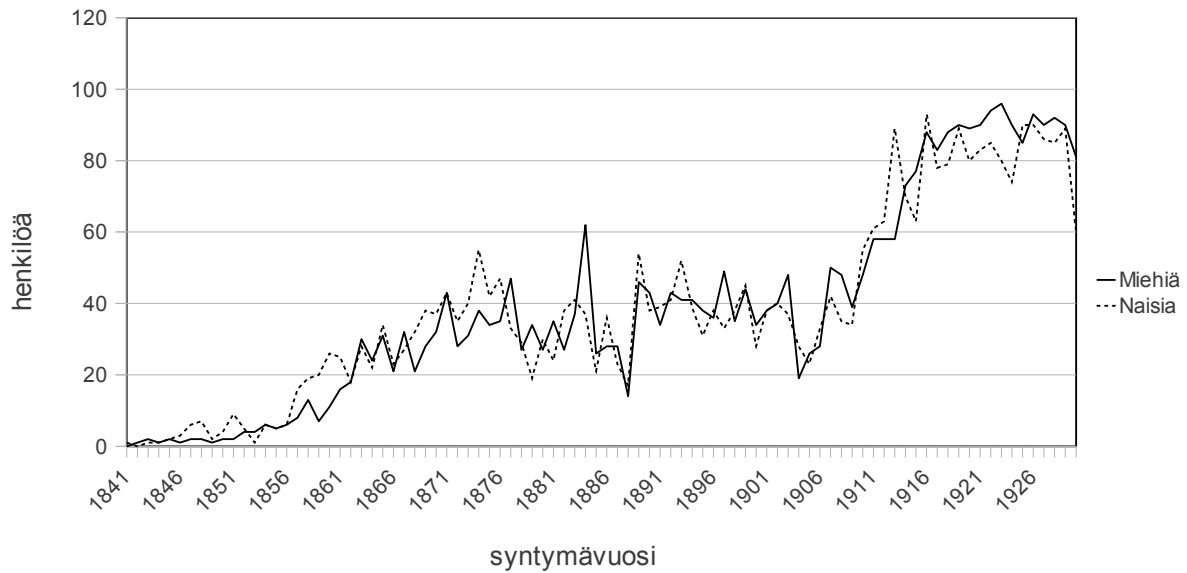
Vuosi	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Väkiluku	7397	7320	7267	7141	6919	7108	7091	7150	7156

Lähde: SVTK 1929-1937 II Väestö

Väestö Suomessa lisääntyi voimakkaasti sotien välisenä aikana, yli puoli miljoonaa henkeä. Väestönkasvu oli keskimäärin 0,8 prosenttia vuodessa, vaikka se hidastuikin 1930-luvulla. Hämeen läänissä väestönkasvu oli maan keskitasoa. Erityisesti taajamaväestö lisääntyi nopeasti. 1930-luvulla Korpilahden asukasluku pysytteli 7000 asukkaan tietämissä. 1934 Rutalahti siirtyi osaksi Leivonmäen kuntaa.¹⁸ Poismuuton seurauksena kunnan väkiluku laski laman aikana, mutta kääntyi kasvuun muuttoliikkeen käännyttyä takaisin Korpilahdelle päin. Korpilahden väestö oli nuorta: 1930 alle 16-vuotiaiden osuus oli lähes viidesnes. Väestöstä huomattava määrä tuli työkään juuri ennen pulavuosia tai niiden aikana. Pula-aikana syntyvyys laski jyrkästi. Myös laman seurauksena tapahtunut työkäisen väestön poismuutto näkyi Korpilahdella paikalla olevan väestön ikärakenteessa. 1940 väestönlaskennassa ikärakenteen vinoutuma oli tasoittunut. Sukupuolten välillä ei ollut mitään todella merkittäviä eroja.

¹⁸ KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 1/27.6.1934.

KAAVIO 1. Korpilahden paikallaoleva väestö syntymävuoden mukaan 1930

Lähde: KSA, Väestötilasto 1930, taulu 1 A.

TAULUKKO 2.

Korpilahden elinkeinorakenne 1930 ja 1940

1930

		Perheen päähenkilöt		Puolisot ja lapset		Lapset ja perheenjäsenet päämiehen ammatissa		
		Miehiä	Naisia	Miehiä	Naisia	Miehiä	Naisia	%
Maatalous sivuelinkeinoineen	6407	1530	823	1212	2108	430	304	92,8%
Teollisuus ja käsityö	253	95	23	44	88	3	-	4,0%
Liikenne	30	11	2	9	8	-	-	0,4%
Kauppa	30	8	-	7	15	-	-	0,4%
Julkinen toiminta ja vapaat ammatit	72	20	17	15	17	3	-	1,0%
Työläisiä, päiväpalkkalaisia ilman em. Ammatteja	-	-	-	-	-	-	-	-
Ilman ammattia olevat henkilöt	106	54	30	12	10	-	-	1,5%
Yhteensä	6898							100,0%

1940

		Perheen päähenkilöt		Puolisot ja lapset		Lapset ja perheenjäsenet päämiehen ammatissa		
		Miehiä	Naisia	Miehiä	Naisia	Miehiä	Naisia	%
Maatalous sivuelinkeinoineen	5279	1148	382	869	1014	653	1213	79,0%
Teollisuus ja käsityö	576	199	21	121	223	3	9	8,6%
Liikenne	48	15	4	6	23	-	-	0,7%
Kauppa	102	29	19	20	15	7	12	1,5%
Julkinen toiminta ja vapaat ammatit	118	30	38	17	33	-	-	1,8%
Työläisiä, päiväpalkkalaisia ilman em. Ammatteja	146	99	27	8	12	-	-	2,2%
Ilman ammattia olevat henkilöt	410	113	192	42	63	-	-	6,1%
Yhteensä	6679							100,0%

Lähde: KSA, Tietoja väkiluvusta Korpilahden seurakunnassa 31.12.1930 ja 31.12.1940. V Seurakunnassa läsnä oleva väestö.

Maa- ja metsätalous olivat tärkeimmät elinkeinot Korpilahdella. 1930-luvun alussa ne työllistivät 93 prosenttia väestöstä, mutta vuosikymmenen kuluessa määrä laski 79 prosenttiin. Maatalous ja sen sivuelinkeinot säilyttivät keskeisen asemassa. Merkittävä muutos tapahtui teollisuudessa ja käsityöammateissa, joihin erityisesti naiset siirtyivät. Myös muuttoliike vaikutti maa- ja metsätaloustyöntekijöiden osuuden laskuun. 1940 teollisuudessa ja käsityöammateissa toimi 8,6 prosenttia kuntalaisista. Ilman ammattia olevilla henkilöillä tarkoitettiin pääomalla tai korolla eläjiä, eläkeläisiä, syytinkiläisiä, tai vankilassa, kunnalliskodissa ja mielisairaalassa olevia kuntalaisia. Korpilahden elinkeinorakenteessa näkyi Suomen yleinen kehitys: maa säilytti agraarin luonteensa, mutta väestö alkoi siirtyä teollisen yhteiskunnan elinkeinoihin. Muuhun Eurooppaan verrattuna teollistuminen Suomessa tapahtui myöhään, mutta nopeasti. 1930-luvulla viljelijäväestön määrä väheni eniten teollistuneessa Etelä-Suomessa.¹⁹

19 Haatanen 1968, 191-192. Pitkänen 1982, 199-203. Urponen 1994, 170-173.

TAULUKKO 3.

Korpilahden väestörakenne elinkeinon mukaan
Maatalous sivuelinkeinoineen 1930 ja 1940

1930

		Perheen päähenkilöt		Puolisot ja lapset		Lapset ja perheenjäsenet päämiehen ammatissa	
		Miehiä	Naisia	Miehiä	Naisia	Miehiä	Naisia
Maanomistajia	1784	385	17	410	581	215	176
Kruunutilojen haltijoita tai vuokraajia	30	5	2	4	12	3	4
Itsenäisen tilan vuokraajia	44	7	-	7	15	10	5
Lampuoteja ja maatorppareita	948	76	19	240	425	130	58
Tilanhoidajia, voueteja, työnjohtajia, ammattioppineita	48	12	1	11	22	-	2
Palkollisia isäntäväen ruokakunassa	121	65	56	-	-	-	-
Metsätaloustyöläisiä, joilla on oma asunto (itsellisiä, mäkitupalaisia)	1993	413	26	490	933	72	59
Maataloustöläisiä ilman omaa asuntoa (loisia ym.)	1344	553	702	21	68	-	-
Metsänhoito	86	12	-	29	45	-	-
Metsästäjiä, kalastajia	9	9	-	-	-	-	-
Yhteensä	6407						

1940

		Perheen päähenkilöt		Puolisot ja lapset		Lapset ja perheenjäsenet päämiehen ammatissa	
		Miehiä	Naisia	Miehiä	Naisia	Miehiä	Naisia
Maanomistajia	3394	635	81	535	534	588	1021
Kruunutilojen haltijoita tai vuokraajia	3	1	-	-	-	1	1
Itsenäisen tilan vuokraajia	26	4	-	7	9	2	4
Lampuoteja ja maatorppareita	-	-	-	-	-	-	-
Muonamiehiä, muonatorppareita, muonarenkejä	66	19	-	20	27	-	-
Tilanhoidajia, voueteja, työnjohtajia, ammattioppineita	53	14	6	-	8	25	-
Palkollisia isäntäväen ruokakunassa	202	47	137	10	8	-	-
Metsätaloustyöläisiä, joilla on oma asunto (itsellisiä, mäkitupalaisia)	690	173	24	129	121	62	181
Maataloustöläisiä ilman omaa asuntoa (loisia ym.)	831	245	134	174	278	-	-
Metsänhoito	14	4	-	3	7	-	-
Metsästäjiä, kalastajia	20	6	-	3	5	6	-
	5299						

Lähde: KSA, Tietoja väkiluvusta Korpilahden seurakunnassa 31.12.1930 ja 31.12.1940. V Seurakunnassa läsnä oleva väestö.

1920-luvulla alkanut laaja maatalouden rakennemuutos jatkui 1930-luvun ajan. Maatalousväestön sisäinen rakenne muuttui. 1930 tilanvuokraajia ja metsätaloustyöläisiä oli Korpilahdella lähes 60 prosenttia enemmän kuin maanomistajia. Tilojen lunastuksen ja asutustoiminnan seurauksena maanomistajien määrä lisääntyi noin 1600 hengellä, kun lampuodit ja torpparit muuttuivat itsenäisiksi pientilallisiksi.²⁰ Tilattoman maatalousväestön määrä pieneni voimakkaasti: itsellisten ja mäkitupalaiden määrä laski miesten osalta lähes 60 prosenttia ja perheenpään kanssa samassa ammatissa olleiden naisten ja tyttöjen osuus 87 prosenttia. Vuokralla tai loisina asuneiden perheen päähenkilöksi katsottujen naispuolisten metsätaloustyöläisten osuus laski noin 80 prosenttia. Maanomistajaryhmässä päämiehen

²⁰ Lampuodilla tarkoitettiin koko viljelytilan vuokraajaa. Tässä suhteessa lampuotit erosi torpparista, joka oli vuokrannut vain osan tilasta työvastiketta eli taksvärkkiä vastaan. Mäkitupalainen puolestaan vuokrasi vain asuntotontin, ei viljelymaata.

ammattissa olleiden naisten osuus viisinkertaistui 1930-luvulla.²¹

TAULUKKO 4.
Tilojen koot Korpilahdella 1929 ja 1941

Peltoa	1929	1941
Alle 1 ha	34	335
1-2 ha	157	135
2-3 ha	142	147
3-5 ha	160	236
5-10 ha	146	197
10-15 ha	74	67
15-25 ha	49	51
25-50 ha	21	18
Yli 50 ha	1	-
Yhteensä	784	1186
Alle 1 ha %	0,04	0,28
Yli 1 ha	750	851

Lähde: SVT III Yleinen maataloustiedustelu 1929, 1941.

Korpilahti pientilavaltaistui entisestään 1930-luvun kuluessa. Alle 5 peltohehtaarin tiloja oli 1920-luvun lopulla 63 prosenttia tiloista ja 1941 72 prosenttia tiloista. 1930-luvun aikana alle yhden peltohehtaarin tilojen määrä moninkertaistui niin, että niiden osuus oli lähes kolmannes kunnan tilaluvusta. 1930-luvulla tilojen lukumäärä lisääntyi kolmanneksella.²² 1930-luvulla Hämeessä elinkelpoiseksi katsotulla tilalla oli noin 7-10 hehtaaria peltoa. Arvion mukaan 7,5 peltohehtaaria suuremmilla tiloilla tultiin toimeen pelkän oman maatalouden varassa. Korpilahdella näiden tilojen osuus oli 1929 18 prosenttia ja 1941 11 prosenttia. Tilakoosta johtuen sivuansioiden merkitys oli keskeinen korpilahtelaisten tilanomistajien toimeentulossa.²³

Asutuslakien tarkoituksena oli antaa tilan lunastusoikeus kaikille torppareille ja vähintään 5 vuotta tilaa hallinnoineille mäkitupalaisille.²⁴ Luovutettaviin tiloihin piti erottaa enintään 10 hehtaaria viljeltyä tai viljelyskelpoista maata ja korkeintaan 20 hehtaaria metsää kotitarvekäyttöä varten. Entisistä torppareista tehtiin omien pientilojensa viljelijöitä.

21 Urponen 1994, 167-170. Tilastoinnin kehittyessä ja tarkentuessa eri ammateissa toimivan väestön määrä lisääntyi. Tilaston täyttöohjeiden mukaan taulukointi tuli tehdä vain sen ammatin puolesta, josta kukin sai pääasiallisen elatuksensa. Torpan poika, joka oli uittotyössä, merkittiin puuteollisuuden palveluksessa olevaksi uittotyöläiseksi. KSA, Tilastoilmoituksen täyttöohje. Kari Pitkäsen mukaan tilastoinnilla oli taipumusta laahata jäljessä, jolloin ne antoivat liian suuria lukuja maatalousväestölle teollisuusväestön kustannuksella. Maaseudun ”kaatoväestö” ei välttämättä kuulunut maatalousväestöön. Pitkänen 1986, 201.

22 Toisen maailmansodan jälkeen pientilojen määrä lisääntyi entisestään karjalaisten asuttamisen seurauksena.

23 Urponen 1994, 168. Virkkunen 2010, 28-29.

24 1919 torpparilaki, 1922 Lex Kallio ja 1925 Lex Pulkkinen.

Muutos oli ennen kaikkea oikeudellinen. Omistajanvaihdoksessa itsenäistyi Suomessa 56 222 torppaa ja 51 513 mäkitupaa, kirkon ja valtion virkataloista 5325 torppaa ja 3668 mäkitupaa, lisäksi 1612 muuta tilaa eli yhteensä 118 340 tilaa. Lisäksi pääosin Pohjois-Suomessa noin 6000 kruununmetsätorppaa vaihtoi omistajaa. Tilakoot olivat pieniä: keskimäärin Suomessa tilaan kuului 4,8 hehtaaria peltoa, 2,5 hehtaaria raivauskelpoista maata ja kotitarvemetsää. Tilat itsenäistyivät edullisesti, mutta lisämaiden lunastukset ja muut erityis-sopimukset nostivat kustannuksia merkittävästi. Tilojen lunastaminen tapahtui kunnallisten vuokralautakuntien välityksellä.²⁵

Laajuudestaan huolimatta tilojen lunastustoiminta ei poistanut tilattoman väestön ongelmaa. Monessa mökissä arkitodellisuus osoitti, että vain vähän oli muuttunut, jos mikään. Ongelmana olivat tilakokojen pienuus ja niukat toimeentulon mahdollisuudet. Suuri itsellisten ryhmä asui edelleen vuokralla ja oli ilman viljelymaata. Asutuslakeja merkittävämmäksi muodostui valtion asutustarkoituksiin ostamien maiden käyttö ja kruununmaiden asutustoiminta. Valtion asutusrahaston ohjaaman asutustoiminnan seurauksena asutettiin noin 140 000 tilattomaan väestöön kuulunutta. 1919-1939 syntyi noin 17 000 uutta viljelystilaa ja 10 500 asutustilaa.²⁶

Maailmansotien välisenä aikana maatalouspolitiikan tavoitteina olivat yhteiskuntarauhan säilyttäminen, sosiaalisten vastakohtaisuuksien lieventäminen ja elintarvikeomavaraisuus.²⁷ Maatalousväestön taloudellinen ja sosiaalinen minimitaso pyrittiin takaamaan. Maan teollistumismahdollisuuksiin ei uskottu ja nähtiin, että pienmaatalous oli suhdannevaihtelujen ulkopuolella. Työttömyyttä pidettiin kaupunkielinkeinoihin kuuluvana ilmiönä, maaseudun perinteistä kausityöttömyyttä ja vajaatyöllisyyttä ei laskettu työttömyydeksi. Maatalouden merkitys suomalaisten enemmistön ammattina muuttui 1930-luvun lopulla, kun viljelijäväestö alkoi vähetä.²⁸ Uudisraivauksen seurauksena peltoala kasvoi: 1910 peltoala Suomessa oli 1,87 miljoonaa hehtaaria, 1920 2,02 miljoonaa hehtaaria ja 1930 2,28 miljoonaa hehtaaria. Uudisraivaus oli vähäisintä alueilla, jossa maatalouden taso oli korkein ja peltoala jo ennestään laaja, kuten Uusimaa, Varsinais-Suomi, Vaasa ja Hämeen läänit.²⁹

25 Manninen 1994, 251. Pitkänen 1982, 201-203. Vihola 2004, 356-363.

26 Vihola 2004, 363-367.

27 Elintarvikeomavaraisuuspyrkimyksen taustalla oli ensimmäisen maailmansodan elintarvikekriisi Suomessa.

28 Haatanen 1968, 186-222.

29 Urponen 1994, 168. Vihola 2004, 330-339.

Maailmansotien välinen aika ei ollut maataloudessa mikään erityinen murroskausi. Mitään tuotannollista vallankumousta ei tapahtunut, mutta uudet maatalouden metodit, kuten heinän peltoviljely, kesannoinnin väheneminen ja väkilannoitteiden käytön yleistyminen vaikuttivat maatalouden tuottavuuden ja erityisesti karjatalouden tuotannon kasvuun. Hevonen säilyi maanviljelijän työtoverina aina 1950-luvun lopulle asti. Karjatalouden merkitys kasvoi. Maitotili oli merkittävä tuottajien oman rahatalouden kannalta. Rahatalouden kehittyminen lisäsi mahdollisuuksia investointeihin ja tuotannon kehittämiseen. Maatalouden koneistuminen tapahtui pikkuhiljaa: uusia tuotantovälineitä olivat separaattori, niittokone, puimakone ja traktori.³⁰

Maalta kaupunkiin muutto oli erityisesti tilattoman väestön liike. Kaupunkien ja muiden väestökeskusten muuttovoitto samoin kuin maalaiskuntien muuttotappio vaihteli taloudellisten suhdanteiden mukaan. 1921-1939 kaupunkien muuttovoitto oli lähes samansuuruisen kuin maaseudun muuttotappio, yli 200 000 henkeä. Yli puolet muutosta suuntautui Helsinkiin. Siirtolaisuudella ei ollut yhtä merkittävää asemaa kuin 1900-luvun vaihteen muuttoliikkeessä.

Väestöpotentiaalia tarvittiin kaupunkien ja teollisuuden kasvattamiseen. Väestökeskusten ja kaupunkilaiselinkeinojen veto oli tärkeä syy maaltamuuttoon, toisaalta maaseudun elinkeinojen ongelmat työnsivät väestöä taajamiin. Kaupungit olivat massamuuton pääte- ja kauttakulkuasemia. Korpilahdelta oli hyvät kulkuyhteydet Jyväskylän kautta Etelä-Suomeen, mutta Tampereelle ei ollut säännöllistä suoraa linja-autoliikennettä ennen vuotta 1934.

30 Manninen 1994, 294. Vihola 2004, 346-350.

TAULUKKO 5.

Muuttovoitto ja -tappio eräissä Keski-Suomen kunnissa vuosina 1920-1939

	Muutos/henkilöä	+/- Muuttovoitto/tappio
Korpilahti	-735	-5.3%
Muurame	+168	+3.5%
Säynätsalo (1923-)	+620	+28.2%
Jämsä	-2256	-11.6%
Jämsänkoski (1925-)	+388	+9.4%
Luhanka	-474	-11.0%
Leivonmäki	-415	-11.0%
Joutsa	-1083	-10.3%
Jyväskylä	+3380	+24.5%
Keuruu	-705	-4.2%
Jyväskylän mlk	+4817	+18.2%

Lähde: Lento 1951, taulu IX mukaan.

Jyväskylän ja Jyväskylän maalaiskunnan yhteinen muuttovoitto 1921-1931 oli lähes 5000 henkeä ja 1932-1939 yli 3000 henkeä. Jyväskylän muuttovoitto oli 24,5 henkeä/1000 asukasta kohti, mikä oli maan neljänneksi korkein. Jyväskylän nopea kasvu oli alkanut jo 1910-luvulla. Teollisuustaaajat Säynätsalo ja Jämsänkoski kuuluivat alueen muuttovoittokuntiin.³¹

Korpilahti oli lievästi muuttotappiollinen kunta. Keski-Suomessa huonommassa tilanteessa olivat Jämsä, Luhanka, Leivonmäki ja Joutsa. Pula-aikana muuttoliike Korpilahdella oli maaseudun sisäistä muuttoa. Muuttajia oli vuosittain 100-200 henkeä. On huomattava, että tilastoinnissa maaseutuun kuuluviksi laskettiin esikaupunkialueet, kauppalat ja muut maaseudun väestökeskukset, jotka olivat taloudelliselta luonteeltaan kaupunkeihin verrattavia. Taloudellisen tilanteen parantuessa muuttoliikkeen suunta kääntyi takaisin Korpilahdelle päin.³²

31 Lento 1951, 137, 160-161, 212. Pitkänen 196-198. Vihola 2004, 363-367. Reino Lennon tutkimus perustui vuotuisen muuttotilastoon, johon 1910 alkaen eriteltiin kunnassa läsnä oleva ja poissaoleva väestö. Poissaolo tarkoitti, ettei henkilö ainakaan viiteen vuoteen ollut käynyt kotipaikkakunnallaan. 1920 poissaolevan väestön osuus koko maassa oli 7,7 prosenttia, 1930 7,8 prosenttia ja 1940 4,9 prosenttia. 1930 Hämeen läänissä vastaava luku maaseudun osalta oli 5,2 prosenttia. Maaseudulla henkikirjoituksen tiedot perustuvat kirkonkirjoihin, joista jäi usein poistamatta henkilöitä, jotka jo vuosia sitten olivat kuolleet tai poistuneet paikkakunnalta. ”Kuolleita sieluja” oli varsinkin maalaiskunnissa, jossa oli paljon irtainta väestöä. Maaseudun henkikirjoitettu väkiluku oli läsnä olevaa suurempi. Lento 1951, 15, 18.

32 1930 muuttokirja-asetus tehosti ilmoituskäytäntöä, jonka seurauksena 1931 muuttoluvut pomppasivat kolminkertaisiksi, kun kaikki aiemmin ilmoittamatta jääneet muuttajat lisättiin väestörekisteriin. Lento on jättänyt tutkimuksessaan vuoden 1931 kokonaan huomiotta muuttolukujen poikkeuksellisuuden vuoksi.

TAULUKKO 6.
Muuttoliike Korpilahdella 1929-1934

	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Kaupungista	26	18	225	24	19	36
Maaseudulta	94	51	428	186	139	169
Kaupunkiin	40	39	225	50	25	49
Maaseudulle	143	127	446	114	116	129

	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Kuntaan	120	69	653	210	158	205
Kunnasta	183	166	671	164	141	178

Lähde: KSA, Väestömuutosilmoitukset, XI XII Muuttoilmoitukset.

Vaivashoidosta köyhäinhoitoon

Suomalainen sosiaaliturva oli maailmansotien välisenä aikana kehittymätöntä ja vanhanai-kaista. Sosiaalipoliittinen ”järjestelmä” muodostui työvoiman käyttöä ja työmarkkinoiden toimintaa koskevista säädöksistä ja käytännöistä, köyhäinhoitojärjestelmästä sekä kehitteillä olleista asunto- ja terveystaloudesta. Olennaisin puute oli sosiaalivakuutuksen puuttuminen, julkista työttömyyskorvaus- tai sairausvakuutusjärjestelmää ei ollut. Työttömyyskassojen jäsenyys oli harvinaista ja avustussummat olivat pieniä. Korpilahdella toimi Iloniemen sahan henkilökunnan 1928 perustama Iloniemen Saha Oy:n Sairaus- ja Hätäapukassa, jonka tarjosi taloudellista apua yhtiön henkilökunnalle ja perheenjäsenille.³³

1922 annettiin laki kunnallisesta köyhäinhuollosta, joka korvasi 1879 vaivashoitoasetuksen. Lain valmistelu oli alkanut jo 1904. Nimenmuutos vaivashoidosta köyhäinhuolloksi sisälsi tärkeän periaatteellisen eron lain hengessä: kun aikaisemmin kunta oli ollut velvollinen huolehtimaan ainoastaan fyysisesti tai henkisesti vammaisista aikuisista sekä sairasta ja turvattomista vanhuksista ja lapsista, laajeni kunnallinen apu koskemaan myös runsaslapsisia köyhiä perheitä, aviottomia äitejä ja orpoja.

Köyhäinhuollon lähtökohta oli, että jokainen täysi-ikäinen ja terve kansalainen oli velvollinen huolehtimaan perheensä ja lähimpien omaistensa elannosta. Kaikista muista oli kunnan köyhäinhuollon pidettävä huolta. Tärkein ero oli siinä, että kunnat velvoitettiin avustamaan sellaista työkykyistä henkilöä joka katovuoden tai työttömyyden kohdatessa ”ilman omaa syytänsä” oli joutunut puutteeseen eikä pystynyt itse hankkimaan elatusta itselleen ja perheelleen.³⁴ Lähisukulaiset olivat korvausvelvollisia omaisiinsa nähden: avun hakijan vanhempien ja työikäisten lasten taloudellinen tilanne selvitettiin avustuspäätöksessä tehtäessä.³⁵

Köyhäinhuollon tehtävistä ja toimintatavoista vallitsi erilaisia näkemyksiä. Köyhäinhuollolaissa kunnilta edellytettiin toimia ylisukupolvisen köyhyyden katkaisemiseksi, kuten köyhien lasten kasvatusapu, koulunkäyntiavustukset ja ammattiopetuskurssit. Lain paikallinen tulkinta jäi köyhäinhuollolautakunnan ja kunnanvaltuuston tehtäväksi. Tulkintaan vai-

33 Suomalainen sosiaalivakuutusjärjestelmä uudistui hitaasti muihin Pohjoismaihin verrattuna. Kansaneläkelaki säädettiin 1937, työeläkkeet ja sairausvakuutus otettiin käyttöön vasta 1960-luvulla. Satka 1994, 272-275. Urponen 1994, 197-200.

34 Köyhäinhuollolaki 1922, 1-6§. Peltola 2008, 159-163. Urponen 1994, 177-180.

35 Köyhäinhuollolaki 1922, 39§. Haatanen 1992, 102-103. Virkkunen 2010, 226-231.

kuttivat kunnan taloudelliset resurssit, kunnallispoliittinen kenttä, vakiintuneet paikalliset toimintaperiaatteet ja – tavat, mutta myös valtion painostus ja tuki. Korpilahden köyhäinhoidon ohjesäännön mukaan köyhäinholitolautakunta velvoitettiin

“[...] köyhäinhoidon apua antaessaan osoittaa inhimillistä osanottoa puutteenalaista kohtaan, kiinnittäen huomiotaan, paitsi hetkellisen hädän lieventämiseen, myöskin niiden syiden ehkäisemiseen, joista puutteenalaisuus johtuu ja ryhtymällä niiden ehkäisemistoimenpiteisiin, josta ensimmäisiä ovat, että lapset ja nuoriso totutetaan työhön ja velvollisuuden tuntoon sekä ahkeruuteen ja että kerjäämistä missään muodossa ei ole sallittava.”³⁶

Köyhiä oli toki autettava, mutta kuka todella oli ennaltaehkäisevän avun tarpeessa? Köyhäinholitolautakunnalla oli mahdollisuus jakaa tai olla jakamatta ehkäisevää apua harkintansa mukaan. Paikallisten käytäntöjen ja köyhäinhoidon hallinnosta ja kehittämisestä vastanneiden virkamiesten ajattelun välillä vallitsi ero. Köyhyyteen ja köyhiin liittyvä puheta- pa vaihteli tilanteen mukaan. Tämä kuvasti ristiriitaa tradition ja uuden ideaalin välillä; uusi ajattelutapa teki tuloaan.³⁷ Köyhäinhoidon kustannuksia pidettiin yleisesti liian korkeina jo ennen 1930-luvun lamaa.³⁸

Kahtiajako ”kunniallisiin” ja ”kunniaattomiin” köyhiin oli ollut köyhäinholitokeskustelujen aiheena jo 1800-luvulla. Köyhyyden avustaminen oli moraalikysymys. Köyhyys nähtiin usein seurauksena siveettömyydestä, juoppoudesta ja saamattomuudesta. Viranomaiset pyrkivät erottamaan ”tosivaivaiset” ja ”tekovaivaiset” toisistaan. Köyhäinholitolautakunnan tehtävänä oli ratkaista, johtuiko avuntarve henkilöstä itsestään riippumattomista syistä, vai oliko syynä kenties tuhlaileva, pahatapainen tai epäsiiveellinen elämäntapa, joka edellyttäisi kurinpitoa tai jonkinlaista rangaistusta. Pulan takia lisääntynyt avustaminen koettiin riskinä itsensä elättämisen periaatteelle: avustamisen pelättiin kasvattavan avunsaajista laiskoja ja avuttomia. Laki korosti inhimillisyyttä sellaisia kohtaan, jotka todella tarvitsivat apua, mutta kohteli ankarasti niitä, jotka jättivät huolehtimatta perheensä elannosta.³⁹

Köyhäinapua voitiin antaa kotiaivastuksena tai laitoshoidona. Tärkeimpiä kuntien yllä-

36 KKA, Korpilahden köyhäinhoidon ohjesääntö 1923, 23-24.

37 Virkkunen 2010, 223-249.

38 Peltola 2008, 161.

39 Peltola 2008, 161. Roiko-Jokela 1999, 183-187. Urponen 1994, 182-184. Virkkunen 2010, 223-228.

pitämiä laitoksia olivat kunnalliskodit, lastenkodit ja työlaitokset, yksin tai yhdessä muiden kuntien kanssa. Köyhäinapu oli pientä ja sen käyttöä kontrolloitiin tarkasti. ”Edusmiehen” ja ”isännän oikeus” köyhäinavun saajaan nähden lakkautettiin, mutta sen tilalle tuli avunsaajan valvonnan- ja holhouksenalaisuus. Köyhäinapu vaikutti välittömästi täysi-ikäisen avustettavan täysivaltaisuuteen: henkilö, joka sai köyhäinapua, vaikka vain väliaikaisesti, oli köyhäinhoitolautakunnan valvonnan alainen. Alaikäiset lapset ja pysyvästi avustetut olivat köyhäinhoitolautakunnan holhouksen alaisia.⁴⁰ Köyhäinhoitolautakunnalla oli pakkovaltaa ja sitä myös käytettiin. 1924 Korpilahden köyhäinhoitolautakunta totesi

”[...] että itsellinen K. P. on jättänyt pienet, alaikäiset kaksi lastaan turvattomiksi, poistuen itse kunnasta, päätettiin avustaa lapsia köyhäinhoidon varoilla 100:- markalla lasta kohden kuukaudessa, joka maksetaan lasten nykyiselle hoitajalle H. P:lle toistaiseksi. Samalla päätettiin etsiä K. P. olinpaikka tietoon ja tuoda hänet kunnalliskotiin, ellei hän muutoin maksa kunnalle takaisin hänen lapsilleen maksettua avustusta.”⁴¹

Köyhäinapu ei ollut almu eikä sosiaalinen oikeus, vaan velka, jonka avunsaaja itse tai hänen elatusvelvollisensa korvasivat takaisin kunnalle. Käytännössä avun takaisinperintä onnistui vain osittain, koska avustettavat perheet elivät yleensä köyhyysrajalla, eikä takaisinperintä saanut vaarantaa avunsaajan mahdollisuutta toimeentulonsa hankkimiseen jatkossa. Korvausvelvoite oli pelote, jolla pyrittiin rajoittamaan avunpyytäjien määrää. Alaikäisenä saatua avustusta ei tarvinnut maksaa takaisin. Köyhäinhoidossa alaikäisellä tarkoitettiin alle 16-vuotiasta lasta. Yli kaksivuotiaiden lasten pysyvä hoito kunnalliskodissa kiellettiin, heidät oli sijoitettava yksityishoitoon tai erilliseen lastenkotiin. Väliaikaisesti voitiin vanhempiakin lapsia sijoittaa kunnalliskotiin, kuitenkin korkeintaan kuuden viikon ajaksi. Köyhäinhoidollisen kotipaikkaoikeuden saamiseen riitti vuoden henkikirjoilla olo kunnassa. Tällä pyrittiin vähentämään kuntien välisiä riitoja avustettujen kotipaikkaoikeudesta. Korvausta toispaikkakuntalaiselle annetusta köyhäinhoidosta oli ensisijaisesti haettava toisen kunnan köyhäinhoitolautakunnalta. Köyhäinhoitolaki antoi täyden valitusoikeuden

40 Köyhäinhoitolaki 1922, 1§ ja 52§. Aviomiehen edusmiehisuus säilyi 1929 asti, määräten myös muiden perheenjäsenten oikeudet. Haatanen 1992, 103-104. Roiko-Jokela 1999, 180-181. Urponen 1994, 180-182.

41 KKA, Köyhäinhoitolautakunnan pöytäkirja 3/7.1.1924. Urponen 1994, 177-180.

köyhäinlaitokunnan päätöksistä kaikille joita sen päätökset koskivat. Valitus oli esitettävä kirjallisesti: köyhäinlaitokunnan päätöksestä maaherralle, maaherran päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen.⁴²

1922 köyhäinlaitolain periaatteena oli laitoshoidon vähentäminen ja suoran raha-avun lisääminen, osittain tässä onnistuttiinkin. *Maalaiskunnan* mukaan ”uusi lakiehdotus tahtoo laillistuttaa eli vakiinnuttaa olevat olot ja samalla niin sanoaksemme humanisoida köyhäinhoitoa”.⁴³ Kuitenkin laki jäi vaikutuksiltaan vähäiseksi. Uudistukset tapahtuivat enemmän teoreettisella tasolla eivätkä ratkaisseet agraarisen massaköyhyyden ongelmaa. Laissa keskityttiin köyhyyden seurausten hoitamiseen, ei köyhyyden riskitekijöiden torjuntaan. Köyhäinhoitotyön osalta laki vakiinnutti jo tapahtuneen kehityksen.⁴⁴

Sosiaaliministeriölle kuului köyhäinhoidon yleinen valvonta ja johto. Ministeriö ”valvoi, vahvisti ja ratkaisi”. Ylitarkastajan ja piiritarkastajien palkkauksesta huolehti valtio. Maaherrat valvoivat köyhäinhoidon toteuttamista lääneissään.⁴⁵

Sosiaaliministeriön rooli 1920-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa oli kehitystä seurailtava, ei muutosta ohjaava. Usko lakien voimaan oli kova, mutta todellisuudessa ei voitu tietää kuinka ne toteutuisivat. Tapojen ja tottumusten muuttaminen laeilla ei ollut aivan helppoa; kieltolaki käy erinomaisesti esimerkistä. Sosiaalihallinnon organisaatio haki muotoaan. Hallinnon ajanmukaistamiseen ja tehostamiseen pyrittiin osastojakoa uudistamalla. 1928 alkaen köyhäinhoito- ja lastensuojeluasiat kuuluivat ministeriön huolto-osaston köyhäinhoito- ja lastensuojelutoimistoille. Työ- ja huoltoasiainosasto jaettiin 1928 työasiain- ja huolto-osastoiksi. Sosiaaliministeriö jaettiin 1933 viiteen osastoon: yleinen, työasiain-, vakuutusasiain-, huoltoasiain- sekä raittius- ja alkoholiasiainosasto.⁴⁶

1930-luvun loppuun mennessä sosiaalihallinto oli tehnyt itsestään tarpeellisen, mutta sen merkitystä ei pidä yliarvioida. Hallinnossa elettiin vuosi kerrallaan, puutteita paikkailen. Valtion budjetissa sosiaalimenot pysyivät kokonaisuudessaan marginaalisina: 1928 niiden osuus oli 1,2 prosenttia, lamavuosina 1930-1931 ne nousivat 2,3-2,4 prosenttiin valtion menoista, mutta asettuivat 1,3-1,5 prosentin tasolle. Sosiaalivakuutusjärjestelmän puuttessa valtion sosiaalimenot pysyivät pieninä. Sosiaalimenot korreloivat taloustaantumien kans-

42 Hannikainen 2001, 85-87. Peltola 2008, 228.

43 *Maalaiskunta* 1922, 9-13.

44 Haatanen 1992, 110-115. Häkkinen 2005, 51-52. Satka 1994, 290.

45 Haatanen 1992, 104-105.

46 Haatanen 1992, 300-302. Tuominen 1967, 23-26.

sa, pahimmillaan ne yli kaksinkertaistuivat, mutta sosiaalipoliittisen laman jälkihoito ei näkynyt valtion sosiaalimenoissa. Suoraan köyhäinhoidon avustamiseen osoitetut budjettivarat pysyivät verrattain alhaisina, vaikka niiden prosentuaalinen osuus sosiaalimenoista kasvoi.⁴⁷

Niin kauan kuin sosiaalipolitiikka pysyi pienenä, olivat sosiaaliministeritkin usein pieniä, puolueidensa raittiusmiehiä ja kansanvalistajia. 1928-1936 sosiaaliministereinä toimivat Kalle Lohi (Maalaisliitto) 1927-1928, Niilo A. Mannio (Edistyspuolue) 1928-1929, Herman Paavilainen (ammattiministeri) 1929-1930, Eino Tuomivaara (Maalaisliitto) 1930-1931. Sunilan II hallituksessa (1931-1932) toimi vajaan kahden vuoden aikana kolme eri sosiaaliministeriä, Edvard Kilpeläinen (Kokoomus), Erkki Paavolainen (Kokoomus) ja Kalle Lohi (Maalaisliitto). Koko vaalikauden istuneen Kivimäen hallituksen sosiaaliministereinä toimivat Eemil Hynninen (Maalaisliitto) 1932-1935 ja Bruno Sarlin (Edistyspuolue) 1935-1936. Niilo A. Mannio oli sosiaaliministeriön kansliapäällikkö ja työmarkkinajärjestelmän kehittäjä. Bruno Sarlin toimi Vaasan läänin maaherrana 1920-1930, Helsingin kaupungin huoltotoimen toimitusjohtajana 1931-1945, *Huoltajan* toimittajana 1918-1922 ja 1932-1937 ja päätoimittajana 1937-1951.⁴⁸

Sosiaalihuollon piiritarkastajan tehtävänä oli valvoa, että voimassaolevia lakeja ja asetuksia noudatettiin. Tarkastajat saattoivat tehdä köyhäinhuoltolautakunnille kirjallisia tiedusteluja koskien ajankohtaisia köyhäinhoidon kysymyksiä. Tarkastajat vierailivat paikan päällä kunnalliskodeissa, työlaitoksissa ja lastenkodeissa katsomassa, että ne toimivat asianmukaisissa puitteissa ja että laitosten hoidokit todella saivat avustusta ja hoitoa. Tarpeellisten parannusten aikaansaamiseksi tarkastaja neuvotteli köyhäinhuoltoyhdyshenkilöiden edustajien kanssa. Tarkastajan esittämät huomautukset ja parannusehdotukset eivät kuitenkaan automaattisesti johtaneet mihinkään toimenpiteisiin, vaan usein kysymys oli ennemminkin väsytystaistelusta, kuten Korpilahden kunnalliskodin esimerkki osoittaa. Tarkastuksissa laaditut kirjalliset kertomukset toimitettiin sekä maaherralle että sosiaaliministeriölle, mikä helpotti työn kehityksen seuraamista ja tarpeen vaatiessa aloitteiden tekemistä. Hämeen läänin köyhäinhoidon piiritarkastajina toimivat Frans Alfred Malmberg (1918-1926),

47 Urponen 1994, 174. STVK 1928-1936, XIX Valtion raha-asiat. Valtion tulot ja menot.

48 Suomen valtioneuvosto. Hallitukset 1917-2010. <http://www.valtioneuvosto.fi/tietoa-valtioneuvostosta/hallitukset/vuodesta-1917/tulokset/fi.jsp?report_id=V2> Luettu 23.2.2011. Tuominen 1967, 29-35.

Jaakko Ilmari Päivärinta (1926-1951) ja Eeva Annikki Salo (1951-1971).⁴⁹

49 HMA, Sosiaalihuollon piiritarkastajan arkisto, Korpilahti 1926-50.

Korpilahden köyhäinhuitolautakunta ja kaitsijat

1900-luvun alussa kunnan käytännön tehtävät alkoivat siirtyä erityisille lautakunnille, valtuustojen tehtäviksi jäivät tärkeimmät asiat ja suurista linjoista päättäminen. Lautakunnista keskeisin oli kunnallislautakunta, joka Korpilahdella toimi myös terveydenhuitolautakuntana. Köyhäinhuitolautakunnan perustaminen tuli pakolliseksi 1922 köyhäinhuitolain myötä. Korpilahdella aikaisemmasta vaivaishoitohallituksesta tuli köyhäinhuitolautakunta, köyhäintalosta kunnalliskoti. Myös kunnallisilla laitoksilla, kuten kunnalliskoti, oli oma johtokuntansa.⁵⁰ Köyhäinhuitolain mukaan kunta muodosti köyhäinhuitoyhdyksunnan, jonka oli pidettävä huolta siitä, että jokainen siinä asuva avuntarvitsija sai köyhäinhuitoa. Köyhäinhuitoon vaikuttivat lisäksi eräät kunnallislain, holhouslain, au-lapsia koskevan lain, oppivelvollisuuslain ja irtolaisasetuksen määräykset.⁵¹ Korpilahden köyhäinhuito-ohjesääntö 1923 laadittiin vastaamaan uuden köyhäinhuitolain vaatimuksia. Käytännössä lääninhallinto ohjasi kuntia ohjesääntöjen laatimisessa ja vahvisti ne. Ohjesäännössä määriteltiin kunnan köyhäinhoidollinen aluejako, kunnalliset toimielimet sekä köyhäinhoidossa toimineiden henkilöiden vastualueet. Kunnalliskodin toimintaa ohjasi oma ohjesääntönsä. Kunnan kansakoululaitoksen ohjesäännössä kiinnitettiin suhteellisen laajasti huomiota vähävaraisten oppilaiden avustamiseen.

Aiemmin Korpilahti oli jaettu 19 vaivaishoitopiirikuntaan lukukinkerialueiden mukaan. Uudessa ohjesäännössä piirikuntia yhdistettiin suuremmiksi köyhäinhuito-piireiksi, joita oli nyt kuusi. Uusi piirijako tehtiin äänestysalueiden mukaan. Piirien köyhäinhuito kokoukset pidettiin kylän kansakoululla tai työväentalolla, kirkonkylässä kunnantalolla. Vesipuolella köyhäinhuito-piirit olivat: I Putkilahden piiri, jonka muodostivat Putkilahden ja Oittilan äänestysalueet; sekä II Rutalahden piiri, jonka muodostivat Rutalahden ja Pajulahden äänestysalueet. Maapuolen köyhäinhuito-piirit olivat III Muurajärven piiri, jonka muodosti Muurajärven äänestysalue; IV Moksin piiri, jonka muodosti Moksin äänestysalue; V Kirkonkylän piiri, jonka muodostivat Kirkonkylän ja Vitikkalan äänestysalueet; sekä VI Särkijoen piiri, jonka muodosti Särkijoen äänestysalue.⁵²

Hallinto- ja toimeenpanovalta kunnan köyhäinhoidossa oli köyhäinhuitolautakunnalla.

50 Vihola 1993, 404.

51 Köyhäinhuitolaki 1922, 6 §. Tavastähti 1926, 29.

52 KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 16.12.1922. Lahti 1994, 479. Satka 1994, 281-283.

Siihen kuuluivat puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja sekä kuusi muuta jäsentä ja varajäsentä. Valtuusto vahvisti puheenjohtajan, lautakunnan jäsenten ja kaitsijoiden valinnat kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Osa lautakunnan jäsenistöstä vaihtui vuosittain. Lautakuntaan valittiin miehiä ja naisia, ja ainakin yksi jäsen ja varajäsen kustakin köyhäinhuoltopiiristä. Lautakunnan jäsenet toimivat samalla piiriesimiehinä omissa köyhäinhuoltopiireissään. Yleensä kunnallissihteeri toimi kokouksen sihteerinä.⁵³ Lautakunta kokoontui Korpilahdella 6-8 kertaa vuodessa, tarvittaessa useamminkin, useimmin kuitenkin talvikuukausina. 1928 köyhäinhuoltolautakunnan jäsenen palkka oli 10 markkaa alle 5 tuntia kestäneestä kokouksesta ja 20 markkaa yli 5 tunnin kokouksesta. Palkat nousivat 10 markalla vuodesta 1930 alkaen. Rutalahdesta ja Synsiästä tulleet lautakunnan jäsenet saivat pitkästä matkasta johtuen 20 markan lisäkorvauksen.⁵⁴

Köyhäinhuoltolautakunnan puheenjohtajana toimivat Kalle Salmela (-1927), Onni Punamäki (1927) August Veitonmäki (1927-1928), Oskari Reivilä (1929), E. J. Häkkinen (1930-1933, 1937) ja Aatu Girén (1934-1936).⁵⁵ Köyhäinhoidossa puheenjohtajan rooli oli merkittävä, koska

”[...] puheenjohtajan järjestysvaistosta ja tarmokkuudesta riippuu paljon. Milloin hän on arka ja hyväluontoinen ajelehtii kaitsijajärjestelmä kuin perämiestä vailla oleva alus ilman määrättyä suuntaa.”⁵⁶

Puheenjohtajan kautta kulkivat yleensä kaikki kunnan köyhäinhuoltoasiat. Hänen tehtäviinsä kuului lautakunnan kokousten johtaminen, köyhäinhoidon dokumentointi ja arkiston ylläpito, yhteydenpito muihin viranomaisiin ja köyhäinhoidon yleinen valvonta. Korpilahden köyhäinhuoltolautakunnan puheenjohtajalle maksettiin 3500 markan vuosipalkkaa.⁵⁷ Puheenjohtajan ollessa estynyt hänen tehtäviään hoiti lautakunnan keskuudesta valittu varapuheenjohtaja.⁵⁸

53 KKA, Köyhäinhoidon ohjesääntö 1923, 20-21.

54 KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 18.9.1928; 2/20.11.1929.

55 KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirjat 1927-1937.

56 *Huoltaja* 24/1924. *Huoltaja* 1933, 107.

57 1927 köyhäinhuoltolautakunnan palkka oli 2500 markkaa, joten siihen oli tullut roima korotus. 1928 alkaen kunnanvaltuuston puheenjohtajan palkka oli 1000 markkaa vuodessa, kunnallislautakunnan puheenjohtaja 4000 markkaa vuodessa. Säästösyistä vuoden 1933 ajaksi kunnan palkkioita alennettiin 50 prosenttia. KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirjat 18.9.1928; 27.12.1929; 20/25.11.1933.

58 *Tavastähti* 1926, 34-36.

Piirin esimies toimi köyhäinhoitopiirinsä edustajana köyhäinhoitolautakunnassa. Piiriesimies valvoi yleisesti avun käyttöä ja kaitsijoiden toimintaa alueellaan. 1933 piiritarkastaja Georg Gauffin kiinnitti huomiota piiriesimiehen ja kaitsijan suhteeseen:

“Valvoessaan että kaitsijat säännöllisesti, puolueettomasti ja rehellisesti täyttävät tehtävänsä, on muistettava, että oma esimerkki tarttuu. Piirimies on piirin innoittavana sieluna [...] Piirimies on kunnan edustaja piirissään (valtuuston valitsema toimihenkilö), joten hänen on esiinnyttävä arvokkuudella, mutta samalla niin, että hyvä suhde, keskinäinen ymmärtämys ja luottamus syntyy ja vallitsee köyhäinhuollon toimihenkilöiden välillä.”⁵⁹

1928-1936 pidetyissä köyhäinhoitolaikunnan kokouksissa yleisimmät käsitellyt asiat olivat raha-avustuksista päättäminen, kunnalliskotiin liittyvät asiat, kuntalaisten lähettäminen kunnan ulkopuolella oleviin hoitolaitoksiin, avustusten korvauskysymykset sekä erilaisten laikunnalle lähetettyjen anomusten käsittely. Köyhäinhoitopiireissä jaettavista raha-avustuksesta päätettiin jokaista maksukautta varten erikseen ja annettiin käteisenä piiriesimiehelle edelleen jaettavaksi. Kunnalliskotiin liittyviä asioita olivat erityisesti kunnalliskodin henkilöstöasiat, kuten työsuhhteista päättäminen, työntekijöiden palkat, henkilöstön välisten kiistojen ratkaiseminen, valvonta, sekä tarvittaessa irtisanominen, suuremmat kunnalliskodin rakennuksiin, irtaimistoon ja hankintoihin liittyneet päätökset, kunnalliskodin maa- ja karjatalous sekä kunnalliskodin maiden vuokraus ulkopuolisille.⁶⁰

Ilmoitus avun tarpeesta tehtiin suoraan köyhäinhoitolaikunnalle, jollekin sen jäsenistä tai köyhäinhuollon kaitsijalle. Avunpyyntöä käsiteltäessä itse avunhakija ei saanut olla paikalla. 1932 jälkeen kokouksissa keskityttiin käsittelemään lähinnä jaettavia raha-avustuksia, muutaman kerran kokoukset venyivät yli 5 tunnin mittaisiksi. Työttömyyskysymyksen käsittelyn puuttuminen köyhäinhoitolaikunnan kokouspöytäkirjoista on silmiinpistävä piirre.

Vuodesta 1934 alkaen lisääntyivät anomukset takaisinperinnästä vapautumiseksi. Mikäli avustuksen pyytäjällä tai hänen sukulaisillaan tiedettiin olevan jotain omaisuutta tai

59 *Huoltaja* 1/1922.

60 KKA, Köyhäinhoitolaikunnan pöytäkirjat 1928-1936. Kunnalliskodin johtokunnan pöytäkirjat ja kunnalliskodin toimintakertomukset ovat hävinneet tutkittavalta ajalta.

toimeentuloa, pyyntö yleensä evättiin. Paikallisyhteisössä ”tiedettiin” hyvin avustettavien varallisuus. Taloustilanteen parantuessa myös avustusten takaisinperintä tehostui: takaisinperinnän aloittamista koskevien päätösten määrä lisääntyi selvästi kokouspöytäkirjoissa 1934 aikana.

TAULUKKO 7.

Köyhäinhoitolautakunnan puheenjohtajat ja jäsenet 1926-1937

Puheenjohtajat			Asuinpaikka/Piiri											
			1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937
talollinen	Kalle Salmela	..	x											
talollinen	Onni Punamäki	..		x	o	o	o	o	o	o				
talollinen	August Veitonmäki	Särkijoki?			x			o	o	o				
talollinen	Oskar(i) Reivilä	Kirkonkylä				xo	o	o	o	o				
talollinen	(Emil) E. J. Häkkinen	Hurtia/Kirkonkylä?					x	x	x	x	o	o	o	x
Lohkotilallinen	Aatu Girén	..			o	o	o	o	o	o	xo	xo	xo	
<u>Jäsenet eli piiriesimiehet</u>														
			1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937
talollinen	Oskar(i) Hakanen	Hurtia/Kirkonkylä?	x	x	x									
talollinen	Oskar(i) Niemi	..	x	xo	x	o	o							
rouva	Olga Luomi	Rutalahti		x	xo	x	x							
tilallinen	Väinö Kauranen	Putkilahti		x	xo	xo	xo	xo	xo	xo	xo	xo	x	x
lohkotilallinen	Viljam Noronen	..			x	x	x							
lohkotilallinen	Kalle Järvelä	..				x	x							
lohkotilallinen	Oskar(i) Lindeman	Ahvenus				x	x	o	o	o				
lohkotilallinen	Ilmari Häyrynen	..			o	o		x	x	x				x
rouva	Hilja Pohjola	Hurtia/Kirkonkylä?			o	o		x	x	x	x	x	x	x
Lohkotilallinen	Toivo Lindahl	Särkijoki				o	o	xo	xo	xo				
talollinen	Ville Ilmonen	Päiväkunta						xo	xo	xo	x		x	
talollinen	Hugo Heikniemi	Saukkola			o				x	x	x	x	x	x
Sahanomistaja	Juho Nurminen	Kirkonkylä?									x	x	x	x
Lohkotilallinen	Matti Vanhala	Moksi				x	x	x	x	x	x	x	x	x
Lohkotilallinen	Toivo Laukia	..										x	x	x
Lohkotilallinen	Onni Koskiranta	..												x
Lohkotilallinen	Kalle Vanhala	Saakoski			x						o	xo	o	x
rouva	Aino Ilmonen	Päiväkunta									o	o	o	x

x = köyhäinhoitolautakunnan jäsenyys

o = kunnanvaltuuston jäsenyys

Lähteet: KKA, Korpilahden kunnalliskertomukset 1928-1937, Köyhäinhoitolautakunnan pöytäkirjat 1926-1936, Valtuuston pöytäkirjat 1927-1937.

Köyhäinhoitolautakunnan jäsenluettelo osoittaa, ettei lautakunnan jäsenyyden määräaikaisuus täysin toteutunut. Muutamit piiriesimiehet, kuten Väinö Kauranen Putkilahdesta, Matti Vanhala Moksista ja Hugo Heikniemi Saukkolasta, pysyivät lautakunnan jäseninä vuosikausia, kuten myös toinen naisedustajista, Hilja Pohjola. Lautakunnassa molemmat sukupuolet olivat edustettuina, tosin naisedustajia oli vain yksi kerrallaan. Lautakunnan jä-

senet kuuluivat pääasiassa tilallisväestöön.⁶¹

TAULUKKO 8.
Köyhäinhoidon kaitsijat Korpilahdella 1929-1936

		1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Kalle Järvinen	Putkilahti	x	x	x	x	x			
Kalle Koskinen	Putkilahti	x	x	x	x	x	x	x	x
Vihtori Mäkinen	Putkilahti	x	x	x					
Kalle Korkee	Putkilahti			x	x	x	x	x	x
K. A. Sivander	Rutalahti	x	x	x	x	x			
Janne Kuisman	Rutalahti	x	x	x					
Anna Hiekkala	Rutalahti	x	x	x	x	x			
Olga Luomi	Rutalahti			x	x				
Niilo Riipinen	Rutalahti					x	x	x	x
Oskari Mäkinen	Rutalahti						x	x	x
Jalmar Mäkinen	Muurajärvi	x	x	x	x	x			
Kalle Rupp	Muurajärvi	x	x	x	x	x	x	x	x
Aug Orilahti	Muurajärvi	x	x	x	x	x	x	x	x
Ville Nieminen	Moksi	x	x	x	x	x	x	x	x
Sulo Keskinen	Moksi	x	x						
Kalle Virén	Moksi	x	x	x	x	x	x	x	x
Jalmari Järvinen	Moksi		x	x	x	x			
Ilmari Hyvä-aho	Moksi						x	x	x
Severus Kervinen	Moksi					x	x	x	x
Rosa Nättinen	Kirkonkylä	x	x	x					
Evert Kovala	Kirkonkylä	x	x	x	x	x	x	x	x
Ilmari Kolula	Kirkonkylä	x	x	x	x	x	x	x	x
Hannes Kautto	Kirkonkylä	x	x	x					
Oskari Raitio	Kirkonkylä	x	x	x	x	x	x	x	x
Yrjö Hakanen	Kirkonkylä				x	x	x	x	x
Olga Koski	Kirkonkylä			x	x	x	x		
Olga Salminen	Kirkonkylä							x	x
Liida Hakala	Särkijoki	x	x	x					
Konsta Koivula	Särkijoki			x	x	x	x	x	x
Vihtori Kokkinen	Särkijoki	x	x	x					
Abdon Teittinen	Särkijoki	x	x	x	x	x	x	x	x
Aino Koljonen	Särkijoki	x	x	x					
Juho Ritvanen	Särkijoki	x	x	x	x	x			
Kalle Vanhala	Särkijoki			x	x	x	x	x	x
Antti Tissola	Särkijoki						x	x	x
Bruuno Järvinen	Särkijoki						x	x	x

Lähde: KKA, Köyhäinhuoltolautakunnan pöytäkirjat 1926-1936,
Kunnanvaltuuston pöytäkirjat 7/18.9.1928, 7/7.1.1931, 8/29.9.1933.

Samat nimet vilahtelevat Korpilahden kunnalliskertomuksissa vuodesta toiseen. Johto- ja lautakuntatyötä oli runsaasti tarjolla ja luottamustehtävät kerääntyivät usein samoille hen-

61 Kunnalliskertomusten ja köyhäinhuoltolautakunnan pöytäkirjojen perusteella saa tarkan köyhäinhuoltolautakunnan kokoonpanosta, sen sijaan epäselväksi jää, kuka mitäkin köyhäinhuoltopiiriä edustaa. Kansakoulun johtokuntien jäsenluetteloiden perusteella osa lautakunnan jäsenten asuinpaikoista on selvitetty, mutta tulos ei ole kattava.

kilöille. Kunnallisasioiden harrastusta ja kyvykkyyttä toimia kunnallisissa tehtävissä oli rajallinen määrä. Samat henkilöt toimivat useissa eri luottamustehtävissä joko yhtä aikaa tai siirtyivät luottamustehtävästä toiseen. Luottamustoimiin osallistuneet henkilöt olivat aktiivisesti mukana myös kunnallispolitiikassa. Kunnallisvaaleilla kunnanvaltuustoon valituiksi tulleita köyhäinhuoltolautakunnan puheenjohtajia ja jäseniä on useita. Kunnallispolitiikka oli toimijoidensa kautta konkreettinen osa ”virkatyönä” hoidettua köyhäinhoitoa. Samanaikaisesti molempiin tehtäviin osallistuivat pitkäaikainen köyhäinhuoltolautakunnan jäsen Väinö Kauranen Putkilahdesta, Toivo Lindahl Särkijöeltä ja Ville Ilmonen Päiväkunnasta. Valtuustotyö ja köyhäinhuoltolautakunnan puheenjohtajan tehtävä limittyivät mielenkiintoisesti kaikilla puheenjohtajilla. Oskari Reivilä siirtyi vuoden puheenjohtajakautensa jälkeen kunnallislautakunnan puheenjohtajaksi. Kunnalliskodin johtokunnassa vaikuttivat Aatu Girén, Hilja Pohjola, Juho Nurminen ja E. J. Häkkinen. Kansakoulujen johtokunnista löytyy lukuisia köyhäinhoidon parissa työskennelleitä henkilöitä. Vuodesta 1935 alkaen Väinö Kauranen toimi myös kunnan ulosottomiehenä ja ammattientarkastajana.⁶²

Ohjesäännön mukaan lähin huolenpito apua tarvitsevista, heidän hoitonsa järjestämisessä ja valvonnassa oli köyhäinhuoltopiirissä olevilla köyhäinhoidon kaitsijoilla. Kaitsijoiksi oli valittava ”kuntalaisia, jotka toimen suostuvat vapaaehtoisesti täyttämään”, ensisijaisesti köyhäinhuoltolautakunnan varajäsenet. Piiriä kohti kaitsijoita oli 3-6 piirin koosta ja avuntarvitsijoiden määrästä riippuen. 1932 kirkonkylän ja Putkilahden piirien kaitsijoiden määrää lisättiin. Kaitsijan toimiaika oli kolme vuotta. 1929-36 kaitsijoina toimineista 36 henkilöstä yhdeksän hoiti toimea kolme toimikautta, kahdeksan henkilöä kaksi kautta. Noin puolella kaitsijoista toimiaika jäi yhteen kauteen. Kaitsijoiden tuli edustaa kumpaakin sukupuolta, mutta Korpilahdella selvä enemmistö kaitsijoista oli miehiä, naisten osuus oli viidesosa. Kaitsijoita oli oltava riittävästi, niin monta, että kullekin tuli huolehdittavakseen enintään viisi avustettavaa henkilöä tai perhettä.⁶³ Piirin kaitsijakokoukset pidettiin kansakoululla tai työväentalolla. Kaitsijoille maksettiin korvausta tarkastuskäynneistä ja köy-

62 KKA, Korpilahden kunnalliskertomukset 1928-1937. Köyhäinhuoltolautakunnan pöytäkirjat 1928-1936. Kunnanvaltuuston pöytäkirja 15/29.10.1934.

63 ”Suomenkin oloihin on k:ssa sovellettu Elberfeldin kaupungissa Saksassa ensin käytäntöön otettua Elberfeldin I. kaitsijajärjestelmää, jonka tunnusmerkillisin periaate on se, että k:n toimeenpano on oleva henkilökohtainen luottamustoimi ja että tähän työhön on saatava sivistyneistö mukaan. Kullekin vapaaehtoiselle avustajalle, kaitsijalle, annetaan vain hyvin rajoitettu tehtävä, 1-4 huolehdittavaa.” Pieni Tietosanakirja 1926, 895-896. <<http://runeberg.org/pieni/2/0500.html>> Luettu 14.3.2011. KKA, Korpilahden köyhäinhoidon ohjesääntö 1923, 22. Jaakkola 1994, 140-142. Tavastähti 1926, 39-40.

hänhoitopiirin kokouksista niin, että palkka oli 10 markkaa alle 5 tuntia kestäneestä kokouksesta ja 20 markkaa yli 5 tunnin kokouksesta. Kaitsijoille maksettiin kyytirahaa yli 3 kilometrin matkasta suuntaansa, mutta kyytiraha poistettiin 1930.⁶⁴ Kaitsijan tehtävänä oli vierailla kunnan avustettavien ja avunhakijoiden kodeissa, tehdä selkoa näiden tilanteesta, yrittää löytää vaikeuksien syyt, keksiä sopivimmat huoltotoimenpiteet ja raportoida köyhäinhuoltolautakuntaan, joka teki lopulliset huoltopäätökset. Myönnetyn avustuksen hakija sai kaitsijan tai paikallisen lautakunnan jäsenen kautta. Kunnan köyhäinapu oli aina tilapäistä, sillä avustus myönnettiin vain seuraavaan köyhäinhuoltolautakunnan kokoukseen asti, jolloin tavunsaannin perusteet tutkittiin uudelleen. Kaitsijoiden tuli valvoa, että annetut avustukset tulivat oikein käytetyiksi. Seikkaperäistä dokumentointia pidettiin tärkeänä: jokaisesta avunsaajasta laadittiin henkilöasiakirja, johon tehtiin henkilötietojen lisäksi muistiinpanoja huollettavien terveydestä, työkyvystä, tuloista sekä vaikeuksien laadusta ja todennäköisistä syistä.

1930 kaitsija vieraili perheessä, joka oli hajonnut perheen lasten sijoituksen seurauksena. 1884 syntynyt perheen äiti sai kunnan kotiaavustusta 500 markkaa kuussa. Hänellä ei ollut varallisuutta, omaisuutta eikä eläkettä. Hän asui sisarensa luona asunnossa, jonka kuntoa tarkastaja piti "olemattomana". Hänen terveydentilansa ja yritteliäisyytensä luokiteltiin heikoiksi. Tarkastajan havainnon mukaan nainen oli "heikkojärkinen". Kaitsija puolsi omalta osaltaan anomusta avustuksen korottamisesta. Äiti oli kykenemätön huolehtimaan lapsistaan. 1915 ja 1923 syntyneet työtöt asuivat ilmeisesti enonsa luona Moxsin kylässä yhteensä 1900 markan vuosittaista huoltomaksua vastaan. Poika asui eräässä Mäenpään talossa.⁶⁵

Havainnoinnissa tarkastajat käyttivät sosiaaliministeriön painattamaa tarkastuslomaketta. Kun kyseessä oli sijoitushoidossa oleva lapsi, kaitsijan tuli kiinnittää huomiota lapsen asuinoloihin, siisteyteen, lapsen terveydentilaan, käytökseen, kasvatukseen ja koulutukseen, työhön harjoittamiseen, siihen, oliko lapsi hyödyksi huoltajalleen jne. Tarkastaja arvioi, oliko sijoituspaikka sovelias lapselle, hoidettiinko lasta hellyydellä, oliko lapsella valettamista oloistaan.⁶⁶ Jos avuntarve osoittautui kiireelliseksi, oli piiriesimiehellä heti mah-

64 KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 18.9.1928; 2/20.11.1929. Köyhäinhuoltolautakunnan pöytäkirja 8/29.2.1932.

65 KKA, Köyhäinhoidon tarkastuslomotukset.

66 Eri huoltomuodolle oli oma tarkastuslomakkeensa: "Alaikäisen huolto (Sijaiskodissa)", "Kotiaavustusta saava perhe, jossa on lapsia (Perheavustus)" ja "Kotiaavustusta saava aikuinen". KKA, Köyhäinhoidon tarkastuslomotukset.

dollisuus ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin, muuten huoltopäätöksen teko jäi seuraavaan lautakunnan kokoukseen. Kaitsija voitiin tarvittaessa kutsua köyhäinlaitokunnan kuultavaksi. Hän ei kuitenkaan saanut olla läsnä asioista lopullisesti päätettäessä. Kaitsijan rooli oli rakennettu siten, että hän saattoi esiintyä puolueettomana henkilönä suhteessa avunsaajiin.⁶⁷ Myös lääkärit, papit ja erilaiset virkamiehet olivat velvollisia tarkkailemaan avun tarvetta kunnassa.⁶⁸

Putkilahden piirissä lokakuussa 1940 pidetystä köyhäinhoidon kaitsijoiden kokouksesta on säilynyt pöytäkirja.⁶⁹ Kokouksessa oli paikalla kolme kaitsijaa. Kokouksessa käsiteltiin epäselvyyksiä köyhäinavun saannissa avunsaajien itsensä tekemien valitusten pohjalta. Eräs valituksen tekijä oli myös itse paikalla. Pöytäkirja ei kerro hyväksyttiin vai hylättiin valitukset, mutta valitusoikeus oli olemassa ja avunsaajat käyttivät sitä aktiivisesti. Kokous suoritti siis myös piiriesimiehen valvontaa todetessaan:

”Pyydämme kysyä? Onko piirivalvoja tilittänyt takaisin E. N:lle toukokuussa nostamansa rahat, joka myöskään ei silloin enää ollut paikkakunnalla ja piirivalvoja on täällä jakelupaikasta perinyt takaisin hänelle nostamansa rahat”.⁷⁰

Korpilahdella kaitsijajärjestelmässä oli mukana noin 25-30 henkeä piirin esimiehet ja puheenjohtaja mukaan lukien. Järjestelmä perustui vapaaehtoiseen työhön, sen suurimpina etuina pidettiin edullisuutta ja tehokkuutta entiseen järjestelyyn verrattuna. Koska organisaatio vaati paljon luottamustoimisia työntekijöitä, oli se osaltaan herättämässä yleistä harrastusta ja ymmärrystä köyhäinhoitoa kohtaan. Järjestelmän avulla oli ”kansalaisten huomio saatu kiintymään puutteenalaisten oloihin”. Suurimpia ongelmia oli kaitsijoiden liian pieni määrä huollettavia kohti. Katsottiin, ettei vapaaehtoiselta kaitsijatyöltä voi vaatia liikkoja. Kun yksittäisen kaitsijan työtaakka kasvoi liian suureksi oli vaarana, että kaitsijan harrastus koko tehtävää kohtaan laimeni ja vapaaehtoisuuteen perustuva järjestelmä rapau-

67 Tavastähti 1926, 75.

68 Urponen 1994, 183.

69 Korpilahden kaitsijakokousten pöytäkirjat on hävitetty arkistosta 1977. Kyseinen pöytäkirja on säilynyt sattumalta köyhäinlaitokunnan saapuneiden kirjeiden joukossa. Korpilahden 1923 köyhäinhoidon ohjesäännön ja 1937 huolto-ohjesääntöjen vertailu osoittaa, etteivät köyhäinhoidon tehtävä ja käytäntö piirittämällä juurikaan muuttuneet: kaitsijoiden tehtävänä piirissään oli edelleen ”lähinnä pitää huolta huollontarvitsijoista ja järjestää heidän huoltonsa” sekä hoitokotien tarkastaminen.

70 KKA, Pöytäkirja Putkilahden kaitsijain kesken pidetystä kokouksesta 18.10.1940.

tui. Kaitsijoilta tekemättä jääneet työt jäivät loppupelissä piiriesimiehen harteille. Muita ongelmia olivat ohjesäännön suurpiirteinen tulkinta, kaitsijakokousten epäsäännöllisyys sekä kirjallisten tarkastusselostusten ja huoltosopimusten laiminlyöminen; ainakin niiden toimittamisessa lautakunnille oli toivomisen varaa. Välillä piiritarkastajat joutuivat ankarasti nuhtelemaan köyhäinhuoltolautakuntia välinpitämättömyydestä ja osaamattomuudesta.⁷¹ Köyhäinhoidon tarkastajan käyntien yhteydessä Korpilahdelta löytyneitä epäkohtia olivat mm. aviottomien lasten edunvalvonnan puute, elätteelle annettujen lasten terveyden-tilan tutkiminen, kunnalliskodin huono kunto ja kaitsijoiden liian pieni määrä.⁷²

Kaitsijan tuli kunnan edustajana esiintyä tehtävän vaatimalla arvokkuudella. Elli Tavastähden mukaan

”tarkastaja [kaitsija], joka oikealla tavalla osaa suhtautua tarkastettaviinsa, ei saavu taloon epämieluisana vieraana, vaan ystävänä, joka mielihyvällä otetaan vastaan [...] [Hänessä avustettava] tottuu näkemään epätsekkään ja perheen parasta valvo-
van ystävän.”⁷³

Kaitsijajärjestelmän toteutumisessa oli suuria eroja. Järjestelmän toimivuus oli kiinni mukana olleiden henkilöiden henkilökohtaisista ominaisuuksista, eikä aina ei ollut helppoa löytää sopivia henkilöitä kaitsijantoimeen. Lailla, asetuksilla ja ohjesäännöillä pyrittiin ohjaamaan järjestelmän toimintaa ja kehitystä haluttuun suuntaan. Köyhäinhoidon tarkastajat valvoivat lakien toteuttamista ja tarvittaessa antoivat huomautuksia ja kehotuksia puutteiden korjaamiseksi. Lakien säätäminen oli poliittinen prosessi; samalla tavoin lakien paikallinen tulkinta ja käytännön toteutuminen, joissa oli vielä sotien välisenä aikana suhteellisen paljon liikkumavaraa, oli sidoksissa traditioon ja paikalliseen politiikkaan.

71 *Huoltaja* 1933, 105-107. Rinne 2006, 42-44. Tavastähti 1926, 75-76.

72 HMA, Sosiaalihuollon piiritarkastajan arkisto, Korpilahti 1926-50, Tarkastusselostukset 1928-1938.

73 Tavastähti 1926, 83.

Kunnalliskotiin työhön ja hoitoon

Kunnalliskoti oli Korpilahden köyhäinhoito-organisaation näkyvin osa, kirjaimellisesti. Korkean mäen päällä, Korpilahti-Jämsä valtatie tien varressa sijainnut kunnalliskoti hallitsi koko kirkonkylän eteläpuoleista maisemaa. Viereisen mäen päällä näkyivät kirkko ja kirkonkylän kansakoulu. Tikkasen tilalta, jossa kunnalliskoti sijaitsi, oli hyvä näköala alas Päijänteelle. Päärakennus oli valmistunut 1892, mielisairasosasto eli Hourula 1895, kivinavetta oli vuodelta 1911.⁷⁴

Kunnalliskoti oli yleislaitos, jolla oli yhtä aikaa monia käyttötarkoituksia: se oli vanhainkoti, terveysasema, synnytyslaitos, lastenkoti, mielisairaala, omaa maa-, metsä- ja karjataloutta harjoittava maatila, tilapäisasuntola, työlaitos ja kurinpitolaitos. Kunnalliskodin tarkoituksena oli olla elatus- ja hoitopaikka niille kunnan köyhäinhoidokkaille, joita ei voitu avustaa kotonaan eikä sijoittaa yksityiskoteihin, sekä työ- ja ojenuslaitoksena köyhäinhoidolautakunnan valvonnan alaisena oleville työvelvollisille.⁷⁵ *Maalaiskunnan* mukaan

”kunnalliskoti on järjestettävä laitokseksi, jossa varattomat vanhukset tai muut kunnan tosiköyhät voivat löytää turvapaikan, ei, niinkuin armosta, vaan siihen oikeutettuna paetakseen kovaa onnea. Sentähden laitoksen pitää kuvastaa todellista kotia.”⁷⁶

Korpilahden kunnalliskodissa hoidettujen määrä oli vuosittain noin 100-120 henkeä, joista

74 Lahti 1994, 483-489.

75 Kunnalliskodin ohjesäännössä 1923 apuun oikeutetut eriteltiin seuraavasti:

”Kunnalliskotiin otetaan hoidokkaiksi, sikäli kuin tila sallii, köyhäinhoidolautakunnan harkinnan mukaan ja lautakunnan esimiehen passituksella, köyhäinhoidon avustusta tarvitsevia henkilöitä:

1:sti ruumiillisen tai henkisen vajaavaisuuden vuoksi avuntarpeeseen joutuneita köyhäinhoitoon oikeutettuja henkilöitä;

2:sti avunsaantiin oikeutettuja sairaita, joita ei menestyksellä käy kotonaan tai sairashuoneella hoitaminen

3:sti sellaisia työhönkykeneviä, joiden tulee köyhäinhoidolautakunnan valvonnan alaisina työllään korvata

heille itselleen, vaimolleen tai lapsilleen tai elatusvelvollisuutensa nojalla avustetuille henkilöille annettua apua

4:sti tilapäisesti suojattomaksi joutuneita tai hädässä olevia henkilöitä

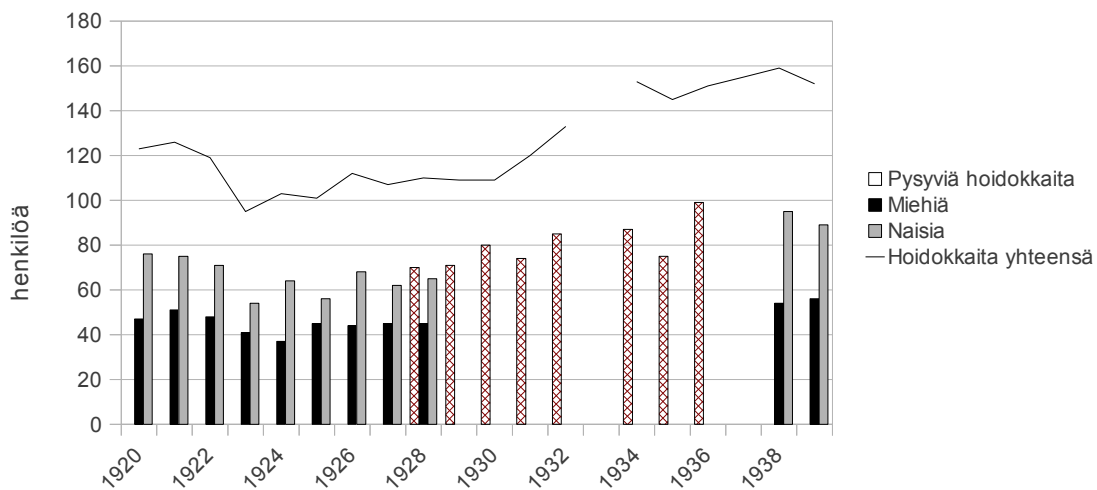
5:sti hoidon puutteessa olevia lapsia, jotka eivät ijältään ole yli kahden vuoden. Tilapäisesti voidaan vanhempiakin lapsia sijoittaa kunnalliskotiin korkeintaan kuuden viikon ajaksi, jolla ajalla on niille hankittava sopiva hoitopaikka muualta

6:sti sellaisia laitoshoidon tarpeessa olevia mielisairaita, joille toistaiseksi ei ole saatu paikkaa muualta tai jotka parantumattomina on lähetetty parannuslaitoksesta takaisin, mutta ei voida muualle sijoittaa.” KKA, Kunnalliskodin ohjesääntö 1923, 2 §.

76 *Maalaiskunta* 1928, 190-191.

pysyvästi hoidettuja oli kaksi kolmasosaa. 1930-luvun lopulla hoidokkaiden määrä lähenteli jo 160:ntä. Pula-ajan seurauksena väliaikaisen hoidon tarve lisääntyi ja tilapäisesti hoidettujen osuus kasvoi. Naisten osuus oli pysyvästi miehiä suurempi. Niiden henkilöiden määrää, jotka olivat kunnalliskodissa työllään korvaamassa saamansa köyhäinavun, on olemassa olevien lähteiden perusteella vaikea arvioida, koska hoidokkiluetteloon merkittiin vain elatushoidokkaat.

KAAVIO 2. Korpilahden kunnalliskodin hoidokkaat 1920-1939

Lähteet: KKA, Kunnalliskodin hoidokkiluettelot 1920-1939. HMA, Piiritarkastajan tarkastuskertomukset 1928, 1931.

Kunnalliskoti oli sekalaitos, jossa oli sekä aikuisia että lapsia. Kunnalliskodin yleisluonteisesta roolista johtuen myös hoidokkaat olivat ”kirjavaa ja monenlaatuista väkeä”. Köyhäinlaitolain tarkoituksena oli eriyttää erilaiset hoitomuodot, mielisairaat, vanhukset, lapset, pitkäaikaissairaat, ja tarjota jokaiselle tarvitsemansa hoitomuoto, mutta tässä ei onnistuttu. Yleisimmät hoidolle oton syyt olivat vanhuus, sairaus ja erilaiset mielisairaudet. Mielisairaiden osuus oli yllättävän suuri. Yli kaksivuotiaiden lasten pysyvää hoitoa kunnalliskodissa pyrittiin vähentämään, mutta lasten tilapäiset sijoitukset kunnalliskodissa lisääntyivät pula-ajan seurauksena selvästi. Muutamassa tapauksessa kokonaisia perheitä sijoitettiin kunnalliskotiin. Lapsia tuli laitokseen äitiensä mukana. Aviottomat äidit tulivat kunnalliskotiin synnyttämään. Keuhkotautisia ei tartuntavaaran vuoksi mielellään otettu kunnallis-

kotiin, heitä hoidettiin kunnan kulkutautisairaalassa Ainolassa.⁷⁷

TAULUKKO 9.

Korpilahden kunnalliskodin hoidokkaat 1928-1936 hoidolleoton/hoidollaolon syyn mukaan

Hoidolle oton syy	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Vanhuus	36	34	43	37	34	35	41	41
Sairaus/Sairaalloisuus	11	17	26	24	22	24	26	23
Mielisairas	12	15	19	20	22	28	44	37
Lapsi/Tilapäinen sijoitus	1	7	10	22	21	25	9	17
Tylsämielinen	8	8	8	7	8	5	4	3
Siveettömyys	5	3	8	5	3	1	1	-
Sokea	3	2	2	2	2	2	2	2
Kuuromyikkä	3	3	2	2	3	4	3	3
Keuhkotauti/Tuberkkeli	1	-	3	2	3	5	3	3
Kaatumatautinen	1	1	1	1	2	3	3	3
Idiootti	1	1	1	1	1	1	1	1
Vajaamielinen	-	-	-	1	1	3	3	4
Unitautinen	1	1	1	-	-	-	-	-
Äitinsä mukana	2	3	-	-	-	-	-	-
Lapsivuode	1	6	-	-	2	1	-	-
Avioton äiti	-	-	-	-	3	7	6	7
Hermosairas/Tilapäinen mielenhäiriö	1	-	-	-	-	1	2	1
Raajarikko	1	1	2	1	1	1	1	1
Tapaturmassa (tapaturma, puukotus)	-	1	-	1	-	1	1	-
Halvaantunut	-	3	1	-	-	-	-	-
Syöpätautinen	-	2	1	-	-	1	1	-
Reumatisminen	-	1	-	-	-	-	-	-
Keuhkotautinen	-	2	-	-	-	-	-	-
Köyhyys	-	-	-	2	2	-	-	-
Työttömyys	-	-	-	1	-	-	-	-
Verenmyrkytys	-	-	-	-	1	-	-	-
Muu syy *)	-	-	-	-	-	1	3	3
Sairas lapsi	-	-	-	-	-	2	3	-
Syytä ei mainittu	5	-	-	3	3	2	3	-

*) "ei sopinut lastensa kanssa", "hoidon puute", "sovun puute", "kävi rippikoulua"

Lähde: KKA, Korpilahden kunnalliskodin hoidokkiluettelot 1925-31, 1932-39.

Kunnalliskodin arjessa pyrittiin noudattamaan säännöllisyyttä ja käytännöllisyyttä. Ruokailu, työnteke ja muu toiminta järjestettiin päivittäin samaan aikaan. Poikkeuksen muodostivat juhlapyhät. Laitoksessa oli vallittava ”järjestys, siisteys, ahkeruus ja siveys.” Hoidokkaiden tuli oleskella heille määrättyissä huoneissa ja noudattaa ”puhtautta, säädyllisyyttä ja

77 1934 kunnalliskotiin sijoitettiin kuukauden ajaksi perhe, johon kuului vanhempien lisäksi seitsemän 1-13-vuotiaasta lasta. Vanhin lapsista annettiin perhesijoitukseen. 1935 äiti ja kuusi lasta sijoitettiin kuukaudeksi kunnalliskotiin. Erään toisen perheen kohdalla äiti oli otettuna kunnalliskotiin siveettömyyden takia viiden 4-10-vuotiaan lapsensa kanssa, samalla kun perheen isä oli työssä kunnalliskodissa ”lastensa elatuksen takia”.

hiljaista käytöstä.” Sisällä ollessa lattialle syljeskeleminen, tupakointi paikoissa ”joissa siitä johtuu vaaranalaisuutta” ja kahvinkeitto ilman lupaa oli kiellettyä. Johtajattarella oli oikeus hoidokkaiden rankaiseminen siinä tapauksessa, että hoidokas syyllistyi

”huolimattomuuteen, epäjärjestykseen, röyhkeyteen, huone- ja talouskalujen tahalliseen rikkomiseen tai turmelemiseen, riitelemiseen muiden hoidokkaiden kanssa, tai muulla tavoin osoittaa sopimatonta [...] käytöstä.”

Rangaistuksia olivat nuhtelu, eristäminen muista hoidokeista, aresti tai lähettäminen työlaitokseen.⁷⁸

”Hoidokkaille on, mikäli mahdollista, varattava tilaisuutta ottaa osaa seurakunnan yleisiin Jumalanpalveluksiin, samoin on myöskin suotava, että kunnalliskodissa aamuin ja illoin pidetään yhteinen rukoushetki. [...] Hoidokkaiden käytettävänä tulee olla hartaus- ja virsikirjoja ja mahdollisuuden mukaan muuta soveliasta kirjallisuutta.”

Kirkkoherra ja kanttori vierailivat kunnalliskodissa 1-2 kertaa kuukaudessa.

Kesällä 1928 hankittiin kunnalliskotiin radiolaite. Tämän jälkeen jumalanpalveluksia voitiin kuunnella myös radiosta. Vierailut laitoksessa olivat mahdollisia johtajattaren määrääminä aikoina.⁷⁹ *Huoltajan* mukaan

”olot niissä [kunnalliskodeissa] ovat hyvin yksinkertaiset. Synkkä ja ahdistava tunne jää mieleen, kun niissä pitemmän ajan kiertelee. On typerää ja veristä ivaa verrat kunnalliskodeissa vietettyä elämää hotellielämään.”

Uusia kunnalliskoteja moitittiin liian ylellisiksi ja kalliiksi, mutta *Huoltajan* mukaan mikään julkinen rakennus ei voinutkaan olla yhtä vaatimaton kuin kunnan kaikkein köyhimpien ihmisten asuinolot.⁸⁰

78 KKA, Kunnalliskodin ohjesääntö 1923.

79 KKA, Kunnalliskodin ohjesääntö 1923, 8§. Kunnanvaltuuston pöytäkirja 14/29.6.1928. KSA, Kertomus seurakunnan tilasta vuosilta 1922-1928. Tavastähti 1926, 113-118.

80 *Huoltaja* 1934, 136-137.

Eräs naishoidokki kirjoitti tarkastaja Päivärinnalle:

“Pyytäisin nöyrimmästi kysyä että eikö kunnalliskodista pääse pois kun vie lapsen mukanaan ja pääseekö kesä lomalle. Olen pyrkinyt esimiehen kautta vaan hän on jyrkästi kieltänyt. Onko tämä sellainen vankila ettei täältä pääse ikinä pois kun on nuori ihminen tänne joutunut eikös tämä ole vanhojen koti, niin jos sanoo että tulee toimeen maailmalla lapsen kanssa niin onko vapaus lähteä?”

Köyhäinhuoltolautakunta ei suostunut antamaan vapauttavaa päätöstä, sillä “hän voi hommata taas itselleen lapsia.” Kun hoidokas otettiin laitokseen sisään, hän joutui laitoksen henkilökunnan valvonnan ja kurinpidon alle. Kunnalliskotiin joutuminen merkitsi täysivaltaisuuden menettämistä ja alistumista köyhäinhuoltolautakunnan holhoukseen. Poistuminen kunnalliskodin alueelta tai työpaikalta ilman johtajattaren lupaa oli ankarasti kielletty.⁸¹

Kunnalliskodissa annetun hoidon hinta vaihteli hoidolle oton syyn ja annetun hoidon mukaan. Ulkopaikkakuntalaisille annettu hoito oli lähtökohtaisesti hieman kalliimpaa. Vähävaraisuuden perusteella hoitomaksusta oli mahdollisuus saada alennusta. Tarvittaessa hoidokkaan omaisuus huutokaupattiin hoitokulujen kattamiseksi. Korpilahden kunnalliskodin hoitokustannukset hoidokkia kohti olivat 1928 9,72 markkaa, 1929 10,29 markkaa, 1930 10,27 markkaa, 1931 13,52 markkaa, 1932 14 markkaa, 1934 8,67 markkaa. 1931 hoitopäivän keskimääräinen hinta koko maassa oli 12,50 markkaa.⁸² Keväällä 1929 eräs kuntalainen otettiin hoitoon 150 markan kuukausikorvausta vastaan ja kulujen kattamiseksi hänen omaisuutensa myytiin huutokaupalla. Toisessa tapauksessa eräs kuntalainen katsottiin velvolliseksi korvaamaan anoppinsa hoidosta 12 markkaa hoitopäivältä. Muuramen kunnan hoidokkien hoito kunnalliskodissa maksoi 1930 15 markkaa päivässä. Kun keväällä 1930 K. R:n vaimo ja kolme lasta otettiin kunnalliskotiin hoidettaviksi, katsottiin korvattavaksi summaksi ”300 markkaa kuukaudessa tai työllä”. 1933 kunnanvaltuusto hyväksyi anomuksen erään hoidokkaan hoitomaksun alentamisesta 3 markkaan vuorokaudessa.⁸³

Köyhäinhuoltolautakunta asetti kunnalliskodin kolmijäsenisen johtokunnan vuodeksi kerrallaan. Johtokuntaan kuuluivat 1928-1929 Väinö Vuori, Emmi Ekonen ja Emil Reivilä,

81 HMA, Sosiaalihuollon piiritarkastajan arkisto, Korpilahti 1926-50. Kirje piiritarkastajalle 21.5.1936.

82 KKA, Korpilahden kunnalliskertomukset 1928-1936. *Huoltaja* 1934, 136.

83 KKA, Köyhäinhuoltolautakunnan pöytäkirjat 11/25.4.1929; 9/5.12.1929; 8, 12/25.2.1930; 8/26.9.1933.

vuodeksi 1930 Reivilän tilalle tuli Kalle Tissola; 1931-1933 Kalle Reivilä, Kalle Nieminen ja Olga Nurminen; 1934-1937 Aatu Girén, Hilja Pohjola ja Juho Nurminen. Oskari Reivilä oli johtokunnan neljäs jäsen 1936, E. J. Häkkinen 1937. Johtokunnan tehtävänä oli kunnalliskodin ruokalistan laatiminen, ohjesäännössä määriteltyjen tehtävien toteuttaminen ja yhteistyö köyhäinhoitolautakunnan kanssa. Johtokunnan oli myös ”pidettävä huoli koko kunnalliskodin maataloudesta ja karjanhoidosta sekä sen henkilökunnan otosta ja vaihdoksesta.”⁸⁴

Kunnalliskodin henkilökuntaan kuuluivat johtajat, sairaanhoitajat, mielisairasosaston hoitaja, keittäjä; maatalouspuolen työntekijät olivat työnjohtaja/tilanhoitaja ja karjakko. Hoitotyö kuului naisille, maatalouden johto miespuoleiselle työnjohtajalle.

Johtajat oli kunnalliskodin ”emäntä”, jolta vaadittiin erityisen sosiaaliministeriössä laaditun tutkinnon suorittamista. Hän huolehti laitoksen taloudesta ja kirjanpidosta, vaatevaraston kunnossapidosta, järjestyksen ja siisteyden valvonnasta sekä hoitotyön ja muun hoitohenkilökunnan työn johtamisesta. Johtajattarella oli oikeus hoidokkaiden rankaisemiseen siinä tapauksessa, että hoidokas syyllistyi

”huolimattomuuteen, epäjärjestykseen, röyhkeyteen, huone- ja talouskalujen tahalliseen rikkomiseen tai turmelemiseen, riitelemiseen muiden hoidokkaiden kanssa, tai muulla tavoin osoittaa sopimatonta [...] käytöstä.”

Kaikista annetuista rangaistuksista oli pidettävä tarkkaa kirjaa.

Johtajattaren palkka oli 500 markkaa kuukaudessa, johon kuului asunto ja ylläpito kunnalliskodissa. Vuosina 1928-1936 kunnalliskodin johtajattarina toimivat Maija Häyrinen (-1928), Hilja Lamminmäki (1928-1931), Ida Teräväinen (1931-1936), Terttu Leino (1936) ja Hilja Lapinmäki (1936-).⁸⁵

Syksyllä 1928 köyhäinhoitolautakunta joutui puuttumaan tapaukseen, jossa johtajat Maija Häyrinen oli nimitellyt kunnalliskodin karjakkoa ”huonoksi ihmiseksi”. Kunnalliskodissa suoritettu tutkimus osoitti, että johtajattaren ja muun henkilökunnan välit olivat tulehtuneet. Kunnalliskodissa viime aikoina tapahtuneet lukuisat eroamiset eivät olleet hy-

84 KKA, Kunnalliskodin ohjesääntö 1923.

85 KKA, Korpilahden kunnalliskertomukset 1928-1937. Köyhäinhoitolautakunnan pöytäkirjat 1926-1936. Valtuuston pöytäkirjat 1927-1937. ”Emäntä” ja ”isäntä” olivat Elli Tavastähden käyttämiä nimityksiä. Tavastähti 1926, 101-107. Urponen 1994, 180-182.

väksi kunnalliskodin menestymiselle. Tapaus johti johtajattaren nuhteluun ja varoitukseen, että ”eroamisia ja erimielisyyttä johtajattaren tähden seuraa irtisanominen.” Häyrinen erosi tehtävästään pian tämän jälkeen.⁸⁶

Kun Inkeri Peltola Muuramesta nimitettiin kunnalliskodin sairaanhoitajattareksi keväällä 1928, hänen palkkansa oli 300 markkaa kuukaudessa. Loppuvuodesta palkka nousi 350 markkaan.

Mielisairasosaston hoitajina toimivat Anna Jääskeläinen (-1929), Saima Karhala (1929), Aino Lind (1930-1931), Saida Heinola (1932-1935), Lyyli Metso (1935-1936) ja Martta Mantere (1936-). Hoitajan työ oli raskasta, mikä näkyi henkilökunnan vaihtuvuutena. Hoitaja Saida Heinola teki itsemurhan kunnalliskodissa 1935.⁸⁷

Työnjohtaja oli kunnalliskodin maatalouden ”isäntä”. Työnjohtajan rooli oli tärkeä maataloustöiden järjestelyssä ja maanviljelyn kehittämisessä. Työnjohtajina toimivat Kosti Kallio (-1929), Kalle Launiala (1929-1930), Hannes Saarinen (1930), Oskari Elovaara (1930-1935), Lauri Ahonen (1935-) Kalle Launialan tullessa työnjohtajaksi 1929 hänen palkkansa oli 650 markkaa kuukaudessa. Miesten ja naisten töiden arvottuminen näkyi kunnalliskodissa maksetuista palkoista. Karjakon palkka oli 400 markkaa kuukaudessa.⁸⁸

Korpilahdella kunnalliskodin maanviljelystä oli laajennettu vähitellen: noin 40 hehtaarin viljelykset koostuivat Tikkasen, Kotamäen, Kokkolan ja Pukkalan tilojen yhdistetyistä pelloista. 1934 tilalla oli 25 lehmää, 3-4 hevosta ja sikoja.⁸⁹

Kunnalliskotien maataloudesta kirjoittamassaan *Huoltajan* artikkelisarjassa kunnalliskodin johtaja R.W. Ruusuluoto suositteli kunnalliskodeille 15-30 hehtaarin pientilamallia, jossa maanviljelyn tarkoituksena ei ollut kunnalliskodin omavaraisuus, vaan viljely oli suunnattava kevyempään puutarha-, taimisto- ja juurikasviljelyyn ja pienkarjan hoitoon. Juurikasvien (kaali, lanttu, punajuuri, porkkana) suositeltu viljelyala oli 100 m² ja perunan 400 m² hoidokasta kohti. Pellavaa suositeltiin viljeltäväksi vaatteiden raaka-aineeksi. Maidon suhteen laitoksen tuli olla omavarainen.⁹⁰

Elli Tavastähden mukaan ”...[maanviljelyä] vastaan ei tietysti ole mitään huomautta-

86 KKA, Köyhäinhuoltolautakunnan pöytäkirja 2/15.10.1928; 12/26.11.1928. Korpilahden kunnalliskertomukset 1928-1936.

87 HMA, Sosiaalihuollon piiritarkastajan arkisto, Korpilahti 1926-50.

88 Tavastähti 1926, 107-108. KKA, Köyhäinhuoltolautakunnan pöytäkirjat 28.2.1928, 22.5.1928, 26.11.1928, 5.11.1929.

89 Reivilä 1934. Lahti 1994, 486.

90 *Huoltaja* 1931, 147-149, 165-167, 219-220. Tavastähti 1926, 92.

mista, jollei harrastus siinä määrin käänny tilan hoitoon, että hoidokkaista huolehtiminen muuttuu vain sivuasiaksi”. Kunnalliskertomusten mukaan laitoksen maataloustyöt tehtiin suurimmaksi osaksi palkatulla työvoimalla, osaksi käyttämällä työkykyisimpien hoidokkaiden apua. Hoidokkaiden työllistämässä maatalous oli avainasemassa: puutarhatyöt, juurikasvien harvennukset ja kitkeminen. Kutominen ja alus- ja sänkyvaatteiden neulominen oli kevyttä työtä. Työkykyisiä hoidokkaita voitiin käyttää keittiössä, leipomisessa ja ruoanlaitossa. Hoidokkaiden omaa ammattitaitoa pyrittiin mahdollisuuksien mukaan hyödyntämään. Työntekoon kannustettiin maksamalla ahkeruuspalkkioita.⁹¹

TAULUKKO 10.
Kunnalliskodin tulot 1930-1936

	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Kiinteistön ja maatalouden tulot							
rahassa	11403	2776	7728	-	-	-	-
luonnossa, rahaksi muutettuna *)	31989	39875	69092	-	-	-	-
Hoidokkien työ maatilalla	-	-	-	5000	5000	10000	22990
Puutarha- ja kasvitarihutulot	-	-	-	2090	2550	1950	890
Käsityöstä ja muusta maatalouteen kuulumattomasta työstä **)							
rahassa	-	-	-	-	-	-	-
luonnossa, rahaksi muutettuna	-	-	-	-	-	-	-
Yht.	43392	42651	76820	7090	7550	11950	23880

*) 1932 kunnalliskodin tuloissa on merkintä "tässä on mukana metsätyötulot 2500:-"

**) 1935 sarakkeeseen "kunnalliskodin hoidokkaiden töiden myynistä" on merkitty tuloa 22990 mk, mutta se on myöhemmin yliviivattu

Lähde: Korpilahden kunnan ilmoitukset köyhäinhuoltoilastoa varten 1931-1936. Kaavake F.

Kunnalliskodin tulojen taulukointi on epäselvää. Taulukko osoittaa, että maataloudesta saatu tulo oli merkittävä osa kunnalliskodin kokonaistaloutta, mutta samalla maatalouden kannattavuus vaihteli jyrkästi vuosittain. Maatalouden tuotto käytettiin ensisijaisesti laitoksen omaan käyttöön. 1930 maatalouden tulot olivat rahaksi muutettuna 20 prosenttia kunnalliskodin menoista, 1931 14 prosenttia ja 1932 30 prosenttia. 1932 jälkeen kiinteistön ja maatalouden tuloja ei enää laskettu kunnalliskodin tuloksi. Muu hoidokkien työ oli rahalliselta merkitykseltään marginaalista. Kunnalliskertomusten luvut eivät täsmää tilastoilmoituksen kanssa. Niissä arvio omien maataloustuotteiden arvosta oli 1928 60 840 markkaa, 1929 55 000 markkaa, 1930 41 250 markkaa, 1931 108 671 markkaa, 1932 90 651 markkaa ja 1934 90 652 markkaa. Ilmeisesti luvuissa ovat mukana kunnalliskodin metsistä saadut tulot.⁹²

91 KKA, Korpilahden kunnalliskertomukset 1928-1936. Tavastähti 1926, 115-116. *Huoltaja* 1932, 143-145.

92 KKA, Korpilahden kunnalliskertomukset 1928-1936.

TAULUKKO 11.
Kunnalliskodin menot 1930-1936

	1930	1931	1932	1933	1934	1935
Kunnalliskodin maatalouden menot	32735	94899	58263	-	-	-
Rakennusten kunnossapito ja palovakuutus yhteensä *)	7274	18782	18026	5885	1364	3124
Palovakuutus	-	-	-	1519	1579	3338
Työaineet ja työkalut	5234	5361	10863	-	-	-
Kaluston ja irtaimiston hankinta ja korjaus	-	-	-	660	37546	10868
Palkkaukset	24000	22430	20144	12340	14357	15245
Ravinto (mukaanlukien oma maatalous)	133586	99721	109153	68898	59332	134139
Vaatetus	7987	28467	17140	14319	24070	13335
Lämmitys ja valaistus (omalta tilalta saadut puut)	20346	21336	12850	6622	9691	26593
Sairaanhoido ja lääkkeet	9845	8973	8907	10664	8863	10273
Puutarha- ja kasvitarhamenot	-	-	-	988	865	1124
Muut menot hoidokeista (pesu, ammattiopetus, hautaus ym.)	-	-	-	2523	2345	3499
Muut menot (johtokunnan, kanslia- ym. menot, kirjallisuus, uutaruuspalkkiot)	831	7281	4598	3241	2439	5058
Yhteensä	241838	307250	259944	127659	162451	226596

*) kaavake muuttui hieman 1933

Lähde: Korpilahden kunnan ilmoitukset köyhäinhuoltoilastoa varten 1931-1936. Kaavake F.

Kunnalliskodin suurimmat menoerät olivat ravinto, kunnalliskodin maatalous ja henkilökunnan palkkamenot. Uuden kunnalliskodin käyttöönotto 1934 näkyi menojen lisäyksenä, kuten kaluston ja irtaimiston hankintoina. Kasvanut potilaskapasiteetti lisäsi laitoksen ruokamenoja.

Elintason lasku kunnalliskodeissa 1930-luvulla oli näkyvää ja tuntuva: liha vaihtui aterioilla yhä useammin järvikalaksi, puuroksi tai velliksi. Osa ruokavaroista saatiin oman maan tuotteina, loput hankittiin kolmen kuukauden välein kunnantalolla pidetyssä hankintahuutokaupassa, jonka toimitti köyhäinhuoltolautakunnan puheenjohtaja. 1935 ostolistalla oli mm. jauhoja, ryynejä, kahvia, sokeria, soijaa, maissia, ameriikanlaardia, silakkaa ¼ astioissa, ylivuotista päätöntä silliä, keltaista saippuaa; ruisrehua, 40-prosenttista kalisuolaa, luujauhoa, fosfaattia ja kalkkisalpietaria. Ostettua lihaa ei ollut kunnalliskodissa tarjolla. Tärkeimmät kunnalliskodin tavarantoimittajat olivat Onni Willgrén, Korpilahden Osuuskauppa ja osuuskauppa Keskimaa.⁹³

93 KKA, Kunnalliskodin tarvikehuutokauppapöytäkirjat 1935-1941. Kuusisto 1989, 230-231.

Rakkaudentyö ja muu toiminta köyhyyden lieventämiseksi

Kunnissa ollut mitään yhtä ja oikeaa tapaa ratkaista kysymystä köyhäinhoidon järjestämisestä, vaan köyhäinhoitoa oli katsottava enemmän kokonaisuutena. Kunnissa pyrittiin tekemään paikallisiin oloihin sopivia ratkaisuja. Usein kunta ja seurakunta toimivat yhdessä, esimerkiksi niin, että kunta huolehti diakonissan palkkakustannuksista, koska seurakunta ei voinut olla valtionavun vastaanottaja. Varsinkin pienillä paikkakunnilla toimijoiden määrä ja resurssit varsin rajalliset: samat ihmiset olivat mukana kunnan ja seurakunnan toiminnassa. Kunnan ja kirkon yhteistyötä Korpilahdella kuvaa se, että 1929-1933 palmusunnuntain kolehti kerättiin kunnalliskodin hyväksi.⁹⁴ Kristillinen opetus tuki köyhäinhoidon yhteisvastuullisuuden säilymistä maaseudulla.⁹⁵

Ensimmäinen diakonissa toimi Korpilahdella 1899-1902, mutta varojen puutteessa uuden diakonissan palkkaaminen siirtyi tuonemmaksi. Ensimmäisen maailmansodan aikana inflaatio teki työn rahoittamisen vapaaehtoiselta pohjalta mahdottomaksi ja resurssien puute pakotti seurakunnat tinkimään työn vapaaehtoisuuden ihanteesta. 1920-luvun lopulla annetut säädökset sairaanhoitajakoulutuksesta ja sairaanhoitajan työstä merkitsivät myös diakonissan työmuodon ammatillistumista. 1920-luvulla nopeasti kehittyvä sosiaalihuolto vähensi hoitodiakonian osuutta diakonissojen työssä. Diakoniatyö lähti uudelleen liikkeelle kunnan vesipuolella, kun diakonissa Iida Väre aloitti työnsä Mutasella 1919. 1920 Korpi-lahti sai myös kunnallisen kiertävän sairaanhoitajan.⁹⁶ Kunta osallistui diakonissan palkkaamiseen avustamalla vesipuolen diakonissayhdistystä. 1928 avustus oli 1700 markkaa vuodessa, lisäksi Mutasen pastorille annettiin 100 markan vuokra-avustus kuukaudessa diakonissaa varten sekä talven polttopuut. Syyskuussa 1928 diakonissayhdistykselle myönnettiin 100 markan lisäavustus hoitokaluston hankkimista varten. Vuotta myöhemmin tehtiin päätös diakonissan ottamisesta kunnan kiertäväksi sairaanhoitajattareksi vesipuolelle.⁹⁷

Diakonissojen päätyö seurakunnissa oli alusta alkaen huoltodiakonia eli sairaan- ja köyhäinhoito. Tämän tehtävän täyttämiseen keskittyi myös diakonissojen koulutus. Käytännössä diakonissat täydensivät hoitotyöllään yhteiskunnan hoitojärjestelmän puutteita,

94 Kolehtivaroja kertyi neljässä vuodessa 37 markkaa 75 penniä. KSA, Kolehtikirja 1929-1934.

95 Satka 1994, 283.

96 Lahti 1994, 731-732. Rinne 2006, 240, 250-252.

97 KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 1.6.1928; 36/18.9.1928; 16/27.12.1929. KSA, Kertomus seurakunnan tilasta 1927-1931.

samalla kun sairaanhoidon kysyntä ja tarve kasvoi. Kotikäynnit toivat seurakunnan työntekijän aivan uudella tavalla ihmisten arjen keskelle. Sielunhoidolla oli kristillisessä laupeudentyössä myös olennainen osa. Diakonissan hoitolaukun varustukseen kuului Raamattu sairaanhoitovälineistön lisäksi. Diakonissan työ oli kutsumusammatti, joka oli usein henkisesti ja fyysisesti raskasta ja kuluttavaa kaiken kurjuuden ja puutteen keskellä. Useat sisäristä uupuivatkin työtaakkansa alla ja siirtyivät aivan muihin tehtäviin.⁹⁸

Toukokuussa 1934 kirkkovaltuusto käsitteli kysymystä kunnan maapuolelle otettavasta diakonissasta. Kunnanlääkäri Edita Veijo oli aktiivinen asiassa. 11.5.1934 rovasti Hannukselalle lähettämässään kirjeessä Veijo totesi, että

”olisi kovin hyvä asia, jos Korpilahden seurakunta ottaisi diakonissa asian omakseen. Jos niin sattuisi, että kirkkovaltuusto ei tällä kertaa katsoisi voivansa tällaista uhrausta tehdä, niin pyytäisin, ettei asiaa haudattaisi, vaan ryhdyttäisiin kunnan kanssa neuvotteluihin, ehkä kuntakin osaltaan ottaisi osaa palkkaukseen.”⁹⁹

Tarvetta diakonissan palkkaamiselle oli, mutta kirkkovaltuusto halusi lisäselvityksiä siitä, kuinka paljon diakonissan palkkaaminen tulisi maksamaan seurakunnalle. Sortavalan diakonissalaitoksesta oli ilmoitettu palkaksi vähintään 700 markkaa kuussa, lisäksi palkkaan kuului vapaa kalustettu asunto, lämpö ja valo, vuodevaatteet ja tarpeellinen talouskalusto. Seurakunnan oli osallistuttava diakonissan koulutuskustannuksiin ja sisarten eläkerahaston kartuttamiseen 800 markalla vuodessa. Lisäksi 10 prosentin palkankorotukset viiden palveluvuoden välein kuuluivat sopimuksen ehtoihin. Päätös diakonissan palkkaamisesta tehtiin kirkkovaltuustossa 20.5.1934, mutta Suomen Sisälähetysseurasta ei kuitenkaan voitu luvata sisarta vielä pitkään aikaan.¹⁰⁰

Rovasti Hannukselan kuolema 1936 viivästytti prosessia, mutta lopulta diakonissasisar Siiri Lemmetyinen aloitti toimintansa Korpilahdella 5.7.1937. Hänen palkkansa oli 800 markkaa kuussa edellä mainituilla ehdoilla, koska Lemmetyisellä oli takanaan usean vuoden kokemus seurakuntatyöstä ja tuberkuloosihoitajan koulutus. Diakonissan viran kustannukset jaettiin seurakunnan ja kunnan kesken niin, että diakonissan palkka maksettiin seu-

98 Mustakallio 2002, 212-214. Rinne 2006, 250. Satka 1994, 289-291.

99 KSA, Edit Veijon kirje rovasti Hannukselalle 11.5.1934.

100 KSA, Kirkkovaltuuston pöytäkirja 5/13.5.1934; 2/20.5.1934. Edwin Wirénin kirje rovasti Hannukselalle 26.5.1934.

rakunnan diakoniarahastosta ja kolektivaroista ja kunta kustansi hänelle asunnon, valon ja lämmön. Diakonissa Lemmetyinen toimi yhteistyössä kunnan terveystönsärens ja sairaanhoitajattaren kanssa.¹⁰¹

Pirjo Markkolan mukaan kunnallisen huoltotoiminnan työnjako meni niin, että naisten tehtävänä oli käytännön hoivatyö ja sen organisointi, kun taas miehet vastasivat hallinnollisesta johtamisesta ja valvonnasta. Diakoniantyössä sukupuoliroolit jakautuivat samansuuntaisesti. Naiset olivat diakonian käytännön toteuttajia. Diakoniatyö oli naisen kutsumus, uusi naisammatti, ”naisten näyttämö.” Miesten osuus diakoniatyön tekijöinä jäi vähäiseksi. Paikallishallinto ei vielä 1900-luvun alussa juurikaan tarjonnut naisille osallistumisen mahdollisuuksia. Siksi naisten osuutta diakoniatyötä tehneiden paikallisten yhdistysten hallinnossa onkin pidettävä merkittävänä.¹⁰²

Kunnan ja seurakunnan yhteistyön keskeisin ongelma oli erilainen arvopohja: seurakuntatyön näkökulmasta diakonia päässyt toteutumaan, vaan diakonissa tunsu itsensä sairaanhoitajaksi toisten joukossa ja liian riippuvaiseksi kunnasta ja kunnanlääkäristä. Seurakunnan mielestä diakoniatyötä oli kehitettävä niin, ”että rakkaus kirkkoon ja seurakuntatyöhön olisi elävä ja työ olisi vähemmän virkatyön luontoista.”¹⁰³

Lähdeaineisto ei kerro muusta vapaaehtoisesta toiminnasta köyhyden lieventämiseksi Korpilahdella. Esimerkiksi Jämsässä toimi 1930-luvulla pulaompeuseura, jossa ommeltiin vaatteita vähävaraisille lapsille ja järjestettiin kenkä- ja vaatekeräyksiä. Vastaavanlaista toimintaa on saattanut olla myös Korpilahdella, esimerkiksi kylien seurakuntapiireissä.¹⁰⁴

Koteja Kodittomille Lapsille ry. teki muutamia tiedusteluja köyhäinhuoltolautakunnalle korpilahtelaisten orpolasten sijoittamisesta kasvatuskoteihin. Järjestöt olivat 1930-luvulla monella sosiaalihuollon ajalla julkista valtaa tärkeämpiä toimijoita. 1928 sosiaaliministeriön kokoamassa luettelossa oli 1500 vapaaehtoista sosiaalista toimintaa harjoittavaa yhdistystä, jotka olivat useimmin naisyhdistyksiä, lastensuojeluyhdistyksiä ja uskonnollisia yhdistyksiä. Yhdistykset toimivat etenkin lasten, nuorten ja kotien hyväksi ja naisten aseman

101 KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 20/20.10.1934. KSA, Kirkkovaltuuston pöytäkirja 3/18.4.1937.

102 Markkola 2002, 19, 57-73. Rinne 2006, 170-172.

103 KSA, Piispainkokouksen asettaman diakoniatuimikunnan kysely seurakunnille 30.4.1941.

104 SKS, KRA, Pula-ajan muistot-keräily 1999, Pulavuodet 7864/36-72. 1920-luvulla Korpilahdella toimi ompeluseura pakanalähetyksen hyväksi. Rovasti Hannukselan mukaan ”seura toimi verrattain heikoin voimin, syystä, että löytyy monta muuta seuraa, niinkuin Lotat, nuoriso-ompeluseura ym. jotka vievät ajan ja ehtivät tyhjentää harrastuksen.” Vuosina 1932-1936 perustettiin kolme uutta ompeluseuraa. KSA, Kertomukset seurakunnan tilasta vuosilta 1922-1928; 1932-1936.

parantamiseksi. Järjestökenttä toimi Suomessa hyvin läheisessä yhteistyössä valtion ja kuntien viranomaisten kanssa, usein samat henkilöt toimivat sekä valtionhallinnassa että järjestökentällä sosiaalisten tavoitteiden puolesta. Osa järjestöjen aloittamista ja hoitamista toiminnoista siirtyi myöhemmin julkisen vallan vastuulle. Tällaisia olivat esim. äitiys- ja lastenneuvolatoiminta, kotiaputoiminta ja lastentarhat.¹⁰⁵

105 Koteja kodittomille lapsille ry oli Helsingissä 1922 perustettu kasvatuskotiyhdistys, jonka tarkoituksena oli kasvatuskotien hankkiminen hoidon puutteessa oleville lapsille, kunnanhoidokeille ja au-lapsille. Yhdistyksen toiminta-alueena oli koko maa. 1928 yhdistyksellä oli 100 paikallistoimikuntaa ja 400 asia miestä sekä 3 vastaanottokotia. Tavastähti 1928, 34-35. Satka 1994, 285-289.

Miten on köyhäinhoidon laita

Loppuvuodesta 1926 Korpilahden köyhäinhoidon tila nostettiin esiin sosialistien *Työn Voiman* artikkelissa ”Köyhäinhoito-olot Korpilahdella”. Lehden mukaan Korpilahden kunnalliskodissa asiat eivät olleet kunnossa, sairaanhoito oli puutteellista eikä siisteydestä ollut huolehdittu riittävästi. Lehden mukaan

”sairaat vanhukset saavat virua vuoteillaan lian peittämänä ja tulla toimeen omin apuinensa [...] ilmakin on niin ummehtunutta ja pilaantunutta, että jo sekin pitää asukkaat sairaina. Ja kun kukaan ei ole auttamassa liikuntakyvyttömiä vanhuksia ja kun nämä itse hoitavat asiansa, tyhjennetään jätteekin vain ovesta ulos rappujen pieliin. Ja sairaiden vanhusten väitetään saavan avuttomassa tilassa maata makuuhaavoissakin, joita ei asianmukaisesti hoideta tai puhdisteta. Välttämättömiä vaatteitakaan ja varsinkaan jalkineita ei ole vaikka sairaalassa on kivipermanto, joka on kylmä.”

Lehdelle asiasta olivat kertoneet paikalla itse käyneet henkilöt. Lehti vaati, että viranomaisten oli viipymättä korjattava epäkohdat ja vastuussa olevat toimihenkilöt oli vaihdettava. Lehden mukaan ”kunnan hoidokeille on hankittava inhimillinen olotila, sitä vaatii oikeus ja kohtuus ja voimassaolevat asetuksetkin.”¹⁰⁶

Putkilahden piiriesimies, sosiaalidemokraatti Väinö Kauranen kirjoitti köyhäinhoitolautakunnan vastineen, joka julkaistiin *Työn Voimassa* 12.1.1927. Hänen mukaansa ”köyhäinhoitolautakunnan jäsenet olivat kuin puulla päähän lyötyjä” kirjoituksen johdosta. Kaurasen mukaan köyhäinhoito-olot eivät toki ”yleisestikään olleet niin ihanteellisella kannalla, etteikö niistä löytyisi huomautettavaa”, mutta piti lehden väitteitä liioitteluna. Kaurasen mukaan

”ei tahdota väittääkään, etteikö köyhäinhoito-oloissa olisi toivomisen varaa. Ja saada avuttomien huoltaminen mahdollisimman täydelliseksi, avarahuoneinen sairaala

106 *Työn Voima* 297/31.12.1926. *Työn Voima* oli vuosina 1919-1959 Jyväskylässä ilmestynyt sosiaalidemokraattinen viikkolehti. Lehden levikki oli 1920-luvulla noin 6000 kappaletta, mutta laski pula-ajan seurauksena 3300-3600 kappaleeseen. Rantatupa 1993, 338-340.

hoitajattarineen sitä tarvitseville jne. Siihen ei puuttuisi kunnan viranomaisilta hyvää tahtoa, mutta ne kysyvät rahaa ja köyhäinlaitokunta on kuntalaisten yleisen mielipiteen mukaan se elin, joka on alkanut kuluttaa jo aivan liikaa...”

Varsinaista sairaanhoitajaa laitoksella ei ollut, mutta kunnalliskodin johtajatar oli suorittanut sairaanhoitajakurssin. Kun laitoksen tilaa oli kunnalliskodin hoidokeilta kysely, ei kukaan heistä ollut esittänyt mitään valituksia olojen suhteen, pikemminkin päinvastoin, ”puhtaus on parempi kuin osaisivat vaatiakaan”. Kunnalliskoti tarkastettiin säännöllisesti eikä piirilääkärillä eikä piiritarkastajalla ollut ollut mitään erityistä huomautettavaa. Kunnalliskodin kunto ja siellä annettu hoito vastasi ”yleensä käytännössä olevia vaatimuksia”. Kaurasen mielestä ”tällainen kunnan viranomaisten mustaaminen on lähtöisin ilkeämielisistä vaikutteista”. Hän oli ennen muuta närkästynyt siitä tavasta, jolla asiasta oli tehty julkinen ottamatta ensin yhteyttä köyhäinlaitokuntaan:

”jo kaksituhatta vuotta sitten tunnustettiin inhimillisyyteen kuuluviksi nuhdella lähimmäistä ensiksi kahden kesken, vaan jos ei siitä ota ojentuakseen, niin seurakunnan edessä ja sitten raadin eteen.”¹⁰⁷

Lehtikirjoittelu jatkui. Edellisen artikkelin takana olleet Sanni Jokinen ja Ester Heino tulivat esiin omilla nimillään ja esittelivät nyt aiempaa yksityiskohtaisemmin kunnalliskodin puutteita. Kirjoittajien mielestä kunnalliskodin johtajattarella ei muiden toimiensa ohessa ollut mahdollista hoitaa menestyksekkäästi sairaanhoitajan tehtävää. Jokinen ja Heino maalailivat kauhukuvia kunnalliskodin huonosta hygieniasta ja epäinhimillisestä oloista: kuinka avuttomia vanhuksia virui märillä vuoteilla, kuinka vuoteet ja vuoteiden pohjalaudoitukset olivat täynnä luteita ja hoidokkien hiukset ja vaatteet kuhisivat täitä; hoidokkien pesumahdollisuudet olivat puutteelliset, syöpätautisten astiat pestiin samoissa vesissä muiden astioiden kanssa.¹⁰⁸ Kaurasen mukaan väite sairaalan kivipermannosta oli valehtelua, mutta Jokinen ja Heino olivatkin tarkoittaneet mielisairasosaston lattiaa, joka tosiaankin oli sementtiä.¹⁰⁹ Kirjoitus päättyi kirjoittajien poliittiseen vetoomukseen, jotta ”valtuuston työläi-

107 *Työn Voima* 7/12.1.1927

108 Syövän uskottiin leviävän tarttumalla likaisista astioista.

109 Piiritarkastajan tarkastuspöytäkirjan 24.7.1928 mukaan ”mielisairasosastolla oli täydellinen koppijärjestelmä, rautagallereita, sementtilattioita ja korkealla olevia ikkunoita, osittain lattiat repeilevät.”

sedustajat, joita on enemmistö, tekevät parhaansa sairaiden köyhien aseman parantamiseksi.”¹¹⁰ Kunnalliskotikysymyksestä haluttiin tehdä poliittinen kysymys.

Tapaus johti lopulta köyhäinhuoltolautakunnan puheenjohtajan Kalle Salmelan eroon alkuvuodesta 1927. Kirjeessään kunnanvaltuustolle hän perusteli eroanomustaan paitsi terveydellisiin syihin vedoten, myös koska

”kuten arvoisa valtuusto tietää, ovat eräät kuntalaiset ryhtyneet kunnalliskodin sisäistä oloa sanomalehdissä mustaamaan, saadakseen jo ennestään korkeana olevat kunnan köyhäinhoito menot ja siis koko kunnan verot suuresti nousemaan jota minä olen voimaton seisauttamaan... jos sanomalehti kirjoituksien mukaan sairaala oloja järjestetään, tietää se kymmenien jopa satojenkin tuhansien veron lisäystä, varsinkin jos tarkastaja käy asiaan joka on luultavaa...”.

Köyhäinhuoltolautakunnassa todettiin, että

”kun eräät kunnalle vihamieliset henkilöt ovat ryhtyneet Työn-Voimassa mitä räikeimmällä tavalla mustaamaan kunnalliskodin sisäistä hoitoa ym. ja kun näyttää ettei järkevä vastaus tai selitys lehdissä näy riittävän vaan päinvastoin ärsyttävän uusiin kirjoituksiin”.¹¹¹

Köyhäinhuoltolautakunta reagoi lehdessä esitettyihin syytöksiin ja teki suunnitelmia kunnalliskodin olojen kohentamiseksi: sairaanhoitajan ja palvelijattaren palkkaamista, sähköisen vesijohtojärjestelmän asentamista kunnalliskotiin sekä ”klosettien ja ilma vaihdon” asentamista sairaanosastolle. Lautakunnassa selviteltiin, tulisiko kunnalliskodin vanhojen rakennusten kunnostaminen ja uudelleenjärjestäminen edullisemmaksi kuin kokonaan uuden kunnalliskodin rakentaminen. Merkittävin toteutunut uudistus oli sairaanhoitajattaren palkkaaminen kunnalliskodin sairaanosastolle.¹¹²

Lehtikirjoittelu tuli myös köyhäinhoidon piiritarkastajan tietoon. Tarkastajalle lähettämässään kirjeessä köyhäinhuoltolautakunta ei suinkaan kieltänyt, etteikö kunnalliskodin

110 Artikkelin ”Vieläkin Korpilahden köyhäinhoito-oloista”. *Työn Voima* 14/18.1.1927

111 KKA, Köyhäinhuoltolautakunnan pöytäkirja 24.1.1927

112 KKA, Köyhäinhuoltolautakunnan pöytäkirja 29.7.1927; 27.2.1928

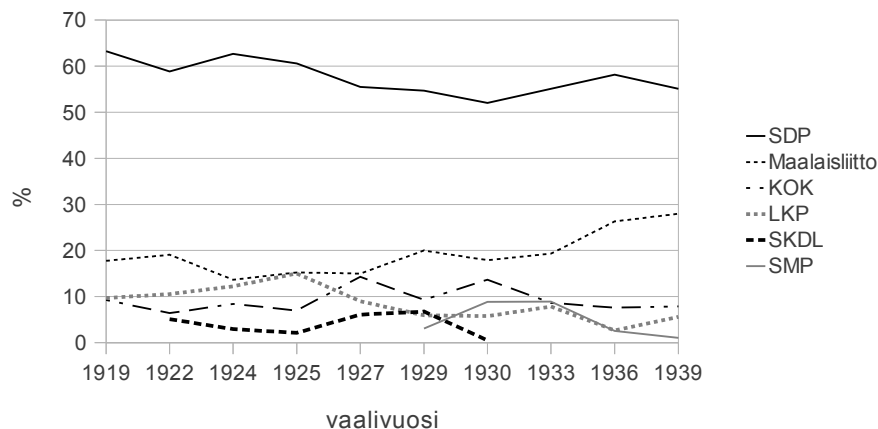
oloissa olisi puutteita,

”mutta se pienempi nurkkakunta, joka sanomalehti Työn-Voimassa teki syytöksensä ja joiden kilpenä kirjoitusten alla olevat Helsinkiläiset neitoset ainoastaan olivat on suuresti erehtynyt, jos he toivovat parannuksia asioihin tällä tavalla [...] muuta he eivät ole asian auttamiseksi tehneet kun lähettäneet urkkijoitaan ja kiihoittajiaan kunnalliskotiimme [...] kaikki valtuustomme jäsenet puolueisiin katsomatta erittäin ankarasti paheksuvat”.¹¹³

113 HMA, Sosiaalihuollon piiritarkastajan arkisto, Korpilahti 1926-50, Kirjeet 31.1.1927 ja 8.3.1927.

Korpilahden kunnallispoliittinen ilmasto 1920- ja 1930-luvulla

KAAVIO 3. Puolueitten saamat suhteelliset osuudet Korpilahdella eduskuntavaaleissa 1919-1939

Lähde: Keski-Suomen historia, osa 2, 724.

Maailmansotien välisenä aikana Keski-Suomen poliittinen kenttä oli vahvasti vasemmistolainen. SDP ja vasemmistopuolueet saivat eduskuntavaaleissa jatkuvasti 60-70 prosenttia äänistä. Eduskuntavaalien kannatuksen perusteella SDP oli selkeästi suurin puolue Korpilahdella, seuraavaksi tulivat Maalaisliitto ja Kokoomus. 1920-luvun kunnallisvaaleissa poliittiset puolueet esiintyivät yleensä kahtena vaaliliittona, porvarillisena ja sosialistisena. 1930-luvulla sosialistit esiintyivät yleensä työväen ja pienviljelijöiden vaaliliittona. Korpilahdella valtuustopaikkojen jakautuminen porvarien/sosialistien välillä tasoittui: 1922 7/17, 1933 9/10, 1936 9/10.¹¹⁴

Itsenäistymisen jälkeen tapahtunut sosialistien valtaannousu valtuustoissa ei muuttanut ratkaisevasti kuntien toimintakulttuuria.¹¹⁵ Kuntia pyrittiin edelleenkin johtamaan niin, että menot pysyisivät mahdollisimman pieninä. Säästäväisyys pysyi pitkään kunnallisia päätöksiä ohjaavana tekijänä riippumatta siitä oliko valtuusto porvari- vai sosialistienemmistöinen. Päätöksentekoa kunnassa ohjasivat enemmän lainsäädännön velvoitteet kuin valtuu-

114 Rantatupa 1993, 365, 372-373.

115 Teppo Viholan mukaan valitun linjan perusta oli poliittinen: sosiaalidemokraattisen puolueen ohjeiden mukaisesti valtuustojen tuli pidättäytyä liian radikaaleista muutoksista, jotta porvareille voitiin osoittaa työväestön pystyvän ”harkitsemaan ja rakentamaan” kunnallishallintoon. Kunnallinen poliittinen kenttä oli luonteeltaan käytännöllinen erotuksena teoreettisesta valtakunnanpolitiikasta. Vihola 1993, 401.

tettujen poliittiset näkemykset. Puoluepolitiikka näkyi lähinnä henkilövalinnoissa. Poliittiset intohimot eivät kuuluneet kunnallispolitiikkaan. Käytännön kysymyksissä oltiin varsin yksimielisiä, mielipide-erot johtuivat yleensä muista syistä, esimerkiksi alueelliset kysymykset nähtiin poliittisia tärkeämpinä. Kunnallispolitiikka yleisesti toimi siltojen rakentajana ja poliittisen vastakkainasettelun lieventäjänä.¹¹⁶

Maailmansotien välisenä aikana poliittinen kenttä koko Suomessa oli jakautunut porvarien ja sosialistien välillä. 1920-luvulla parlamentaarinen toiminta oli vaikeuksissa, hallitukset lyhytaikaisia vähemmistöhallituksia, sisäpoliittinen toiminta rikkonaista. Sisällissodan vastakkainasettelu oli painunut pinnan alle. Tärkeä porvaripuolueiden vedenjakaja oli se, kuinka ehkäistä uusi työväestön vallankumousyritys. Keskusta pyrki luokkaerojen lieventämiseen ja oikeisto työväenluokan lopulliseen nujertamiseen. Työväenliikkeen voimistuessa lisääntyivät vaatimukset valtion aktiivisemmasta roolista taloudessa ja sosiaalipoliitikassa, mutta parlamentaarisen vasemmiston reformivaatimukset jäivät suurelta osin toteutumatta.¹¹⁷

1930-luvun oikeistoradikalismi oli sisällissodan jälkinäytös, yleisporvarillisen kommunismin pelon ja uuden sisällissodan odotuksen ilmentymä. ”Valkoisen Suomen” näkökulmasta vapaussota oli jäänyt pahasti kesken. Juha Siltalan mukaan poliittinen järjestelmä menetti 1920-luvun lopulla oikeistolaisten keskuudessa legitimitettiin, koska se ei kyennyt luoman sisäisesti lujaa ja ulkoisesti voimakasta kansallisvaltiota, jossa isänmaallisella eliitillä olisi ollut ansaittu johtoasema.¹¹⁸ Kommunismin tukahduttaminen ei ollut vain reaktio kommunismin voimistumiseen tai ulkoiseen uhkaan, vaan ennen kaikkea pyrkimystä valtiollisen ja yhteiskunnallisen hajaannuksen lopettamiseen. Käytännössä tämä tarkoitti kansalaisten jakamista täysivaltaisiin ja yhteiskunnan kannalta epäilyttäviin.¹¹⁹ Suojeluskuntajärjestön piiristä esiin noussut äärioikeistolainen ja äärinationalistinen lapuanliike pyrki asettumaan parlamentaarista enemmistöä vastaan. Lapuanliikkeen tavoitteena oli kansakunnan eheyttäminen, tarvittaessa vaikka väkisin, luokka- ja ryhmäetujen poistaminen ja heikoksi osoittautuneen parlamentaarisen järjestelmän korvaaminen lujalla hallitusvallalla. Sosiaalidemokraattien ja äärivasemmiston vaatimukset työttömyysmäärärahojen

116 Siltala 1985, 36-37. Vihola 1993, 401-402, 458-460.

117 Alapuro 1994, 313-314. Hentilä 1996, 135-138. Kalela 1987, 9-19.

118 Alapuro 1994, 281-282. Siltala 1985, 38-39.

119 Siltala 1985, 32-33, 39.

korotuksista olivat tuloksettomia koko laman ajan.¹²⁰

Kommunistien vaikutus oli suurinta työmailla, Suomen Ammattijärjestössä ja suurimmissa ammattiliitoissa. Ammatillinen järjestymisaste oli alhainen, mutta ammattijärjestöjen jäsenmäärä kasvoi 1920-luvun loppua kohti. Sisällissodan vastakohtaisuudet uusiutuivat järjestäytyneen työväen ja ”valkoisten” lakonmurtajien yhteenotoissa.¹²¹ Korpilahdella poliittisen tilanteen kärjistyminen johti siihen, että Ilonimessä ammattiyhdistystoimintaa johtaneita työläisiä erotettiin ja ajettiin pois yhtiön asunnoista. Sahalta värvättiin väkeä suojeluskuntaan lopputilin uhalla.¹²²

1920-luvun loppua kohti kommunistien toiminta näytti kiihtyvän ja äärivasemmiston kannatus lisääntyä; vastareaktionä syntyi useita antikommunistisia järjestöjä. Lapuanliikettä kannattanut Korpilahden kirkkoherra rovasti Juhani Hannuksela totesi, että ”yhteiskuntaluokkain välinen suhde olisi hyvä, ellei työväen johdon puolelta kiihotusta tapahtuisi ja luokkatietoisuutta yhä vireillä pidettäisi.”¹²³

Lapualaisten painostuksesta eduskunnalle kesällä 1930 esitettyihin ns. kommunistilakeihin sisältyi vaatimus kommunististen edustajien erottamisesta myös kunnallisista luottamuselimistä. Lakiesityksen hengessä 18.8.1930 Korpilahden kunnanvaltuuston kokoukseen saapui toistakymmentä paikallista lapuanliikkeen kannattajaa, rovasti Hannukselan ja maanviljelijä Herman Niittysen johdolla, vaatien että ”kommunistiset mielipiteet omaavat valtuutetut ym. henkilöt jättäisivät kunnalliset toimensa valtuustossa ym. ja eroaisivat niistä ensitilassa.” Vaatimus koski kunnanhallituksen puheenjohtajaa Evert Lepolaa ja muutama muuta valtuutettua. Lepola antoi lähetystön esittää asiansa. Tämän jälkeen kokous jatkoi keskeytynyttä asialistan käsittelyä ja talon kohdalla odottaneet neljä muilutusautoa jäivät tyhjiksi. Vasemmistoedustajat olivat etukäteen tietoisia lapualaisten saapumisesta kokoukseen. Jos edustajia olisi yritetty väkisin viedä autoihin, niin työväentalolla odottaneet miehet olisivat puuttuneet tilanteeseen ja puhkoneet autoista kumit. Lepolan mukaan ”kun ei väkivaltaa tehty niin ei siihen tarvinnut väkivallalla vastata.”¹²⁴ Valtuusto ilmoitti kannat-

120 Alapuro 283-284, 291. Hentilä 1996, 139-146. Siltala 1985, 43, 497-500.

121 Lakkojen murtamiseksi työnantajilla oli käytössään 1920 perustettu Vientirauha Oy, johon kuului enimmillään 34 000 miestä. Jotkut työnantajat edellyttivät työntekijöiden kuulumista suojeluskuntaan.

122 Strang 2000, 103-104.

123 KSA, Kertomus seurakunnan tilasta vuosilta 1922-1928.

124 Evert Lepola toimi Korpilahden kunnanvaltuuston puheenjohtajana 1926-1934. Hänen veljensä Kalle Lepola oli kommunistinen kansanedustaja ja myöhemmin Neuvostoliittoon emigroituneena ”Vapaus”-lehden toimittaja. KA, Evert Lepolan arkisto. Rantatupa 1993, 342, 357.

tavansa kommunisteiksi katsottujen jäsenten eroamista, mutta todellisuudessa eroamisia ei tapahtunut. Suora toiminta ja väkivallalla uhkaaminen poikkesi jyrkästi kunnallispolitiikan vakaista, totutuista toimintatavoista.¹²⁵

Jo 1920-luvun aikana viranomaiset olivat pyrkineet estämään kommunistisen toiminnan laajenemisen Suomessa, mutta lapuanliikkeen vaatimuksesta toiminta aktivoitui. Keski-Suomessa 1930-luvulla viranomaiset lakkauttivat 68 kommunistiseksi katsottua järjestöä, jotka olivat suurimmaksi osaksi teollisuuspaikkakuntien ammattiosastoja, nuoriso-osastoja, työväen urheiluseuroja ja työväenyhdistyksiä. Eniten lakkautettuja yhdistyksiä oli Jyväskylässä ja Jyväskylän maalaiskunnassa. Työväentaloja naulattiin kiinni Uuraisilla ja Jyväskylän Lohikoskella, *Työn Voiman* toimitalo Jyväskylässä yritettiin väkisin sulkea. Korpilahdella tiedettiin olevan kiellettyä kommunistista toimintaa, mutta näyttäviin kommunistien vastaisiin manöövereihin ei ryhdytty.¹²⁶

Eräs Työväen näyttämön näyttelijäseurueen naisjäsen muisteli ”vaaliturneeta” Korpilahdella:

”Olimme useammissa paikoissa, pari tuntia paikassaan. Kaikki oli mennyt siihen asti hyvin, kunnes tulimme Särkijoen kylään, jossa esiintymispaikkana oli meille myötämielisen kauppiaan pihamaa. Olimme jo etukäteen kuulleet, että tällä paikakunnalla lapualaisten taholta voi tulla häiriöitä. Yleisö oli jo paikalla ja rupesimme aloittelemaan esitystä ja samalla tarkkailimme, ketkä yleisön joukosta voisivat olla häiritsijöitä. Kaikki oli tavallista yleisöä, mutta tien toisella puolella vastapäätä esiintymispaikkaamme istui riukuaidalla ihmisiä: nuoria miehiä ja naisia. Päättelimme, että jos yleensä häiritsijöitä on niin ne ovat nuo. Aloitimme tavanomaisen ohjelman yhteislaululla [...] Ohjelmisto loppui, valmistelimme poislähtöä [...] Nousimme autoon [...] aidalta alkoi kuulua laulu ”Kuullos pyhä vala” [...] kun he olivat lopettaneet, me aloitimme ”Vannokaamme vala vapaudelle”. Viimeistä säkeistöä lauletaessa auto alkoi hiljalleen vieriä eteenpäin.”¹²⁷

Fyysistä väkivaltaa ei esiintynyt, mutta vastakkainasettelun ilmapiiri ja väkivallan uhka oli

125 KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 6/18.8.1930.

126 Rantatupa 1993, 341-346, 357-358.

127 TA, Muistitietoarkisto. Sidos 66. Kähönen, Anna-Liisa.

todellinen. Särkijoen tapauksessa lapualaisten toiminta oli häiritsevää läsnäoloa ja painostamista. Ideologinen taisto tapahtui runollisesti laulun muodossa.

Poliittinen kahtiajako näkyi myös paikallisten kauppaliikkeiden toiminnassa. Osuuskauppa oli työväen kauppa, jonka toimintaan osallistuminen oli ollut torppareille tärkeää. Kommunisti Kalle Lepola oli eräs Korpilahden osuuskaupan perustajista. Lama-aikana myös osuuskauppaliike oli vaikeuksissa ja liikkeenharjoittajat vaihtuivat usein. Lapualaisen mielestä ”tätä [osuus]kauppaa ei täällä tarvita ollenkaan, täällä on kyllä kauppoja tarpeeksi”. Paikallinen Lotta-Svärd-osasto oli tehnyt sellaisenkin päätöksen, että ”ne erotetaan lotista jotka astuvat osuusliikkeen ovesta sisään”.¹²⁸

128 TA, Muistitietoarkisto. Sidos 54. Girén, Aatu.

Uuden kunnalliskodin rakentaminen

Kunnan säästölinja ja korkea käyttöaste näkyivät kunnalliskodissa. Kunnalliskodin rakennusten huono kunto oli ollut ongelma jo pitkään. 1921 kunnalliskodin tarkastuksen yhteydessä kirjattiin lausunto, jonka mukaan kunnalliskoti oli ”ihmeteltävässä määrin päästetty rappeutumaan.” Lisäksi ”seinien huonon kunnon tähden on laitoksessa hirvittävässä määrässä lisääntyvien syöpäläisten hävittäminen mahdotonta.” Perusteellisemmat korjaukset ja uudisrakentaminen siirtyivät aina vain tuonnemmas. 1930-1936 rakennusten ylläpitoon käytetty osuus oli vain 3-6 prosenttia kunnalliskodin menoista.¹²⁹

Kunnalliskotikysymyksen ratkaisu oli prosessi, johon sisältyi erilaisia aloitteita, toimikuntien tekemiä selvityksiä, rauenneita suunnitelmia, näennäisiä ja todellisia pyrkimyksiä ongelman ratkaisemiseen. Valtuusto ei päässyt yksimielisyyteen siitä, rakennetaanko kokonaan uusi kunnalliskoti vai peruskorjataanko vanha. Kysymys aktualisoitui väliajoin, mutta päätyi ratkaisemattomaan kerta toisensa jälkeen. ”Paikkaa paikan päälle” oli vuosien ajan pysyvä väliaikaisratkaisu.

Kunnalliskodin hoitotilat ja vakiintuneet hoitokäytännöt eivät kaikilta osin täyttäneet 1930-luvun vaatimuksia. Vuoden 1928 suoritetussa kunnalliskodin tarkastuksessa tarkastaja Päivärinta huomautti yleisesti, että

”ensinnäkin kaikki hoidoksrakennukset (päärakennus, sairaosasto ja mielisairasosasto) ovat monessa suhteessa puutteelliset ja järjestelyltään vanhanaikaiset. Mielisairasosastolla on 3 naishoidokkia, joita vakinaisesti hoidetaan suljetussa kopissa, sekä eräs miesten puolella hoidettu naishoidokki, jonka mielisairaus näyttää verrattain vähäiseltä. Laitoksella on yksi kaatuvatautinen hoidokas ja yksi 2 vuotta täyttänyt lapsi. Tulipalon alkusammutusvälineet tulee olla kullakin hoidokasosastolla.”

Tarkastajan mielipide oli, ettei nykyisiä rakennuksia saisi enää korjaamalla kunnollisiksi. Piirilääkäri H. Tiitinen totesi vuoden 1932 tarkastuskäynnin jälkeen, että ”tätä on hoidettu niin hyvin kuin näin rappeutunutta laitosta voidaan hoitaa, joten johtajattaessa ei ole vi-

¹²⁹ KKA, Kunnalliskodin tarkastuspöytäkirja 3.8.1921. Reivilä 1934.

kaa.” Laitoksesta annetusta hoidosta hänellä ei ollut huomautettavaa.¹³⁰

Kunnalliskodin uudistaminen saatiin alulle, kun kunnalliskodin rakennustoimikunta asetettiin toimeen syyskuussa 1929. Jäseniksi tulivat Evert Lepola, Väinö Kauranen, August Veitonmäki ja Onni Punamäki.¹³¹ Toimikunta tuli selvityksessään siihen tulokseen, että uusi ja ajanmukainen kunnalliskoti oli rakennettava vanhan tilalle, mutta kansakoulujen rakentamisrasitteeseen ja lainoituksen saannin vaikeuteen vedoten toimikunta ehdotti lykkyksen hakemista vuoteen 1937 asti. Valtiovalta asetti ehdottoman takarajan vuoden 1935 loppuun, enempää jatkoaikaa ei herunut.¹³²

Laman seurauksena rakennuskustannukset laskivat, mutta kunnalliskotiprojekti ei edennyt, koska kunnan rahatilanne oli kiristynyt ja voimavarat oli suunnattava akuuttiin pulan torjuntaan. Monessa muussakin kunnassa tilanne oli sama. Kunnalliskodin rakentaminen kunnan varatyömaana oli kannattamaton ajatus.¹³³

Muuramen kanssa yhteisen kunnalliskodin rakentamista selvitettiin vuosien varrella useaan otteeseen. 1932 köyhäinhuoltolautakunta tiedusteli tarkastaja Päivärinnan mielipidettä asiassa, mutta tarkastaja suhtautui ajatukseen epäillen, koska Hämeen läänissä oli vain neljä kuntien yhteisesti omistamaa kunnalliskotia. Joulukuussa 1932 valtuusto teki lopullisen päätöksen, että uusi kunnalliskoti tulee yksinomaan Korpilahden kuntaa varten.

Rakennuslautakunnan jäseniksi valittiin Evert Lepola, Aatu Girén, E. J. Häkkinen, Oskari Reivilä ja Väinö Kauranen. Lautakunta ryhtyi valmistelutyöhön, hankki tietoja rakennuspiirustuksista, kustannuksista ja tutustui muissa kunnissa rakennettuihin nykyaikaisiin hoitolarakennuksiin. Loppuun asti valtuustossa tehtiin arviolaskelmia kokonaan uuden ja vanhan korjauksen välillä. Rakennuslautakunnan laatima kustannusarvio säikäytti valtuuston. Uuden rakentamisen kannalla ollut Oskari Reivilä erosi rakennustoimikunnasta, kun näytti siltä, että valtuusto oli sittenkin kallistumassa vanhan korjaamisen kannalle.¹³⁴

Lopullinen päätös uuden kunnalliskodin rakentamisesta tehtiin valtuustossa juhannuksen alla 1933. Rakennusaineeksi valittiin tarjouskilpailun jälkeen SOK:n tiilitehtaan punainen tiili. Laitospaikkojen lukumääräksi rajattiin korkeintaan 70. Päätöksen mukaan rakentamisen oli tultava ”halvimaksi ja kaikin puolin kunnalle edullisimmaksi”. Suunnittelu-

130 KKA, Kunnalliskodin tarkastuspöytäkirja 24.7.1928; 7.7.1932.

131 KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirjat 13/7.9.1929; 2/25.9.1929.

132 KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 2/20.11.1929.

133 *Huoltaja* 1931, 140-141.

134 KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirjat 19/26.9.1932; 14/1.12.1932. Reivilä 1934.

työstä vastasi arkkitehti Aulio Kolma. Piirustuksille haettiin sosiaaliministeriön hyväksyntä. Urakkatarjousten perusteella rakentajiksi valittiin rakennusmestarit Väinö ja Reino Kasela ja työn valvojaksi rakennusmestari A. Pursiainen Jyväskylästä. Rakennustyöt aloitettiin huhtikuussa 1934, vastaanottotarkastus tapahtui saman vuoden marraskuussa. Laitoksen kokonaishinnaksi tuli 804 500 markkaa. Kolmannes rakennuskustannuksista katettiin Tikkalan tilan metsämyynnistä saaduilla varoilla. Oskari Reivilä kuvasi uutta kunnalliskotia:

”Uusi hoitolarakennus on 3 kerroksinen sekä lisäksi vinttikerros. Siihen on asennettu keskuslämmityslaitteet, lämmin- ja kylmävesijohdot sekä sähkölaitteet. Se on niin rakennusteknillisessä, käytännöllisessä kuin terveydellisessäkin suhteessa kaikkia nykyajan vaatimuksia tyydyttävä.”

Lämminvesijohtojen asentamisesta käyty tiukka äänestys ratkesi valtuustossa 7-6 asian puolesta.¹³⁵

Uuden hoitolarakennuksen vihkimistilaisuus pidettiin 14.12.1934. Tervehdysanat lausui agronomi Albert Veijo, vihkiäispuheen piti rovasti Hannuksela. Ohjelmaan kuului musiikkiesityksiä ja virrenveisuuta. Oskari Reivilän kirjoittaman kunnan köyhäinhoidon historiikin esitti hänen veljensä maatalousneuvoja Emil Reivilä. Hän vertasi keskenään vanhaa ja uutta kunnalliskotia ja totesi, että ”ero sen ja nykyisen välillä on hämmästyttävän suuri. Puolen vuosisadan kuluessa on teknillisen kehityksen vaikutuksesta siirrytty aivan toiseen, aivan uuteen aikakauteen.”¹³⁶

Laitos otettiin välittömästi käyttöön ja hoidokkaat siirrettiin uuteen päärakennukseen jo ennen joulua. Kunnalliskodin uusi tiilirakenteinen mielisairasosasto valmistui vuoden 1935 lopulla. Lisähenkilökunnan palkkaaminen mielisairas- ja hoito-osastoille tuli ajankohtaiseksi lisääntyneiden potilaspaiikkojen myötä.¹³⁷

135 HMA, Sosiaalihuollon piiritarkastajan arkisto, Korpilahti 1926-50. KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirjat 1/21.6.1933; 1-2/5.8.1933; 2/5.8.1933; 28/29.9.1933. Lämminvesijärjestelmän lisäkustannus oli noin 16 000 markka. Kunnanvaltuuston pöytäkirja 6/27.6.1934.

136 KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 15/27.4.1934; Reivilä 1934.

137 KKA, Kunnalliskodin tarkastuspöytäkirja 16.12.1934; 12.5.1935; 20.2.1936.

Köyhän osa

”Naapuritkin olivat enimmäkseen torppareita, joita rikkaus ei painanut vaan pikemminkin köyhyys rajoitti heidänkin elämäänsä. Äärimmäisellä tarkkuudella silloin selvittiin. Rahaa ei paljon käsitelty, luontaistaloudella koetettiin selvitä.”¹³⁸

Huolenpito kotitalouteen ja kylään kuuluvista oli luonnollinen osa elämisen kokonaisuutta maaseudulla. Vanha yhteisöllinen vastuu vähäosaisista säilyi muuttuen vähitellen viralliseksi huolloksi.¹³⁹ Kuitenkin 1900-luvun alussa maaseudun sosiaalinen rakenne oli entistä eriytyneempi. Agraariväestö jakautui entistä selvemmin kahteen taloudellisesti, sosiaalisesti, poliittisesti ja kulttuurisesti erottuvaan ryhmään, luokkaan. Perinteiseen agraariseen ajatteluun sisältyi jako parempi ja huonompiosaisiin. Patriarkaalisen ajattelutavan mukaan ylemmälle kuului huolenpito alempana olevasta, kun taas alemman tuli osoittaa ylemmälle nöyryyttä ja kiitollisuutta. Itsenäistyneiden vuokratilajelijöiden isännistä pääosa oli ollut maata omistavia talollisia. Mentaalinen raja säilyi, vaikka torppareista tuli maanomistajia. Sisäinen säätyraja jakoi maalaisväestön ”talollisen poikaan” ja ”torpan tyttöön”. Talolliset säilyttivät vaikutusvaltaisen asemansa yhteisön kunnallis- ja seurakuntahallinnossa. Talollisten ja pieneläjien välinen raja näkyi monella tapaa arjessa ja juhlassa: talollisten tanssit pidettiin nuorisoseuran talolla, työväestön työväentalolla.¹⁴⁰ Pula kärjisti yhteiskuntaluokkien välisiä eroja: talollisten ja maaseudun työväestön välillä, sahanomistajien ja työläisten välillä, metsäyhtiön pomojen ja metsätyömiesten välillä.¹⁴¹

Köyhyyttä pidettiin erilaisuutena, toiseutena, joka oli arveluttava ja kielteinen ilmiö. Itseyden ja toiseuden käsitteet kuvaavat niitä asenteita ja mielikuvia, joita köyhyyteen ja köyhiin ihmisiin liitettiin. Toiseuden raja oli ennen kaikkea sosiaalinen ja kulttuurinen.

138 SKS, KRA, Pula-ajan muistot-keräily 1999. Pulavuodet 7870/440-456. Virkkunen 2010, 17-19.

139 Nygård 1999, 20-21. Nygård 2001, 16-17. Satka 1994, 280.

140 Laillinen suojele oli patriarkaalinen, sukupohjaiseen maanomistukseen pohjautuva viljely- ja hallintojärjestelmä, joka ideologisesti nojautui kristinuskon ”huoneentaulun” periaatteisiin ja jota vahva kansallinen normi- ja kontrollijärjestelmä tuki. Häkkinen, Tervonen 2005b, 42-43. Viimeistään 1900-luvulle tultaessa paikallisyhteisön ja yksilön suhteessa koettiin käänne kristillis-patriarkaalisesta ”huoneentaulun yhteiskunnasta” kohti uutta järjestelmää, joka korosti ”kansallista terveyttä”, hygieniaa, isänmaallisuutta, yhteiskunnallisia ihanteita ja individualismia. Karonen 2002, 15, 168, 257-259. Haapala 1994, 18-20. Satka 1994, 281.

141 Haatanen 1968, 222. Virkkunen 2005, 125-126.

Maaseudun sesonkiluonteinen työ näytti helposti laiskuudelta tilallisen väestön silmissä.¹⁴²

Toiseuden avulla pyrittiin legitimoimaan oma vallankäyttö suhteessa ”toiseen” ryhmään. Köyhiin ihmisiin liitettiin piirteitä, joita yleensäkin on käytetty toiseuden luomiseen, esimerkiksi laisuus, likaisuus, tautisuus, paha haju, täit ja syöpäläiset. Chaim Waxmanin mukaan stigma on tilanteen määrittely tai jonkin ominaisuuden sosiaalinen määrittely, joka tekee siitä stigman.¹⁴³ Köyhyyden ulkoiset piirteet olivat kaikkien nähtävillä ja tunnistettavissa koulunmäellä ja kylänraitilla. Köyhyys rinnastettiin erilaisuuteen ja poikkeavuuteen.¹⁴⁴

Talolliset ja pieneläjät kohtasivat apua pyydettyä ja annettaessa: köyhyys muuttui julkiseksi kyläyhteisössä. Avun pyytäminen kunnasta tai naapuritalosta oli sosiaalisesti leimaavaa ja koettiin kiusalliseksi ja häpeälliseksi. Työttömyys oli verrattavissa ammatin, luokan tai toispaikkaisuuden kaltaiseksi ryhmästigmat aiheuttajaksi. Eetos ”omillaan pärjäämisestä” lisäsi julkiseen avustukseen liittynyttä häpeää. Kansakuntaa rakennettaessa luotiin myytti homogeenisesta yhden kulttuurin ja yhden kansan Suomesta. Historiallinen, aito suomalaisuus määriteltiin arkkityyppiseksi talonpoikaisuudeksi, jonka tunnusmerkkejä olivat tasa-arvoisuus, omavaraisuus ja paikallisuus eli (kylä)yhteisöllisyys.¹⁴⁵

Köyhyyden kulttuurissa suhtautuminen paremmin toimeentuleviin talollisiin oli myös toiseuden luomista. Köyhyyden kulttuuri oli enemmän aktiivista sopeutumista kuin passiivista alistumista ja kyvyttömyyttä tilanteessa, jossa oli pyrittävä tulemaan toimeen: selviytymistä, pärjäämistä, oveluutta, mutta myös avustuksista kieltäytymistä.¹⁴⁶ Köyhäinhoidon varaan joutumisen uhkatekijöitä olivat työkyvyttömyys, aviopuolison kuolema, sairaus, vammaisuus, säästöjen puute, perheen suuri koko ja riittämätön toimeentulo. Ahdas asuminen, asuntojen huono kunto ja syrjäisyys olivat erityisesti metsä- ja sekatyöläisten sekä pienviljelijäperheiden ongelma. Perhekoot kasvoivat siirryttäessä ”pelloilta metsiin”. Puutteelliset asuinolot, huono ravinto ja alentunut elintaso vaikuttivat väestön terveydentilaan. Huonontunut yleiskunto altisti tuberkuloosille, influenssalle ja muille kulkutaudeille.¹⁴⁷

Köyhyys oli agraarissa Suomessa pysyvä ilmiö. 1930-luvulla traditionaalinen agraarikoöhyys ja moderni työttömyys tapahtuivat yhtä aikaa ja ennenakemättömän laajasti. Suo-

142 Nygård 1999, 20-22. Nygård 2001, 16-18. Virkkunen 2010, 261.

143 Häkkinen 2005, 86 mukaan.

144 Virkkunen 2005, 178-179.

145 Häkkinen, Tervonen 2005a, 9-10.

146 Häkkinen, Tervonen 2005, 86. Virkkunen 2005, 127-128. Virkkunen 2010, 252-254.

147 Haatanen 1968, 219. Virkkunen 2005, 131-132.

ran ja välillisen köyhäinhoitoavustuksen saajien määrä kasvoi noin kolminkertaiseksi valtakunnan tasolla.¹⁴⁸

Kulkijan kohtaaminen oli sosiaalisen toiseuden kohtaamista. Kulkijat olivat miehiä ja naisia, toimeentulon perässä kulkijoita: eri alojen ammattimiehiä, kuten tinuri, kulkukauppias, länkien tekijä; sesonkityöläisiä, maataloustyöntekijöitä, kulkureita, kerjäläisiä, romaaneja. Pula-aikana kaupunkityöläiset lähtivät maaseudulle etsimään töitä tai suuntasivat varatyömaille. Yleisellä tasolla vieraisiin kulkijoihin suhtauduttiin epäluuloisesti, mutta toisaalta kulkijan kohtelun määritteli hänen hyödyllisyytensä. Köyhyyden kulttuurissa fyysinen taitavuus ja kestävyys, sosiaaliset taidot ja viekkaus olivat aktiivisia toimintatapoja. Tutut talot muodostivat henkilökohtaisiin suhteisiin perustuvan verkoston. Oudoille ovi ei välttämättä auennut. Korpilahdella tuttuja kulkijoita olivat Löpö-Oskar, Hiskin Nikki, Hiskin Juonas, Mokkula, Ajalinin Saima.¹⁴⁹

Kun toimeentulon mahdollisuudet heikkenivät omalla paikkakunnalla, oli työn ja toimeentulon perässä lähdettävä liikkeelle. Lama-ajan kulkuriliike oli poikkeusajan poikkeusilmiö, jossa oli kysymys

”henkilöistä, jotka nykyisen taloudellisen lamatilän ja siitä johtuvan työttömyyden vallitessa työttöminä ja omien elatusvarojen puutteessa kuljeksivat ulkopuolella omaa paikkakuntaansa apua pyytelemässä.”¹⁵⁰

Ilmiön laajuus antoi aiheen puhua liikkeestä. Kulkijat olivat enimmäkseen nuoria, perheettömiä työikäisiä miehiä. Miehet liikkuvat yksitellen, kaksin tai pienissä ryhmissä, ja ilmoittivat kulkevansa työnhaussa. Eräs syy liikkeellelähtoon oli se, ettei perheettömiä miehiä otettu kuntien järjestämille varatyömaille. Yleensä kulkurit käyttäytyivät hyvin, vain poikkeuksellisesti heidän sanottiin syyllistyneen mihinkään rikollisuuteen. Viranomaisten näkökulmasta rikolliset, irtolaiset ja ammattikerjäläiset pyrittiin erottamaan joukosta, johon mahtui luonnollisesti monenlaista kulkijaa, myös niin sanottuja ”ammattityöttömiä”. Paljon kulkijoita tavattiin kaupunkien ja taajamien välisten valtateiden varsilla. Uudellamaalla kunnat jakoivat kulkureille ruoka-apua ja järjestivät tilapäismajoitusta. Viranomaiset pyrki-

148 Häkkinen 2005, 51-62.

149 Häkkinen 2005, 86. Häkkinen, Tervonen 2005b, 28-30. Suomäki 2005, 40-44.

150 KKA, Sosiaaliministeriön kiertokirje 8.2.1932.

vät suitsemaan liikettä ja pitämään työttömät kotikunnissaan. Varattomille kulkureille annettu tilapäinen elatusapu, joka oli mieluiten annettava luonnossa, katsottiin köyhäinhdoksi, jonka avustettavan henkilön kotipaikkakunta oli velvollinen korvaamaan. Mahdollisuuksien mukaan kuljeksivat työttömät oli lähettävä takaisin kotikuntaansa erillisillä luotokuljetuslipuilla.¹⁵¹

Korpilahdellakin lama näkyi paikallisyhteisöön ilmestyneinä kulkumiehinä ja työnkyselijöinä: lähes päivittäin joku poikkesi taloon työtä kysymään. Kulkijoita tuli Tampere-Jyväskylä-maantietä pitkin. Usein kulkijoille annettiin jotain ruokaa, leipää tai velliä. Toisissa taloissa piti tehdä jotain työtä ruokaa ja yösijaa vastaan, kuten halkojen hakkaamista, heinäntekoa tai elonkorjuuta. Horkan kylässä Hirvimäentien varrella työttömiä miehiä poikkesi Koivulan taloon pyytämään ateriaa työtä vastaan. Talon emäntä valmisti aterian sen pituista työtä vastaan, minkä ruoan valmistuminen kesti.¹⁵² Perunannostosta sai palkan perunoina. Eräässä talossa Jämsässä annettiin yleisesti apua kaikille ”kerjäläisille”. Tämä tuli yleisesti tietoon, jolloin kulkijat suunnistivat juuri tuohon taloon. Lama-ajan metsätyömaille oli paljon ulkopaikkakunnilta tulleita työmiehiä, jotka kulkivat työn perässä ja majoittautuivat taloihin. Keuruun seudun metsätyömailla vierastyövoima oli etupäässä kotoisin Pohjanmaalta. Lamasta toipuminen näkyi vieraiden kulkijoiden vähenemisenä 1934.¹⁵³

1931 tarkastusmatkallaan Korpilahdella Putkilahden piirissä tarkastaja Jaakko Päivärinta keräsi esimerkkejä köyhäinavun varassa eläneistä ihmisistä ja heidän olosuhteistaan. Piiriesimiehen ilmoituksen mukaan työttömyys ei ollut lisännyt kotiaavustusten määrää piirin alueella. Päivärintaa opastaneella kaitsijalla kirvesmies Kalle Koskisella oli hoidettavana noin kymmenen avustettavaa.¹⁵⁴ Keitä nuo köyhäinhoidon varassa elävät ihmiset olivat, millaista heidän elämänsä oli? Kuinka köyhyyden kanssa selvitettiin?

”L. J. (nainen), leski, noin 80 vuotias. Vanhuuden heikko, halpaantunut makuulla oleva, ei pysty kävelemään. Lääkäreitä ei ole käytetty. Sairaanhoidajatar käynyt keran viime viikolla. Mitään erikoista vaivaa ei vanhuksella ole. Toinen silmä on ollut häneltä poissa jo monta vuotta sitten. Vanhus asuu tyttärensä H:n ja tämän miehen

151 *Huoltaja* 1932, 91-92, 124-127. Virkkunen 2010, 116-135.

152 Suomäki&Teittinen 2007, 151.

153 SKS, KRA, Pula-ajan muistot-keräily 1999. Pulavuodet 7870/440-456; 7875/736-743; 7874, 727-731.

154 HMA, Sosiaalihuollon piiritarkastajan arkisto, Korpilahti 1926-50. Köyhäinhoidon toimintakertomus 1931.

sekatyömies K. E:n (noin 60 vuotias) luona, joka aikaisemmin on tehnyt kivityömiehen töitä. Nyt on K. E. ollut ojankaivuussa ja on hänellä yleensä ollut töitä, vaikka työnsaanti on nykyisin ollut heikompaa kuin aikaisemmin. Ojankaivuussa on K. E. voinut ansaita 20 markkaa päivässä. Asuntona on perheellä vuokrattuna tupa. Lattia maalaamaton, seinät sanomalehti paperilla verhottu, mutta muuten vaatimaton siististi hoidettu. Huone, josta vuokrana on 30 mk., on kohtalaisen lämpimänpitävä. Puiden hinta on 150 mk. syli kotiin ajettuna. Asuntoon kuuluu vähän viljeltyä maata, josta on saatu talven perunat ja vähän kauraa lehmän ruuaksi. Kunnan apu vanhukselle on 50 mk. kk. Talvella on vanhus ollut toisen tyttärensä luona, joka on Elimäellä palveluksessa ja jolla on 1 yksinäinen poika. - Mitään toimenpideä ei liene tarpeen.”

Normaalikäytäntönä oli, että jälkeläiset huolehtivat ikääntyneistä vanhemmistaan. Myös köyhäinhuoltolaki lähti ajatuksesta omien sukulaisten yhteisvastuullisesta hoitamisesta. L. J:n kohdalla tyttäret jakoivat äitinsä hoitovastuun, huolimatta siitä että elivät itsekin niukuudessa. Perheen toimeentulon kannalta liikuntakyvytön vanhus oli rasite, kunnan rahanavustus oli pieni. Vajaatyöllisyys ja työn sirpaleisuus näkyivät perheen elämässä. Perheen toimeentulo oli miehen satunnaisten ja huonosti palkattujen töiden varassa. K.E. alkoi itsekin olla ikääntynyt eikä fyysisesti raskas ojankaivutyö ollut hänelle varmastikaan enää helppoa. Oma lehmä ja kotitarveviljely kuuluivat perheen elinehtoihin. Periaatteena oli oma työ itsensä auttamiseksi: palstaviljelyn laajentaminen oli viranomaisten suosittamaa omatoimista työttömyyden lieventämiseen tähdännyttä toimintaa.¹⁵⁵

”M. M. ja vaimonsa E., joka aikaisemmin on ollut naimissa erään J. S:n kanssa. Tästä avioliitosta on 2 alaikäistä lasta. Jälkimmäisestä avioliitosta on 1 6-vuotias poika. Lapset:

- 1) O. S. (tyttö), 13-vuotias, käy nyt kansakoulun III osastoa, sairastunut kesällä tanssitautiin, minkä johdosta toimitettu Helsinkiin hoitoon, voinee parantua.
- 2) K. S. (poika), 10-vuotias, käy kansak. II luokalla ja menestyy hyvin.

155 *Huoltaja* 1933, 471-475. *Maalaiskunta* 1933, 125-128.

On terve.

3) M. M. (poika) 6 vuotias, on terve.

Asuntona on perheellä vuokrattu tupa, josta vuokraa menee 1 päivätyö kerran viikossa ja kesällä 3 viikon aikana 6 päivätyötä viikossa. Näistä päivätyöistä tulee palkkaa 6 päivältä, mitkä päivät miehen on kaivettava ojaa. Asuntoon kuuluu polttopuut talon maalta ja pieni perunamaa (saadaan talven perunat). Lehmä pidetään myös ja se saa käydä yhteisellä kesälaitumella. - Asunto on kylmäkko, permanto harva, maalaamaton, seinät pinko pahvilla ja sanomalehti paperilla vuoratut. Ovi huono. Muuri heikko, sisäikkunoita ei ole. - Mies on ollut talvella jonkin verran tukkitöissä, tehnyt sekalaisia töitä, koivun vieritystä ja ”pöllin kolomista”, mistä viimeksi mainitusta on saanut 18-25 mk. kuutiosylyltä. Vaimo on yleensä ollut kotosalla, kesällä joskus turnusta harventamassa. Kunnan avustus on ollut 100 mk. kk. talvella, kesällä ei mitään.”

Perheen asunnon vuokra maksettiin työnä torpan omistajalle, koska rahavuokraan ei ollut mahdollisuutta. Vuokran kuittaminen työllä jatkoi torppariajan käytäntöä. Torpan vuokraaminen oli edullista talollisille, jotka metsätulojen laskiessa joutuivat tinkimään palkatun työvoiman käytöstä. Asunto oli ilmeisen huonokuntoinen. Voi vain kuvitella, millaista oli herätä tuvasta hyytävän kylmänä pakkasaamuna. Mies oli perheen pääasiallinen elättäjä, mutta metsätyöt olivat laman takia vähissä ja palkat alhaalla. Perheen oli pakko turvautua kunnan apuun vaikeimpana talviaikana.

Tanssitauti eli Huntingtonin tauti on perinnöllinen, vakava keskushermoston rappeutumasairaus, joka johtaa dementiaan ja ennenaikaiseen kuolemaan.¹⁵⁶ Tyttären sairaus ja siitä aiheutuneet hoitokustannukset olivat taudin edetessä yhä raskaampi taakka perheelle.

”M. I. (nainen), 70 vuotias. Asuu tyttärensä luona, joka on naimisissa sekatyömies J. V:n kanssa. Asuvat vuokra-asunnossa, jossa on 2 huonetta, toinen talvella kylmillä. Vuokrana asunnosta on 1 päivätyö viikossa ja kesällä 6 päivätyötä 4 viikon aikana. Asuntoon kuuluu niin paljon maata, että voivat pitää 2 lehmää, joista toiselle saavat ruuan. J. V:llä on ollut talvella työtä jonkun verran. Avustus vanhukselle

156 <<http://www.parkinson.fi/sairausryhm%C3%A4t/huntingtonin-tauti/perustietoa>> Luettu 10.3.2011

on ollut 30 mk. kk. - J. V:llä ei ole lapsia, mutta hoidetaan perheessä 2 vuotias avioton lapsi E. E. Tässä paikassa lapsi on ollut toista vuotta ja kunta on maksanut hänen hoidostaan 1000 mk. kk. Lapsen isää ei ole selvitetty. Lapsella, joka ei ole mitään sukua hoitajille, on oma vuode ja nukkuu kesällä peräkammarissa hoitajiensa kanssa. - Lapsen isä selvittävä.”

Korpilahdella sijoitushoito oli pääasiallinen lastenhuollon toimintamuoto, koska kunnassa ei ollut erillistä lastenkotia. Kotihoitoon sijoitettujen lasten määrä oli vuosittain 50-70. Sijoitushoidon kustannukset kasvoivat sijoitettujen lasten määrän lisääntyessä 1931 62 000 markasta 1936 lähes 90 000 markkaan vuodessa.¹⁵⁷

Alaikäisten lasten avuntarpeen yleisimmät syyt olivat lapsen sairaus, vanhempien työkyvyttömyys, vanhempien kelvottomuus, orpous ja perheen suuruus. Koko maassa 1930 avustetuista 39 prosenttia oli orpoja, 15 prosentissa syynä oli perheen suuruus. Aviottomien lasten avuntarpeen syistä yleisin oli vanhempien kelvottomuus. Pula-aikana vanhempien epäsiveellisen elämän osuus kasvoi huostaanoton syynä. Siveettömyydeksi laskettiin paitsi varsinainen haureus, myös irtolaisuus. Korpilahden kunnalliskotiin siveettömyyden vuoksi otetut olivat aviottomien lasten äitejä tai ”huonoa elämää” viettäneitä naisia.¹⁵⁸ Lapsen sijoituksen korvaussumman kohdalla Päivärinnalle sattui erehdys: 1000-1200 markkaa oli Korpilahdella yleinen korvaus koko vuoden sijoituksesta. Kuukautta kohti korvaus oli tässä tapauksessa noin 80 markkaa. Lapsen isän henkilöllisyyden selvittäminen oli tärkeää, koska hänet oli saatava vastuuseen lapsensa elättämisestä ja korvaamaan kunnan puolesta lapselle annettu elatusapu.

Sijoitushuollon arvostelijoiden mielestä useimmat sijoituskodit ottivat lapsia hoitoon vain omaa etuaan ajatellen. Maaseudulla lapsia pidettiin ennen kaikkea työvoimasyistä. Kuitenkin sijoitushoidon tavoitteena oli perhekasvatus laitoshoidon sijaan.¹⁵⁹

157 KKA, Korpilahden kunnalliskertomukset 1931-1934. Korpilahden kunnan ilmoitukset köyhäinhuoltoilastoa varten 1931-1936. Lahti 1994, 489-491.

158 KKA, Hoidokkiluettelot 1930-1937. Pulma 1987, 176-177.

159 Pulma 1987, 162-165. 1931 Suomea kuohutti kaksi köyhäinhuollon piirissä tapahtunutta murhenäytelmää, Perhossa ja Valkealassa. Perhon tapauksessa Uno Tamminen pahoinpiteli hengiltä perheen 9-vuotiaan sijoituslapsen Elias Vehkalammen. Tutkimuksessa paljastui vakavia puutteita pojan elinoloissa ja kohtelussa: poika oli joutunut kerjäämään ruokansa lähitaloista. Perhon köyhäinhuoltokunnan jäseniä tuomittiin sakkoihin virkavirheestä ja Tamminen sai 8 vuoden kuritushuonetuomion. Valkealassa kunnalliskodin vt. johtaja Kalle Karttunen myrkytti hengiltä kolme mielisairaspotilasta. Tapaukset osoittivat, että sijoituskotien ja kunnalliskotien henkilökunnan valvonnassa ei ollut onnistuttu riittävän hyvin. Karttusen seksuaalinen poikkeavuus ja ”omituiset taipumukset” olivat olleet muun henkilökunnan tiedossa,

”R. S. (nainen), leski, asuu H:n talossa 2 lapsensa kanssa. Lasten isä, joka on ammuttu eräissä iltamissa, on H:n talon isännän sisaren poika. Aikaisemmin on leski asunut lapsineen eräässä asunnossa H:n maalla, mutta on nyt talon palveluksessa. Leski asuu lapsineen suuressa tuvassa, missä heillä on vuode. Vanhempi lapsista, TN, on 7 vuotias ja nuorempi, TV, 4 vuotias. Lapset ovat olleet yleensä terveet ja saaneet kohtuullisen hoidon. Kunnan avustus on 50 mk. kk. lasta kohti. Leski S. on heikonlainen, valittaa kipua sydänelässään. On syytä käyttää häntä ajoissa lääkärisä.”

Miehen kuoleman jälkeen leski lapsineen oli voinut turvautua miehen sukulaisten apuun. Kunnan avustus oli yksistään riittämätön elämiseen. Sydänvika heikensi lesken mahdollisuuksia toimeentulon hankkimiseen.

Huonot asuinolot ja aliravitsemus, erityisesti ravinnon yksipuolisuus olivat erilaisille sairauksille altistavia tekijöitä. Aikalaiskäsityksen mukaan tuberkuloosi oli ”sosiaalinen sairaus”, joka on seurausta köyhyydestä, kurjuudesta ja ”epäsuotuisissa terveydellisissä olosuhteissa” elämisestä, toisaalta taas hätä ja kurjuus oli juuri taudista aiheutunut seuraus.¹⁶⁰ Kouluruokailun merkitys nähtiin tärkeäksi lasten tuberkuloosin ehkäisyssä. Pula-aikana kalliiseen lääkärihoitoon turvaututtiin harvemmin, lääkärinapua haettiin vasta viime hädässä, esimerkiksi kunnan maksusitoumuksella. Köyhäinlaitokunnalla oli valtuudet lähettää varattomia potilaita kunnan kustannuksella keuhkotautisairaalaan, mutta kiristynyt talous saattoi vaikuttaa lähettämispäätöksiin ja hoitajaksojen pituuteen. Vanhemmat olivat usein tietämättömiä lasten puutostautien ja ravinnon välisestä yhteydestä. Riisitauti oli yleinen lasten puutostauti. Huono hygienia vähensi erilaisten kulkutautien, kuten influenssa, vastustuskykyä.¹⁶¹ Muita Korpilahdella esiintyneitä kulkutauteja olivat tulirokko, polio eli lapsihalvaus, kurkkumätä, paratyfus ja keltatauti.¹⁶² Kunnan kulkutautisairaala sijaitsi Ainolassa. Tuberkuloosihoitajattarina kunnassa toimivat yksi Sylvi Maria Ylinen (1928-1929), Helmi Nuotio (1929-1932) ja Ida Väre (1932-1936). Kunnanlääkäreinä toimivat Antti Hannuksela (1928), Olavi Linna (1928-1929), Edit Hakala (1929-1932) ja Edit Veijo

mutta niistä oli vaiettu. *Huoltaja* 1931, 325-327, 404-406.

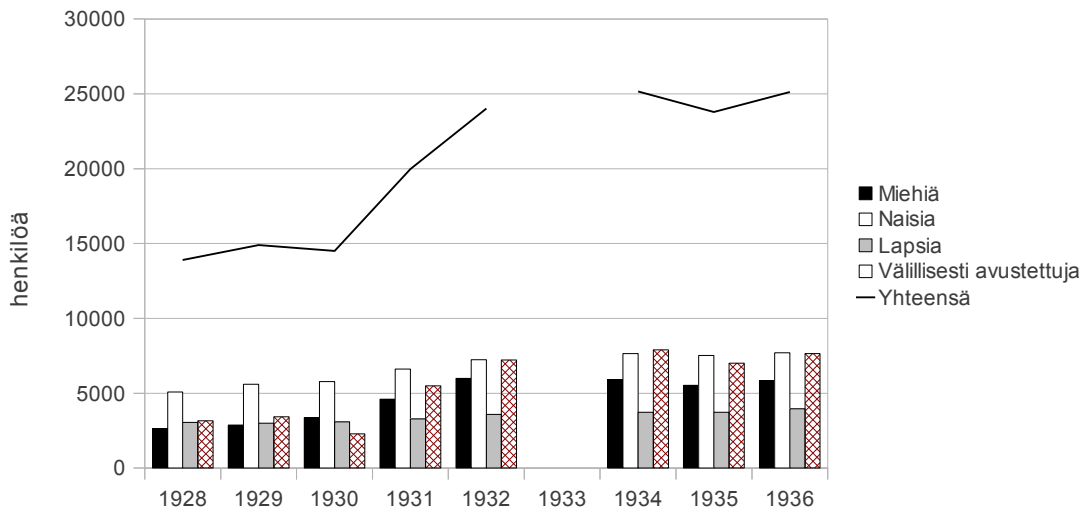
160 Tri Knut Hoffstedtin esitelmä Kronobyn kunnalliskonferenssissa 2.7.1932. *Huoltaja* 1932, 248.

161 Taskila-Åbrand 2001, 92-96, 97-99.

162 Paratyfus oli lavantautia muistuttava lievempi sairaus.

(1932-1936).¹⁶³

KAAVIO 4. Kunnallisen köyhäinhoidon avustamat henkilöt sukupuolen mukaan Hämeen läänin maaseudulla 1928-1932, 1934-1936

Lähde: STVK 1930-1938: XVII Köyhäinhuolto

Köyhäinapuun joutuivat useimmiten turvautumaan naiset, lesket, yksinhuoltajat, vanhukset, lapset, sekä sairaat, joilla ei ollut mahdollisuutta hankkia toimeentuloaan itse. 1928 Hämeen läänissä naisten osuus köyhäinhoidon avustamista henkilöistä oli noin puolet suurempi kuin miesten. Laman seurauksena miesten osuus kasvoi. Suoraa avustusta saaneiden lasten prosentuaalinen osuus laski koko ajan. Eniten kasvoi välillisesti avustettujen määrä. 1929 välillisesti avustetuista 0,5 prosenttia oli miehiä, 9 prosenttia naisia ja 90 prosenttia lapsia, 1932 välillisesti avustettujen naisten osuus oli noussut 15 prosenttiin avustetuista. Tämä tarkoittaa, että laman myötä kokonaisten perheiden avustamisesta tuli yhä merkittävämpi avun muoto. Laman jälkeen avustettujen määrät jäivät korkeiksi.

Pieneläjäperheiden kohdalla voidaan puhua ”perheselviytymisestä”. Tilanteessa, jossa ennakoitiin oli vaikeaa, selviytymisen ”strategiat” olivat tuskin kovinkaan tarkkaan suunniteltuja. Koko perhe osallistui yhteisen toimeentulon hankkimiseen ja työn tulokset käytettiin yhä suoraviivaisemmin perheen elättämiseen. Usein lasten koulunkäynti keskeytyi varhain alkaneen työnteon vuoksi. Erästä poikaa nimiteltiin koulussa ”mottijätkäksi”, koska

163 KKA, Korpilahden kunnalliskertomukset 1928-1936. Terveysten- ja sairaanhoito.

hän oli ollut isänsä kanssa kuusipölliin kuorintatyössä kouluaikana. Usein mahdollisuudet sosiaaliseen nousuun kilpistyivät pienviljelijäperheen pula-ajan arkeen ja vanhempien kielteiseen asenteeseen opintietä kohtaan. Perheen toimeentulon kannalta lasten osallistuminen työntekoon nähtiin hyödyllisempänä kuin koulunkäynti. Talollisten keskuudessa koulutuksen merkitystä korostettiin, mutta köyhän opintie katkesi koulumenestyksestä riippumatta työntekoon.¹⁶⁴

Lasten työ perhepiirissä liittyi kodinhoitoon. Lasten töitä olivat polttopuiden ja käpyjen keruu, marjojen ja kielojen poiminta myyntiä varten, veden ja polttopuiden kantaminen, rehun kerääminen ja varastointi, sisarusten hoitaminen, puiden pilkkominen sekä kasvimaan hoito olivat lasten työtä. Niukkaan ruokavalioon hankittiin jatketta marja- ja sienimetsästä sekä kalastuksella. Kodin ulkopuolisia lasten töitä olivat lehmien paimentaminen, perunanosto, kasvimaiden kitkeminen, niittotyö ja pajunkuorien kiskominen. Kouluikäiset tytöt olivat isommissa taloissa pikkupiikoina ja lapsenlikkoina, palkaksi he saivat ruokaa ja käytettyjä vaatteita.¹⁶⁵ Pula-aikana luontaistalous oli rahataloutta tärkeämpi. Itse kasvatetusta siasta, joka teurastettiin ja suolattiin tiinuun, riitti särvintä koko talveksi. Lisäksi syötiin suolasilakkaa. Ruokajuomana oli piimä, sillä maidosta tehtiin voita myytäväksi. Pulavuosina Keuruulla voikilosta sai 20 markkaa, voin kauppahinta oli 30 markkaa kilo. Sianlihan kilohinta oli 15 markkaa. Tupakka-askin hinta oli 3 markkaa.¹⁶⁶

Kunnasta annettiin köyhimmille perheille vaateapua, jonka jakamisessa noudatettiin samaa niukkuuden periaatetta kuin köyhäinavussa yleensäkin, esimerkiksi yhden saappaat monilapsista perhettä kohti. Kenkiä käytettiin vain kylmän maan aikaan etteivät ne kuluisi. Paljain jaloin kulkevilla lapsilla sanottiin olevan jalassa ”variksen saappaat”. Saappaat tai ruojukengät olivat huonolaatuista nahkaa, mutta kengänpohjien tervaaminen ja kenkien rasvaaminen lisäsivät niiden käytettävyyttä. Usein oppilaat tulivat märillä jaloilla kouluun, koska kengät eivät olleet ehtineet kuivua yön aikana ja kastuivat taas läpimäriksi koulumatkalla. Tytöille annettiin kolttukangasta, pojille pusero- tai housukangasta, josta äiti ompeli lapsille vaatteet. Vaatteiden ulkonäkö ei jättänyt epäselväksi, että ne oli saatu kunnan avustuksena. Erään muistelijan mukaan kankaiden väri oli harmaa niin kuin vangin vaat-

164 SKS, KRA, Pula-ajan muistot-keräily 1999. Pulavuodet 7875/736-743. Häkkinen 2005, 86. Saaritsa 2002, 224-226. Virkkunen 2010 96-97.

165 Virkkunen 2005, 137-141. Virkkunen 2010, 72-73, 209-213.

166 SKS, KRA, Pula-ajan muistot-keräily 1999. Pulavuodet 7870/440-456; 7874/727-731.

teissa.¹⁶⁷

Oppilashuoltona annetun avun jakamista valvoi opettaja. Oppilashuollon rahoituksesta vastasi valtio. Kontrolli oli tarkkaa, avustuksen saaminen oli työn ja tuskan takana. 1932 jaettiin vähävaraisille oppilaille koulutarvikkeet ilmaiseksi. Avustusta ei saanut käyttää jonkun muun perheenjäsenen hyväksi. Korpilahdella Mannerheimin lastensuojeluliiton ehdoituksen mukaisesti kaikille kansakouluille perustettiin koulukeittolat. Vähävaraisille oppilaille ilmainen kouluruokailu oli elintärkeää: 1931 Nisulan, Hurttian ja Rutalahden kouluilla jaettiin vähävaraisille oppilaille lämmintä keittoruokaa, kirkonkylän koululla ainoastaan maitoa.¹⁶⁸

Koulussa näkyi raja talollisten ja pieneläjien lasten välillä: köyhyydestä kertoivat paidat vaatteet, huonot kengät, pahalle haisevat vaatteet, niukat eväät, pakkasessa palelevat jalat, pitkät ja vaikeakulkuiset koulumatkat. Lasten armottomassa maailmassa köyhät oppilaat joutuivat usein pilkanteon kohteiksi.¹⁶⁹

Palkkatyöhön lähdettiin heti pakollisen oppimäärän suorittamisen jälkeen. Työnsaan- nissa vanhempien sosiaaliset verkostot ja paikalliset kontaktit olivat tärkeitä. Naiset lähtivät rippikoulun jälkeen maailmalle sisäpiioiksi eli kotiapulaisiksi, lastenhoitajiksi tai maatalon piioiksi, pyykinpesuun ja luutientekoon. Pojat jatkoivat usein asumista kotona ja tekivät töitä, joihin he olivat osallistuneet jo kouluaikana: metsätyöt, uitot, tukkien ja pölliin kuoriminen, peltojen raivaus ja ojan kaivutyö. Palkasta annettiin osa vanhemmille perheen yhteiseen kassaan, lopuilla ostettiin esimerkiksi parempia vaatteita. Perheen avustaminen jatkui vielä senkin jälkeen, kun lapsuudenkodista oli lähdetty maailmalle.

Agraariyhteisössä sosiaaliset suhteet eivät rakentuneet pelkästään työn varaan. Selviytymisessä tärkeää oli yhteisöllisyys: sosiaaliset verkostot, naapuriapu ja suhteet sukulaisiin. Sukulaisuudella oli pysyvä merkitys yleisen vastavuoroisuuden ja luottamuksen perustana. Köyhyyden kokemus oli yhteinen, koska naapurit kuuluivat usein samaan sosiaaliluokkaan. Apu oli vastavuoroista, kahdenkeskistä ja luottamuksellista. Lapset tunsivat vahvaa solidaarisuutta vanhempiaan kohtaan. Perheen oli selviytyäkseen toimittava tiiviinä yhteisönä, jossa kaikki puhalsivat yhteen hiileen. Selviytymiseen vaikuttaneita tekijöitä olivat viljelmän koko, vanhempien ammatit ja ammattitaito, tilattomuus, velkaisuus, orpous ja

167 SKS, KRA, 1930-luvun pula-ajan muistot-keräily 1999, 7864/36-72.

168 KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirjat 1/25.9.1929, 15/18.1.1932.

169 HMA, Sosiaalihuollon piiritarkastajan arkisto, Korpilahti 1926-50. Köyhäinhoitolautakuntien kokoonpanot. Virkkunen 2010, 91-95.

perheen elämänvaihe, lasten määrä ja ikä.¹⁷⁰

Laman vaikutukset kertaantuivat köyhien perheiden arjessa. Elintason muutokset olivat syvällisempiä ja pitkäaikaisempia, joten lamasta toipuminen vei talouden elpymistä kauemmin. Kaikki perheet eivät selvinneet köyhyyden kurimuksesta voittajina.¹⁷¹

Pula-aika uhkasi rapauttaa sukulais- ja naapuriapuun perustuvat turvaverkot, erityisesti irtain työväki leimautui köyhiksi. Sukulaisista huolehtiminen kävi raskaammaksi, kun omakin toimeentulo oli epävarmaa. Pakkahuutokauppa, epäonninen takaus tai elättäjän sairaus tai kuolema saattoi hajottaa perheen. Pula-aikana perhesuhteet joutuivat kovalle koetukselle eivätkä kaikki kestäneet painetta. Avioerojen määrä Suomessa lisääntyi tasaisesti: 1929 avioeroja oli 850, 1931 1200, 1935 1500 ja 1938 1800 vuosittain.¹⁷² Vielä enemmän oli yksinkertaisesti miehen hylkäämiä perheitä: esimerkiksi Alavudella isättömyys oli kolmanneksi yleisin kunnanavun saamisen syy. Pulavuosien jälkeen yli 32 000 maaseudun lasta oli hoidossa laitoksissa tai sijoitettuna perhehoidossa.¹⁷³

170 Häkkinen 2005, 87. Saaritsa 2002, 218-219. Virkkunen 2010, 218-219.

171 Häkkinen 2005, 57-79. Peltola 2008, 159-163.

172 Tike, Väestömuutokset ja väkiluku 1749-2009, koko maa. Avioerot.

173 Häkkinen 2005, 59. Virkkunen 2005, 141-162.

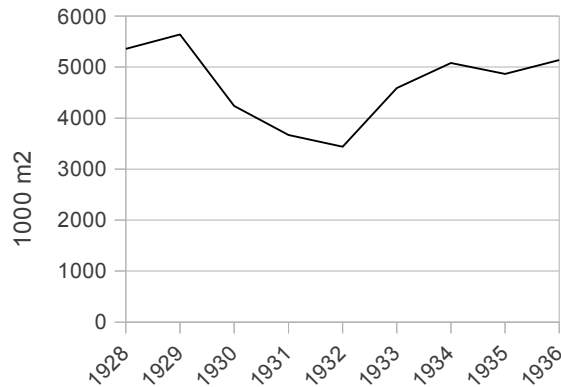
Lama ja työttömyys

1920-luku oli Suomen taloudessa myönteisen kehityksen aikaa. Taloudellinen aktiivisuus ja yritteliäisyys lisääntyivät niin, että 1927 oli jo nähtävissä metsä- ja rakennusteollisuudessa talouden ylikuumenemista. Vaihtotaseen alijäämä ja heikko sato lisäsivät ulkomaisten elintarvikkeiden kysyntää. Taloudellinen kriisi puhkesi loppuvuodesta 1928. Maailmanmarkkinoilla vuosia jatkuneen puutavaran hintojen alenemisen seurauksena kotimaisen puun kantohinnat laskivat ja sahateollisuuden tuotanto hidastui. Markkinatilanteen vaikeutuessa sahatukkien ja paperipuun kantohinnat romahtivat 1928-1929 hinnoista noin 50-60 prosenttia ja sahatavaran vienti laski lähes 40 prosenttia vuoteen 1932 mennessä. Ennen lamaa sahatavaran osuus oli yli 50 prosenttia koko viennin arvosta.

Maataloudella oli perinteisesti ollut merkittävä rooli suhdannevaihtelujen vaimentajana. 1920-luvun loppupuolella maatalous oli kuitenkin vaikeuksissa maataloustuotteiden hintojen laskun ja satovaikeuksien seurauksena. 1928-1930 maataloustuotteiden hinta laski 36 prosenttia. Maatalouden ylituotanto oli kansainvälinen ongelma 1920-luvulla. Suomalainen maanviljelijä ei ollut ongelmiseen yksin: tilanne oli sama kaikkialla Pohjoismaissa ja Virossa. Syinä olivat viljelymenetelmien kehittyminen, peltoalan kasvu Euroopassa ja Yhdysvalloissa, sekä uusien tuottajamaiden kuten Kanada, Argentiina, Australia ja Uusi-Seelanti tulo markkinoille. Huonoista satovuosista huolimatta maataloustuotteiden hinnat jatkoivat laskuaan. Tammikuussa 1931 maatalouden tukkuhintaindeksi oli laskenut vuoden takaisesta 17 prosenttia ja kahden vuoden takaisesta 30 prosenttia.¹⁷⁴

¹⁷⁴ Tike, Satotilasto vuosilta 1920-1939. Ahvenainen 1982, 315. Kalela 1987, 20-24. Maijala 2005, 9-11. Rantatupa 2004, 419-421. Valtionmenojen supistamiskomitean mietintö 10/1931, 5.

KAAVIO 5. Sahatavaran vienti 1928-1936

Lähde: SVTK 1929-1938, 20.

Maataloudessa työllisyyden kausivaihtelu oli luonnonlaki, osa normaalia agraarista elämänmenoa. Maaseudun työhön kuuluivat sesonkityö, väliaikaistyö ja luppoaika. Maataloudessa elettiin vuodenaikojen vaihtelun mukaan: sesonkityö ajateltiin osaksi luonnollista vuodenkiertoa, vajaatyöllisyyttä ei aikalaiskäsitelmän mukaan laskettu varsinaiseksi työttömyydeksi. Kausityöttömyydellä tarkoitettiin jokavuotista tiettyjä ammatteja tai elämäntapaa koskevaa rakenteellista työttömyyttä, jonka voimakkuutta talouden suhdanteet säätelivät.¹⁷⁵ Maaseudulla kausityöttömyyttä ja suhdannetyöttömyyttä oli vaikea erottaa toisistaan, koska suurin osa maaseudun työvoimasta työskenteli kausittain tai satunnaisissa palkkatöissä. Työsuhteet olivat lyhyitä ja joustavia työntekijöiden elämäntilanteen ja toisaalta tilojen työvoimatarpeen vaihtelun mukaan. Savotat ja uittotyö ajoittuivat talvi- ja kevätkausiin, lisätyötä tarjosivat maatalouden kylvö- ja elonkorjuutyöt.¹⁷⁶

Palkkataso oli alhainen, mutta savotoilla ja uittojen aikana saatettiin päästä urakoissa hyviinkin ansioihin, joiden oli tosin riitettävä seuraavan työttömyyskauden yli. Alhaista palkkatasoa kompensoi luontaistalous. Elintaso oli alhainen jo ennen lamaa, sukupolvesta toiseen jatkuneeseen köyhyyteen ja puutteeseen oli totuttu.¹⁷⁷

Metsätalous oli tärkein maatalouden sivuelinkeino. Metsäteollisuuden puunostot ja

¹⁷⁵ Työttömyyskomitean mietintö 2/1932, 4.

¹⁷⁶ Perinteisessä maataloudessa oli vuosipalkka ilman erikseen määrättyä työaikaa. Palkolliset olivat osa isännän ruokakuntaa, piian ja rengin palkkana oli yöspito. Torpparin taksvärkki oli maanvuokraa. Mäkitupalaisten ja muonarenkien työsuhteen kiinteys vaihteli, palkka maksettiin osittain luontaisetuina, osittain rahana. Haapala 1994, 12-19.

¹⁷⁷ Haatanen 1968, 191-203, 214. Häkkinen 2002, 139. Kahra 1938, 5. Peltola 2008, 156-157.

metsätöistä saatu palkkatulo muodostivat yhä tärkeämmän osan tilojen sivuansioista. Sa-
nottiin, että metsä on maamiehen pankki. Metsänmyynnistä saatu tulo oli rahatuloa, jota
käytettiin tilan investointeihin ja maanviljelyn kehittämiseen, toisaalta investointeihin otet-
tiin lainarahaa metsätuloihin luottaen. Metsätuloja käytettiin myös perinnönjakoon. Keski-
Suomessa metsätalouden asema tilataloudessa oli korostunut, koska tilojen metsäpinta-alat
olivat suuria suhteessa peltoalaan ja metsistä saatiin merkittävä osa tilojen tuloista. Metsän
myynti tapahtui hankintakauppana, jossa metsänomistaja huolehti metsän hakkuusta ja
puun ajosta tien tai uittoreitin varteen. Tilalliset hevosineen olivat ajomiehinä, tilaton väki
hakkuumiehinä. Laman seurauksena tilalliset joutuivat supistamaan palkatun työvoiman
käyttöä maa- ja metsätaloudessa.

TAULUKKO 12.

Maanviljelystyöväen palkat Hämeen läänissä ja Jämsän kihlakunnassa 1930-1936.

	Vuospalkka				Päiväpalkka								Päiväpalkka hevostyöstä				
	Rengin		Piian		Kesällä				Talvella				Kesällä		Talvella		
					Miehen		Naisen		Miehen		Naisen						
	TR	OR	TR	OR	TR	OR	TR	OR	TR	OR	TR	OR	TR	OR	TR	OR	
1930																	
Hämeen läänissä	3946	7434	3033	5504	17,5	29,28	11,19	19,14	12,29	22,9	8,54	15,69	38,82	59,52	33,64	53,82	
Jämsän kihlakunnassa	3844	7000	2730	5163	16	27,3	14,4	18,3	11,9	21,5	7,9	14,3	36,67	57,5	32,7	54	
1931																	
Hämeen läänissä	3246	6551	2591	4899	13,2	23,07	8,97	15,48	9,52	18,75	7,14	13,46	29,96	46,75	26,21	42,35	
Jämsän kihlakunnassa	3038	6000	2333	4993	13	22,14	9,18	16,36	9,64	19,55	6,36	13,55	30,36	46,09	28	45,45	
1932																	
Hämeen läänissä	3059	6286	2307	4625	11,97	21,05	8,32	15,02	8,26	17,02	6,28	12,71	21,98	43,2	25,73	40,18	
Jämsän kihlakunnassa	3145	4938	1968	3924	11,9	20,3	7,45	13,4	8,18	17,33	5,7	10,88	29,44	44	27,78	42	
1933																	
Hämeen läänissä	2913	6180	2289	4670	11,95	21,66	8,39	14,97	8,57	17,83	6,47	12,93	28,53	46,74	26,47	44,46	
Jämsän kihlakunnassa	2670	5656	1991	4283	12,36	21,73	8,09	15,2	8,55	17,91	5,64	12,4	29,5	47,73	27,5	48,18	
1934																	
Hämeen läänissä	3152	6363	2451	4588	12,65	22,78	8,53	15,48	9,25	18,59	6,84	13,56	30,69	48,39	28,2	46,44	
Jämsän kihlakunnassa	2767	6311	2170	4457	12,7	23	8,5	15,7	8,5	17,5	5,6	12,78	31	47,7	28,33	44,5	
1935																	
Hämeen läänissä	3185	6594	2605	4905	13,79	24,07	9,22	16,2	9,84	19,65	7,58	14,44	32,89	50,74	29,86	48,3	
Jämsän kihlakunnassa	2700	6670	2025	4318	12,8	24,18	8,5	15,64	9,2	19,91	6,38	14,22	33,5	53	29,44	52,5	
1936																	
Hämeen läänissä	3548	6972	2863	5270	15,37	25,8	10,28	17,82	11,1	21,47	8,46	15,81	36,14	55,82	34,27	54,25	
Jämsän kihlakunnassa	3243	7017	2480	5000	16,27	26,09	10	17,36	10,91	20,55	7,4	15	32,5	52	33,33	55,56	

TR= talon ruoassa OR= omassa ruoassa

Lähde: SVT III Maanviljelys ja karjanhoito 27-33. Taululite n:o 6, 27-48-49; 28-33-32-33.

Palkkataso maa- ja metsätaloudessa laski. Jämsän kihlakunnassa maataloustyöläisten päiväpalkat laskivat alimmilleen talvella 1932, rengin ja piian palkat 1933. Omassa ruoassa olevan miehen päiväpalkka kesällä 1932 oli kolmanneksen suurempi kuin naisen, mutta prosentuaalisesti miesten palkat laskivat naisten palkkoja enemmän, noin 20 prosenttia. Palkkataso jäi pysyvästi lamaa edeltävää tasoa alhaisemmaksi. Lama vaikutti dominoefektin tavoin: yhtäaikaiset vaikeudet talouden eri sektoreilla kasautuivat ja kertaantuivat paikallistasolla. Kansainvälisen talouden ongelmat heijastuivat suoraan metsä- ja sahateollisuuden konkurssina, sahojen seisokkeina ja hakkuiden pysähtymisinä, ja vaikuttivat ihmisten toimeentuloon työttömyytenä, reaali-palkkojen laskuna ja alipalkkausongelmina.¹⁷⁸ Työttömyyskomitea arvio, että pienviljelijöiden osuus maaseudun työttömistä oli 19 prosenttia. He olivat ongelmallinen ryhmä, koska periaatteessa heidän olisi pitänyt tulla toimeen tilansa tuotolla, mutta käytännössä tämä oli mahdotonta.¹⁷⁹

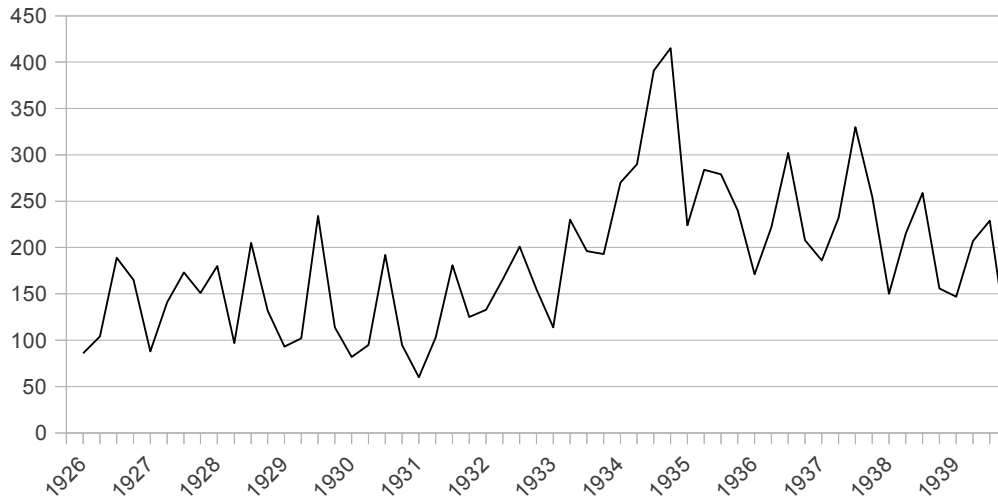
Maaseudulla teolliset työpaikat olivat pääosin saha- ja metsäteollisuudessa. Sahateollisuuden merkityksen kasvaessa suhdannevaihtelut heijastuivat aiempaa enemmän myös maaseudun työmarkkinoille. Teollisten työpaikkojen työllisyysluvut heijastelivat epäsuorasti työmahdollisuuksia hakkuilla ja uitoissa. Maaseudun sahoilla pitkät seisokit olivat tavallisia huippukausinakin. Kausivaihtelut vuodenaikojen mukaan näkyivät selvästi myös teollisuuden työpaikoissa Korpilahdella. Lamalla ei näyttänyt olevan suurta vaikutusta sesonkiajan työntekijämääriin, työttömyyskauden työpaikat vähenivät jonkun verran. Tammi-kuussa 1931 saavutettiin aallonpohja, kun Korpilahdella oli vain 60 teollisuuden työpaikkaa tarjolla.¹⁸⁰

178 Kahra 1938, 5-7. Peltola 2008, 23. Vihola 2004, 414-418.

179 Työttömyyskomitean mietintö 2/1932, 24.

180 Tilastossa työntekijöiden määrä on ilmoitettu neljä kertaa vuodessa: I-IV-VII-X. Iisalmissa työttömyyden pääsyyksi nähtiin sahalaitosten toimimattomuus ja hakkuiden vähäisyys. Häkkinen 2002, 137-139. Häkkinen 2005, 47.

KAAVIO 6. Teollisuuden työpaikat Korpilahdella 1926-1939

Lähde: SVT XVIII: Teollisuustilastoa 43-57

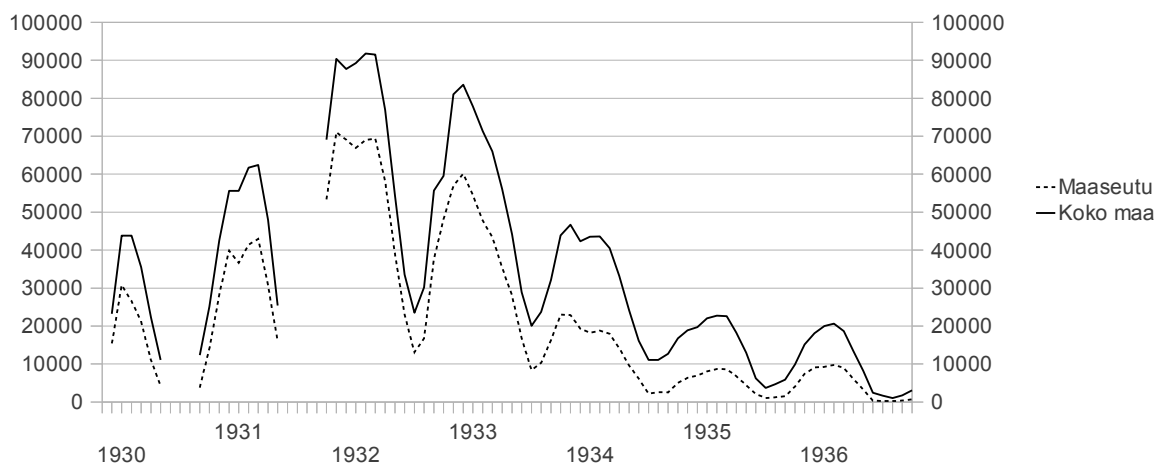
Tärkeimmät teollisuuden työnantajat Korpilahdella olivat kaksi sahaa, Nurmisen saha Kirkkolahden rannalla keskellä kirkonkylää, ja Iloniemen Saha Oy Päijänteen rannassa muutaman kilometrin päässä kirkonkylältä.

Juho Nurmisen (1876-1955) oma sahatoiminta alkoi 1913 vaatimattomasti, lähinnä paikkakuntalaisten omiin tarpeisiin. Investoinnit pysyivät alkuvuosina pieninä. 1916 sahalle hankittiin kaksi maahöyrykattilaa ja sähkögeneraattori. 1931 investoinnit olivat 13 000 markkaa, kun sahalle hankittiin sorvi ja porakone, 4 tasapainokatkaisijaa ja teroituskone. 1933 alkaen investoinnit lisääntyivät selvästi, sahatavarakaupan näkymät olivat parantuneet ja yleisen palkkatason laskun seurauksena työvoimakustannukset olivat pudonneet. Sahalle hankittiin kaksi sähkömoottoria, särmäyssaha, halkaisusaha, kimpisärmäyssaha ja -sirkkeli sekä sahan välivaihe, yhteensä investointien arvo oli 67 200 markkaa. Seuraavana vuonna investoinnit olivat yli 80 000 markkaa, kun ostettiin kaksi käytettyä kehäsahaa ja tukkitransportti. Vuosina 1916-1940 investointien arvo Nurmisen sahalla oli 665 000 markkaa. Tasekirjojen perusteella voidaan päätellä, että Nurmisen sahan toiminta jatkui laimasta huolimatta, vaikka normaalia kausivaihtelua olikin. Sahasta kasvoi merkittävä viennityritys, johon kuului sahalaitos (voima-asema, saha, kuivaamo ja höylä, varastot I-III),

mylly ja puuseppätehdas. Yhtiöstä muodostettiin osakeyhtiö 1945.¹⁸¹

1925 liikemies Frans Kivistö (1888-1964) osti Korpilahden Terva- ja Sahateollisuus Oy:n konkurssipesän ja perusti Iloniemen Saha Oy:n. Kivistö omisti myös Heinolan sahan ja oli yksi Padasjoen sahan osakkaista. Kivistön nykyaikaisti Iloniemen sahan. Hän investoi sähköntuotantoon, uusiin sahauslaitteisiin ja sahatavaran varastointilaitoksiin.¹⁸² Sahan vuosituotanto nousi 25 000 kuutiometriin vauhdittaen puunhankintaa Korpilahdelta ja lähipitäjien metsistä. Sahasta tuli merkittävä työllistäjä Korpilahdella. 1931 Kivistön sahatoiminta Ilonimessä ajautui konkurssiin. Syynä olivat lamakausi, Heinolaan rakenteilla olleen vaneritehtaan rahoitusvaikeudet ja Kivistön henkilökohtaiset terveysongelmat. Iloniemen sahan toiminta jatkui keskeytyksettä Jaakko Kalmarin johdolla. 1933 valmistui kokonaan uusi saharakennus.¹⁸³

KAAVIO 7. Rekisteröityneiden työttömien määrä Suomessa 1929-1936

Lähde: Kahra 1938, 76-77.

Ensimmäinen todella vakava työttömyyskausi Suomessa koettiin talvella 1929-30, kun työttömyys kohosi noin 50 000:een. Seuraavana talvikautena työttömien määrä kohosi yli 60 000:een. Vuoden 1931 lokakuussa alkoi työttömyyden vaikein ajanjakso: työttömien määrä oli korkeimmillaan talvella 1932, kun maassa oli yli 90 000 työtöntä. Työttömyyskomitean arvioi, että todellinen työttömien määrä oli 110 000-120 000 henkeä. Talvi 1932-

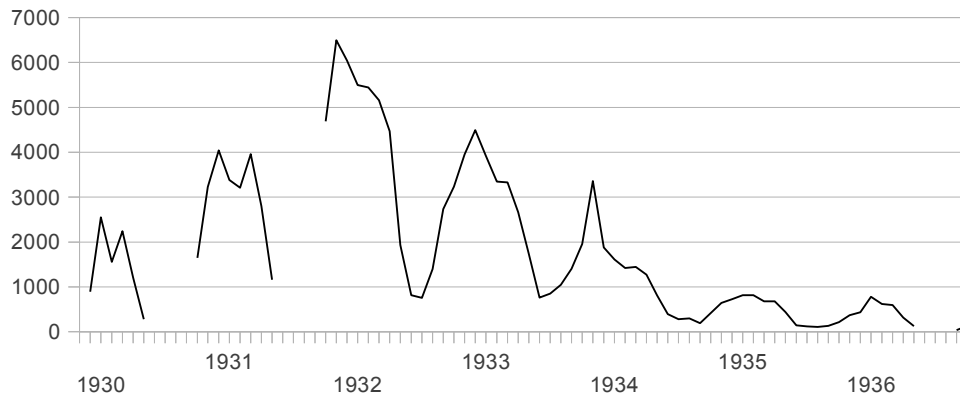
181 VKA, Nurmisen Saha Oy:n arkisto, Tasekirja 1932-1945. Poistokirja 1954. Lahti 1994, 210-213.

182 Iloniemeen 1926 valmistunut sähkövoima-asema tuotti sähköä sahan omaan käyttöön mutta myös myytiin. Vuodesta 1933 Iloniemen Saha oli kunnan ainut sähköntuottaja ja -myyjä. Strang 2000, 15, 23.

183 Lahti 1994, 220-221. Strang 2000, 12-17, 47-49.

1933 oli vielä vaikea, mutta sitten työttömyys alkoi laskea.

KAAVIO 8. Rekisteröityneiden työttömien määrä Hämeen läänin maaseudulla 1929-1936

Lähde: Kahra 1938, 78-79.

Hämeen läänissä rekisteröityneiden työttömien määrä kohosi suurimmilleen 1932 talvella, jolloin heitä oli lähes 6500 henkeä. Korpilahden osalta työttömien todellisesta määrästä on vaikea esittää arvioita. Viralliseen tilastoon merkittyjä rekisteröityjä työttömiä oli työttömyyskaudella 1931-1932 10 henkeä, jotka kaikki olivat kunnan varatöissä. 1932-1933 kunnan varatöihin osallistui kolme henkeä ja ilman työtä olevaksi ilmoittautuneita oli neljä henkeä. Todellisuudessa rekisteröityneiden työttömien määrä tämä ei ollut kuin murto-osa koko työttömyydestä.¹⁸⁴

Ilioniemen sahan ammattiyhdistys n:o 30 kääntyi Korpilahden työttömyyslautakunnan puoleen:

”[...] kun vallitseva työttömyys yhä rasittaa kuntalaisiamme, ja vaikka ne vakituiset työmaat kuten Ilioniemen saha joka tänään aloitti työt täydellä teholla kahden vuoron työvoimalla, eivät kykene vielä poistamaan työttömyyttä, huolimatta siitä että työmaihin on koitettu sijoittaa tietystikin Korpilahtelaisia, ja kun työttömyys ilmoitukset työttömien puolesta aina vaan uusiutuvat.”

¹⁸⁴ Kahra 1938, 112.

Kuntaa pyydettiin pikaisesti järjestämään työtä hätäaputyömaan muodossa. Allekirjoittajina oli 14 sahan työmiestä. Myös Rutalahdesta lähetettiin kuntaan lista työttömistä kyläläisistä. Listalla oli 21 nimeä, näistä 7 oli perheellistä miestä: ”olemme tällä kertaa työttöminä eikä ole tietoaakaan työpaikasta.” Rutalahdesta esitettiin, että varatöinä voitaisiin kunnostaa ja oikoa kylän läpi kulkevaa maantietä. Työttömyyslautakunta kehotti työttömiä ilmoittautumaan työttömyysasiamiehelle.¹⁸⁵

Työttömyyden tilastoinnissa oli ongelmansa: todellinen työttömyys oli rekisteröityä työttömyyttä huomattavasti laajempaa, koska työttömyyden kortistointi ja ilmoittautuminen työttömyyskortistoon vaihtelivat kunnittain. Työnvälitysverkosto ei ollut kattava koko maassa, työnvälitystoimistoja oli lähinnä kaupungeissa. Useimmiten työhön värväys tapahtui omien kanavien kautta. Tehtailla ja sahoilla oli oma työhönottonsa. Kaikkia työnvälitystoimistoon työttömäksi ilmoittautuneita ei hyväksytty kortistoihin eivätkä kaikki työttömät olleet oikeutettuja pääsemään varatöihin: osa työttömistä joutui ”rekisteröidyn työttömyyden ulkopuolella olevalle harmaalle alueelle”.¹⁸⁶ Miesten rekisteröity työttömyys oli naisten työttömyyttä korkeampaa, koska naisten oli vaikeampaa päästä työttömyyskortistoon kuin miesten ja koska naiset harvoin olivat köyhäinhoidon näkökulmasta perheensä pääasiallisia elättäjiä. Jos varatyöt eivät kiinnostaneet, kortistoihin ei ilmoitauduttu. Usein työttömäksi ilmoitauduttiin vasta siinä vaiheessa, kun jotain varatyötä oli tiedossa.¹⁸⁷

Työttömyyden lieventämistä tarkoittaviin toimiin kuuluivat suoranainen raha-apu, ruoka-avun jakaminen, työttömyysvakuutus, varatöiden järjestäminen, avustukset tai lainat yksityisille työnantajille, viennin edistäminen, työttömien ammattikurssit ja työpäivän tai -viikon lyhentäminen. Varatyöt olivat ensisijainen muoto työttömyyden lieventämiseksi. Valtion varatyölinjalla tarkoitettiin sitä, että valtion rooli oli järjestää tai avustaa yleisiä töitä. Varatyöt oli suoritettava urakkatöinä ja alennetuilla palkoilla. Tarkoituksena oli estää

185 KKA, Työttömyyslautakunta. Saapuneet kirjeet. Molemmista kirjeistä puuttuvat päiväykset, mutta Rutalahdesta tullut vetoamus luettiin työttömyyslautakunnan kokouksessa 10.11.1931.

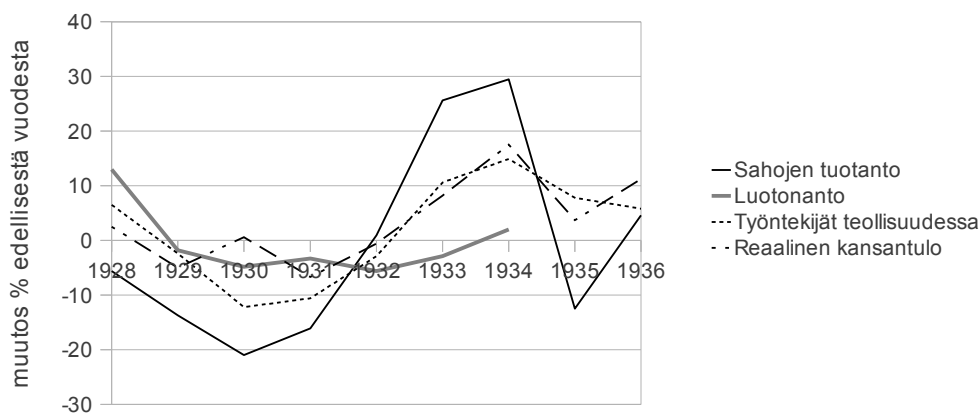
186 Työttömän tuli kortistoon päästäkseen a) olla 18-vuotias, työkykyinen ja työhaluinen b) olla niin heikossa asemassa, että yhteiskunnan apu hänen toimeentulonsa turvaamiseksi on välttämätön c) olla tämän avun tarpeessa työttömyyden tähden, jota itse ei ole aiheuttanut ja joka on jatkunut vähintään kuusi päivää sen jälkeen kuin asianomainen on hakenut kunnan työnvälitystoimistosta taikka työttömyysasiamieheltä työtä tai ilmoittautunut työttömyyslautakunnalle, mutta ei ole työtä saanut. Työtöntä, joka lakon tai sulun takia on tullut työttömäksi, ei saanut merkitä työttömyyskortistoon. Työttömän tuli maaseudulla uudistaa työttömyysilmoituksensa kahden viikon välein. Alle 18-vuotias voitiin ottaa työttömyyskortistoon, jos perheen toimeentulo oli hänestä riippuvainen. Työttömyyskomitean mietintö 2/1932,56. Kahra 1938, 8.

187 Kahra 1938, 8-11. Peltola 2008, 40, 47.

työttömyyden muodostumista pysyväksi ilmiöksi.¹⁸⁸

1920-luvun puolivälin jälkeen alkoi sosiaalipoliittinen suuntaus oikealle, kun Risto Ryti tuli Suomen pankin johtoon 1924. Jorma Kalelan mukaan Suomessa noudatettua finanssi- ja talouspolitiikkaa johti käytännössä Suomen Pankki, ei hallitus eikä eduskunta. Suomen Pankin linjauksen mukaan talouden mekanismien oli annettava itse korjata aikaisemman talouspolitiikan virheet, jotta tuleva nousukausi rakentuisi vakaalle, ”todelliselle ja lujalle” perustukselle. Valtion yhä vähäisempi ja passiivisempi puuttuminen talousjärjestelmään huipentui lamavuosina. Suomessa noudatettiin laman aikana uusliberalistista talouspolitiikkaa, jonka mukaan valtion puuttuminen talouselämään ei saanut estää järjestelmän tasapainon palautumista. Valtion rooli oli suojata talouselämä liian suurilta rasituksilta ja edistää pääoman muodostusta eli säästämistä. Maatalouden tukeminen oli ainut poikkeus yleisestä linjasta, taustalla olivat turvallisuuspoliittiset syyt. Valtion talous- ja sosiaalipolitiikka heijasteli laman vaikutusta talousjärjestelmän rakenteeseen, kansantalouteen sekä yhteiskunnan eri ryhmien poliittiseen asetelmaan. Puolueilla oli hyvin erilainen käsitys siitä, mihin suuntaan maan talous- ja sosiaalipolitiikkaa olisi kehitettävä. Mantereen hallituksen budjetin työttömyysmäärärahaesityksessä 1929 oikeistohallitus esitti 10 miljoonaa, sosiaalidemokraatit 40 miljoonaa ja äärivasemmisto 60 miljoonaa markkaa. Lopulta hallitus hyväksyi budjettiin 35 miljoonaa markkaa työttömyyden hoitoon.¹⁸⁹

KAAVIO 9. Taloudelliset suhdanteet 1928-1936

Lähde: Lento 1951, 124.

188 Työttömyyskomitean mietintö 2/1932, 7. 20-21.

189 Kalela 1987, 4, 7-10, 19, 53-54, 58-60.

Lama alkoi ja loppui Suomessa aikaisemmin kuin muualla Länsi-Euroopassa. Viennin elpyminen oli riippuvainen kehityksestä puutavaramarkkinoilla. Taloudelliset suhdanteet, sahojen tuotanto, kansantulo ja teollisuuden työntekijöiden määrä kääntyivät nousuun vuoden 1932 aikana. Suomen teollisuus oli edullisessa asemassa kilpailijamaihin verrattuna markan devalvoinnin ansiosta. 1933 lama oli sivuutettu, mutta elpyminen oli hidasta ja epätasaista. Hakkuut lisääntyivät talvella 1932-1933, jonka jälkeen laajempi työttömyys rajoittui kaupunkeihin. Teollisuudessa vuoden 1930 reaaliensiotaso saavutettiin 1934 mennessä. Maataloudessa nousukausi pääsi alkuun vasta 1934. Koko maassa maataloudessa työläisen reaaliensiot laskivat 1928-1932 välisenä aikana 12 prosenttia, metsä- ja uittotyöläisen ansiot 29 prosenttia. Varatöiden alhainen palkkataso painoi kaikkia palkkoja alas.¹⁹⁰

190 Ahvenainen 1982, 308-315. Kalela 1987, 24. Peltola 2008, 21. Virkkunen 2010 11-12.

Työttömyyslautakunnan toiminta Korpilahdella

Tammikuussa 1929 köyhäinhuoltolautakunta pyrki järjestämään työtä kunnan työttömille kunnalliskodissa ”sikäli kun saadaan soveltumaan”. Tässä vaiheessa työttömyys ei ollut vielä laajamittaista eikä mihinkään erityisiin toimiin katsottu aiheelliseksi ryhtyä, mutta seuraavana työttömyystalvena 1930-1931 valtuusto käsitteli jo kiireellisenä asiana työttömyystöiden järjestämistä.¹⁹¹

Korpilahden työttömyyslautakunta perustettiin toukokuussa 1931. Lautakunta toimi vuosina 1931-1933. Lautakunnan jäseniksi valittiin työttömyyskaudelle 1931-1932 kunnanvaltuuston puheenjohtaja Evert Lepola, köyhäinhuoltolautakunnan puheenjohtaja E. J. Häkkinen ja Aatu Girén. Työttömyyskaudella 1932-1933 jäseninä olivat edellisten lisäksi Jalmari Nilsson ja Onni Punamäki. Työttömyyskaudella 1933-1934 E. J. Häkkisen korvasi sahanomistaja Juho Nurminen.¹⁹² Työttömyyslautakunnan tehtävänä oli paikallisen työttömyystilanteen selvittäminen, työttömyyskortiston ylläpito, varatöiden järjestäminen ja työttömien työllistäminen, yhteistyö paikallisten työnantajien kanssa sekä yhteydenpito valtion viranomaisten kanssa.¹⁹³

Lautakunnan ensimmäisessä varsinaisessa kokouksessa syyskuussa 1931 todettiin, että

”koska kunnan alueella on ilmentynyt työttömiä, niin päätti työttömyyslautakunta ehdottaa kunnanvaltuustolle, että valtuusto myöntäisi oikeuden köyhäinhuoltolautakunnan varoista käyttää työttömyyden lieventämiseksi, teettää töitä Tikkasen tilan mailla, jossa köyhäinhuoltolautakunnan puheenj. ilmoituksen mukaan on m.m. laidun raivausta, avo ojan kaivua ja puhdistusta metsän raivausta y.m. Samalla päätettiin ehdottaa, että Kivijärven palstalla ja Uotilan palstalla laitettaisiin raivaus hakkaus toimeen jos näillä seutuun kuntaa työttömyyttä ilmenee. Näiltä palstoilta tulevat halot olisi tarpeen kunnan lähimmille kouluille.”¹⁹⁴

Seuraavassa kokouksessa viikkoa myöhemmin esitettiin anomus Hämeen läänin maaher-

191 KKA, Köyhäinhuoltolautakunnan pöytäkirja 13/16.1.1929.

192 KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirjat 37/7.1.1931, 8/11.5.1931, 11/26.9.1932,

193 Kahra 1938, 18-19.

194 KKA, Työttömyyslautakunta, Muut saapuneet kirjeet. Työttömyyslautakunnan pöytäkirja 2/5.9.1931.

ralle, että Korpilahden työttömiä käytettäisiin kunnan alueella olevien valtion maanteiden korjaus- ja kunnossapitotöissä ja että soranajo tehtäisiin hevosvoimin eikä autolla kuten tähän asti oli tehty.¹⁹⁵ Varatöiden valvojaksi valittiin kunnalliskodin työnjohtaja Oskari Elovaara. Varatyöt suoritettiin pääosin urakkatyönä. Työttömyyslautakunta esitti vetoimuksen työnantajille ja sahanomistajille, että he ottaisivat töihin vain paikallisia työläisiä. Mahdollisista työnseisauksista pyydettiin ilmoittamaan työttömyyslautakunnalle kahta viikkoa aikaisemmin.¹⁹⁶

1921-1932 työttömyyskauden osalta teetettiin kustannusarvio Vesipuolella olevista yleisistä talviteistä ja anottiin valtiolta avustusta teiden kunnostamiseen ja tasaamiseen. Valtuusto antoi työttömyyslautakunnalle luvan talvitien rakentamiseen varatöinä Korosjärvi-Weijonjärven välille. Tienpohja annettiin työttömille tasattavaksi. Tien kustannusarvio oli 4360 markkaa. Työn jakaminen ja valvonta annettiin Evert Lepolan ja Albert Weijon tehtäväksi.¹⁹⁷ Kunnan työttömyysasiamiehiksi valittiin Joonas Ritvanen Rutalahteen, Kalle Koskinen Putkilahteen ja Ilmari Hyvä-Aho Honkalan kylään. Varatöinä järjestettiin puhdistushakkuita ja metsänraivausta kunnan omistamien Kokkolan ja Tikkalan tilan metsissä, Lehtimäen tilan mailla sekä Uotilan palstalla. Varatyöt oli varattu nimenomaan kunnan omille työttömille.¹⁹⁸

Keväällä 1932 lautakunta totesi toiveikkaana, että

”koska tälläkertaa on tukkityöt käynnissä ja molemmat sahat alkavat käytä ja työttömiä ei sanottavasti, niin ei päätetty toistaiseksi varatöitä järjestää, vaan sellaisia perheitä jotka on avustuksen ja työn puutteessa jotka eivät metsätöillä kykene itseään elättämään päätettiin siirtää kunnalliskotiin töihin ja mikäli mahdollista sinne asumaan.”¹⁹⁹

Kuitenkin lautakunta pyrki ennakoimaan tukkitöiden loppumista mahdollisesti seuraavaa työttömyyttä, kun maaherralta anottiin kunnan alueella olevien valtion maanteiden kunnostamista, oikomista ja mäkien alentamista kunnan varatöinä. Painaa-Hirvimäen kylätietä

195 KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 35/7.9.1931. KKA, Työttömyyslautakunnan pöytäkirja 2/14.9.1931.

196 KKA, Työttömyyslautakunnan pöytäkirja 10/14.9.1931. Kahra 1938, 32.

197 KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirjat 36/7.9.1931; 26/4.12.1931. Työttömyyslautakunnan pöytäkirja 3/14.9.1931.

198 KKA, Työttömyyslautakunnan pöytäkirja 8.12.1931.

199 KKA, Työttömyyslautakunnan pöytäkirja 3/29.1.1932

kunnostettiin työllisyystöinä. Kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön ohjeiden päätöksellä valtion varatyömaat ja valtion avustamat kuntien varatyöt keskeytettiin kesän ajaksi työvoiman ohjaamiseksi maatalouden käyttöön, mutta käynnistettiin jälleen syyskuussa 1932. Kunnassa oli jälleen runsaasti työttömiä. Ministeriöstä anottiin vilkkaan Jämsän-Korpilahden välisen maantien oikomista ja mäkien tasaamista varatöinä. Painaan ja Röyhkällion mutkat oli oiottu yhteistyössä Jämsän kanssa jo työttömyystalvena 1930-1931. Komiteanmietinnön mukaan tien parannustyö oli tarpeellinen raskaan liikenteen tarpeisiin sekä Jämsän seudulla vallinnutta työttömyyttä silmällä pitäen. Komitea esitti työmaata var-
ten miljoonan markan määrärahaa. Työllisyyslautakunnan pöytäkirjojen perusteella saa käsit-
tyksen, että ministeriö hylkäsi esityksen.²⁰⁰

Työttömyyskautena 1932-1933 toimeenpantiin metsän raivaushakkuuta kunnan mailla ”siksi aikaa kunnes lunta tulee ja metsätyöt voi alkaa”. Korpilahden-Jämsän tien kunnosta-
misen osalta laadittiin Lautakkojärven ja kirkonkylän välisen osuuden parantamissuunni-
telma ja Kärkisten-Putkilahden välisen tien oikaisua tutkittiin. Kunnalliskodille rakennet-
tiin uusi tie aitan takaa Hourulan luokse Kalle Tissolalta ostetulle maalle. Perheellisillä
miehillä oli etusija varatöihin. Varatyöpalkat pysyivät ennallaan.²⁰¹ Syksyllä 1933 pahin
työttömyystilanne näytti olevan kunnassa ohi, kun metsätyöt käynnistyivät paikkakunnalla.
Muurajärvelle valittiin vielä työttömyysasiamieheksi K. Harviainen. Tämän jälkeen työttö-
myyslautakunnan toiminnasta ei ole merkintöjä. Työttömyyslautakunnan toiminnan perus-
teella Korpilahden vaikeimmat työttömyyskaudet olivat talvina 1931-1932 ja 1932-1933.²⁰²

Yleisesti varatöiden palkkatasoa pidettiin riittämättömänä. Korpilahdella päiväpalkka
varatyöstä oli 15 markkaa perheettömille ja 15-23 markkaa perheellisille. Yleinen sääntö
oli, että varatyöpalkan tuli olla 20 prosenttia pienempi kuin paikallisen sekatyömiehen
palkka. Jämsässä varatyöpalkat olivat 1930 2,50-3,50 markkaa tunnilta, työkyvystä ja huol-
lettavien määrästä riippuen. Alhaisten varatyöpalkkojen ideana oli kuntien kustannusten
pienentäminen ja se ettei varatyö saanut estänyt hakeutumista paremmin palkatuille vapail-
le työmarkkinoille. Työttömyyskomitean mukaan palkkatason oli mukauduttava talouden
muutoksiin ja liian korkeat varatyöpalkat vaarantaisivat paikallisen yksityisyritteliäisyyden

200 Komiteanmietintö 4/1932, 12, 18-19. Kuusisto 1989, 233. Suomäki 2004, 77. Suomäki, Teittinen 2007, 98.

201 KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirjat 32/26.9.1932; 13/25.1.1933; 2/4.4.1933. Työttömyyslautakunnan pöytäkirjat 4.10.1932 ja 14.12.1932.

202 KKA, Työttömyyslautakunnan pöytäkirja 17.10.1933.

kehityksen.²⁰³

Työnantajat käyttivät tilannetta hyväkseen. Alipalkkaus oli yleinen ongelma, työn laatuvaatimuksia tiukennettiin ja teetettiin ”ylikuormaa”. Keski-Suomessa eräät tehtaot ostivat halvalla metsää vaikeuksissa olleilta talollisilta. Työtä teetettiin halvalla: halkomotin kokotaksa oli 5 markkaa ja motti oli tehtävä 15 cm:n ylikorkeudella. Hyvä päiväurakka oli neljä mottia, joten 20 markan päiväansio oli parhaasta päästä. Tukkien kaadossa ja kuorinnassa päiväpalkka jäi 10-12 markkaan. Yhtiöiden alhaisiin palkkoihin oli tyydyttävä, koska vaihtoehtoja ei ollut. Eräs muistelija totesi, että ”sama kapitalisti painoi kaikkia, vallitsi työnantajan markkinat”. Kapinoita tai lakkoja ei ollut varaa pitää, ammattiyhdistystoiminta puuttui kokonaan.²⁰⁴

Käytännössä alhaiset varatyöpalkat olivat vaikuttamassa yleisen palkkatason laskuun maaseutuammateissa. Minimipalkkajärjestelmän avulla valtio pyrki säätelemään palkkatason kohtuuttoman alhaisten palkkojen ehkäisemiseksi ja palkkoihin kohdistuvan epärehellisen kilpailun poistamiseksi työnantajien väliltä. Alipalkkausongelmien vuoksi valtio tehosti metsäpalkkatarkkailua seuraavina vuosina. Laskenut palkkataso nousi hitaasti työllisyyden parantuessa.²⁰⁵

203 Työttömyyskomitean mietintö 2/1932, 32-33. Kuusisto 1989, 234-235.

204 SKS, KRA, Pula-ajan muistot-keräily 1999. Pulavuodet 7870/440-456; 7874/727-731.

205 KKA, Työttömyyslautakunnan pöytäkirja 10/14.9.1931. Häkkinen 2002, 137-139. Virkkunen 2010, 11-12. Jämsänkoskella järjestettiin hätäaputyönä massapuiden kuorintaa tehtaalle ”luurankotyömaalla”. Kunta maksoi palkan, joten se oli yhtiölle ilmaista. Jämsänkoskella tehtaon vaikutusvalta päätöksenteossa oli muistelijan käsityksen mukaan hyvin suuri. SKS, KRA, Pula-ajan muistot-keräily 1999. Pulavuodet 7875/736-743.

Vekseli veli otettaessa, mutta veljenpoika maksettaessa

”Suomalaisen talonpojan näkökulmasta katsottuna asetelma oli vain poikkeuksellinen entisaikojen murheisiin verrattuna. Hallaöiden aiheuttama kato tai sodan seurauksena tullut elintarvikepula olivat konkreettisia ja tunnistettavia vaikeuksia, joista tiedettiin selviydyttävän – jos ei heti seuraavana suvena niin ainakin lähitulevaisuudessa. Maa ja sen tuotto oli mielletty toimeentulon turvaksi. Nyt tilanne oli kuitenkin ennen kokematon: pula ei ollutkaan maidosta ja leivästä, vaan niiden ostajista. Raha oli lakannut liikkumasta.”²⁰⁶

1920-luvulla taloudellista aktiivisuus ja yritteliäisyys lisääntyi maaseudulla. Maataloudessa oli tapahtunut velkaantumista, koska tilojen lunastaminen oli säästöjen puuttuessa johtanut velkaan pankille, valtiolle tai maan myyjälle. Lunastuksesta saatu rahatulo oli merkittävä talollisille: lunastusmaksut piristivät paikallista talouselämää ja näkyivät koneistamisena ja investointeina, mutta myös palkkatyömahdollisuuksien lisääntymisenä. Torppien ja mäkitupien lunastusvelat olivat suhteellisen pieniä ja kuoletukset hoidettiin pääasiassa metsätyöstä saaduilla palkkatuloilla. 1920-luvun lopulla itsenäistyneiden tilojen tilanne oli vaikeampi laman, työttömyyden, alhaisten palkkojen ja tilojen nousseiden lunastushintojen takia.

1920-luvun alussa tilojen velat olivat 6,6 prosenttia varoista. 1929 maatilojen velkaantumisaste oli 14 prosenttia ja 1932 17 prosenttia. 1932 Pellervo-seuran tutkimuksen mukaan tiloista 34 prosenttia oli täysin velattomia. Tilojen velat olivat suurimmillaan Uudenmaan, Turun ja Porin ja Hämeen läänissä, koska Etelä-Suomessa maa oli arvokkaampaa, pankkilaitos kehittyneempi ja mahdollisuudet kiinnelainojen ottamiseen paremmat. Velanotto oli käytäntö, johon oli jo ehditty tottua. Velkaa ottivat kehittyvillä alueilla sijainneet tilat, kun taas syrjemmällä keskuksista elettiin edelleen luontaistaloudessa. Tilan kannattavuus oli kiinni kyvystä lyhentää otettuja luottoja, kun rahan liikkuminen maaseudulla pysähtyi.

Tärkeimmät lainanantajat olivat oman kylän tai kirkonkylän pankki tai osuuskassa.

Suomessa ominaista oli lyhytaikaisten kiinnitysluottojen runsas määrä. Luottojen lyhy-

206 Majjala 2005, 9.

taikaisuuden ja henkilötakausten aiheuttama ongelma pyrittiin ratkaisemaan, kun 1931 henkilötakauslainojen korkovähennysoikeus kunnallisverotuksessa poistettiin ja lainat pyrittiin muuttamaan pitkäaikaisiksi kiinnelainoiksi.

Viljelijöitä syytettiin huolettomasta velanotosta ja takuumieheksi menosta. Maakiinteistöpankin tutkimus 1930-luvun alussa osoitti, että lainaa oli ennen kaikkea otettu tilan ostoa ja tilojen rakennusten uusimista varten. Hämeen läänissä tärkeimmät syyt tilojen velkaantumiseen olivat tilanosto (54%), maksetut takuut (17%), rakentaminen (16%), kannattamaton talouden hoito (5%) ja liiketoiminta (2%). Alle 10 hehtaarin viljelmät olivat ottaneet eniten velkaa maan ostamiseen. Konkurssiin menneiden tilojen keskimääräiset kiinnittämättömät velat olivat noin 190 000 markkaa, kiinnitetyt velat vain vähän yli 60 000 markkaa.²⁰⁷

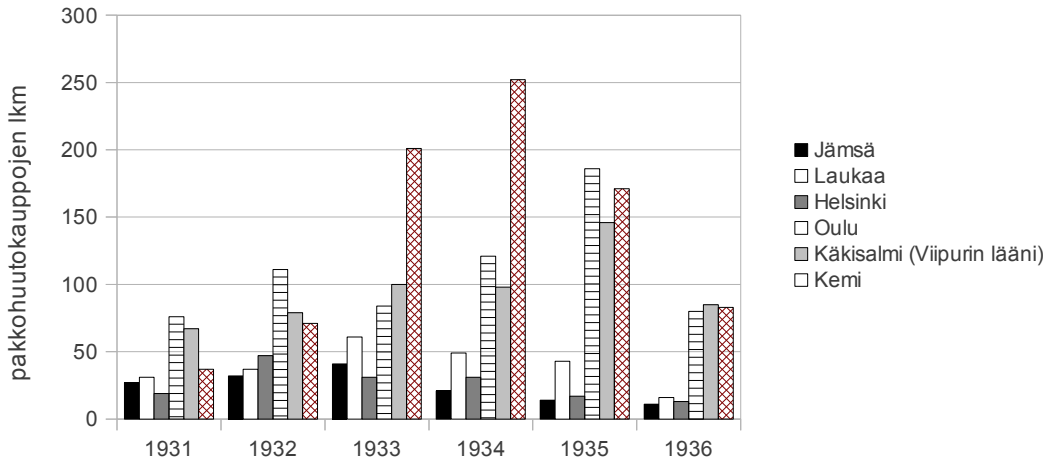
Pientilavaltaisessa Suomessa lama näkyi maatalojen konkurssiaaltona. 1928 jälkeen konkurssit lisääntyivät huolestuttavasti. Normaalisti koko maassa pidettiin 100-200 tilojen pakkohuutokauppaa vuosittain, 1930 jo yli 1000. Vuosina 1931-1936 15144 maatilaa, noin 7 prosenttia kaikista Suomen maataloista myytiin pakkohuutokaupassa. Tärkeimmät syyt viljelijöiden velanmaksukyvyyn heikkenemiseen olivat maataloustuotteiden tuottajahintojen romahtaminen, puunmyynnin hiipuminen ja metsätyötulojen lasku.²⁰⁸ Myös velan takaajana oleminen oli uhka. Noin 13 prosenttia tilojen konkurseista johtui siitä, että naapurit, sukulaiset ja tuttavat olivat taanneet ristiin toistensa lainoja. Pahimmillaan nämä ns. takuurenkaat tai takausingit johtivat useiden tilojen kaatumiseen kerralla.²⁰⁹

207 Rantatupa 2004, 421-426, 431-432.

208 Maijala 2005, 69-75. Rantatupa 2004, 429. Pakkohuutokaupoissa noudatettiin 1895 säädettyä ulosottolakia. Huutokauppaprosessista tarkemmin kts. Maijala 2005, 13-16.

209 Maijala 2005, 77-79. Rantatupa 2004, 436. Vihola 2005, 367-369.

KAAVIO 10. Pakkahuutokaupat eräissä Suomen kihlakunnissa
1931-1936

Lähde: Rantatupa 2004, 428 mukaan.

Pakkohuutokaupat keskittyivät alueellisesti ja jakautuivat epätasaisesti maan eri osien kesken. Pahimpia alueita olivat Viipurin, Oulun ja Kuopion läänit.²¹⁰ Uudenmaan ja Hämeen lääneissä pakkohuutokauppojen määrä pysyi maan alhaisimpana. Hämeessä 1931-1935 välisenä aikana huutokauppojen määrä jäi pahimmillaankin alle 250:een vuodessa, kun vaikeimmilla alueilla Pohjois- ja Itä-Suomen lääneissä huutokauppojen määrä nousi jopa yli 1000:een vuosittain. Vaikeinta aluetta oli Kemin kihlakunta, jossa 1931-1936 vasaran alle joutui 815 tilaa. Jämsän kihlakunnassa pidettiin vastaavana aikana 146 pakkohuutokauppaa.²¹¹

Jämsän kihlakunnassa eniten pakkohuutokauppoja pidettiin vuosina 1932-1933. Pula-aajan kesto oli erilainen eri puolilla maata. Keski-Suomen osalta vertailu osoittaa, että laman vaikutukset tuntuivat voimakkaammin Laukaan kihlakunnan alueella Jyväskylän kaupungissa ja sen ympärillä kuin etelämpänä Jämsän kihlakunnan maalaispitäjissä. Laukaan kih-

210 Pulaliikkeet olivat 1930-luvun maaseudun talonpoikien aktivismia, joka liittyi ennen muuta taloudelliseen ahdinkoon ja pakkohuutokauppoihin, mutta myös poliittiseen radikalisoitumiseen. Pulaliikkeet toimivat lapuanliikkeen aktiivisen toiminnan alla. Liikehdinnän ja pakkohuutokauppojen välillä oli selvä yhteys: esimerkiksi Loimaalla, Kuortaneella ja Pohjois- ja Keski-Pohjanmaalla juuri pakkohuutokauppojen suuri määrä oli toiminnan taustalla. Maijala 2005, 11-12. Rantatupa 2004, 428-429

211 Vuosina 1928-1934 Jämsän kihlakuntaan kuuluivat Eräjärvi, Jämsä, Jämsänkoski, Korpilahti, Koskenpää, Kuhmalahti, Kuhmoinen, Luopioinen, Längelmäki, Muurame ja Säynätsalo. Laukaan kihlakuntaan kuuluivat Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän maalaiskunta, Laukaa, Multia, Petäjävesi, Pihlajavesi, Suolahti, Toivakka, Uurainen, Äänekosken kauppala ja Äänekosken maalaiskunta.

lakunnassa konkurssien määrä pysyi korkeana pidempään, vuoteen 1935 asti.²¹²

Korpilahti ei kuulunut Hämeen läänin pahimpiin konkurssialueisiin. Pakkokuutokaupalla myytyjen tilojen osuus kunnan kaikista tiloista oli vain 2 prosenttia. 1928-1936 Korpilahdella pidettiin 16 pakkokuutokauppaa. Mistään konkurssiaallosta ei voida puhua.²¹³

TAULUKKO 13.

Pakkokuutokaupatut tilat Korpilahdella kokonaispinta-alan mukaan 1928-1936

Tilan kokonaispinta-ala	Alle 2 ha	2-5 ha	5-10 ha	10-20 ha	20-50 ha	50-100 ha	100-250 ha	250-500 ha	yli 500 ha
Kaikki tilat	29	86	64	162	212	103	93	25	9
Pakkokuutokaupatut tilat	4	1	0	4	2	1	2	2	0
Osuus%	14,0%	1,2%	0,0%	2,5%	0,9%	1,0%	2,2%	8,0%	0,0%

Lähde: SVT III Yleinen maataloustiedustelu 26:3, 1929-1930, 116.

Huutokaupatut tilat sijaitsivat pitkin pitäjää, pääosin kirkonkylän ulkopuolella. Tiloista kahdeksan oli asutustiloja, lohkotiloja yksi, perintötiloiksi tai -taloiksi merkittyjä viisi, muita kaksi. Pakkokuutokaupalla myytyjen tilojen koot vaihtelivat hyvin paljon Korpilahdella ja koko maassa. Hämeen läänissä pakkokuutokaupattujen tilojen peltoala oli keskimäärin noin 20 hehtaaria, Korpilahdella 9,3 hehtaaria. Koko tilojen keskipinta-ala oli 80 hehtaaria, mikä oli läänin keskiarvoa suurempi. Koko maassa myytyjen tilojen keskipinta-ala oli 67 hehtaaria.

Huomattavimmat pakkokuutokaupat Korpilahdella liittyivät Iloniemen sahan omistajan Frans Kivistön talousvaikeuksiin. 1931 Iloniemen sahan omistamat kaksi tilaa Korpilahden Särkijoella menivät pakkokuutokauppaan, koska suurin osa sovitusta kauppasummasta oli jäänyt maksamatta. Tiloihin liittyi huomattava yli 460 hehtaarin metsäalue, jolle haettiin toimenpidekieltoa, koska

”edellämainitut henkilöt talot ostettuaan ovat hävittäneet metsät taloista siihen määrään, että on varmaa, ettei niistä pakkokuutokaupassa tulla tarjoamaan niin paljon, että saatavani tulisi täysin maksetuksi, varsinkin nyt kun vaikea pula-aika vallitsee.”

212 Majjala 2005, 50-51.

213 SVT III Yleinen maataloustiedustelu 26:3, 1929-1930, 116.

Lisäksi haettiin huutokaupattavaksi tilan irtaimisto sekä metsässä ja rannoilla olevat prop-
sit, jotka olivat menossa Jämsänkosken tehtaalle. Tilojen arvoksi arvioitiin korkeintaan
1000 markkaa hehtaarilta, yhteensä 540 000 markkaa.

Iloniemen sahan siirryttyä uudelle omistajalle Frans Kivistön vaikeudet jatkuivat. 1933
pakkohuutokaupattavaksi joutui sahan yhteydessä ollut tila, jota haettiin myyntiin Helsin-
gin raastuvanoikeuden päätöksellä yli 400 000 markan saatavia vastaan. Lisäksi Kivistöltä
ulosmitattiin Iloniemen sahan ja Kuhmoisten sahan osakkeita. 1935 pakkohuutokauppaan
joutui Pajulahdessa sijainnut tila, jonka omistajaksi oli merkitty Iloniemen sahan ”entinen
toimitusjohtaja”. Tilalla oli metsää yli 200 hehtaaria.

Alle 5 hehtaarin viljelmillä, joita oli lähes 2/3 tapauksista, yleisimmät pakkohuutokaup-
paan ajautumisen syyt olivat pankille tai valtiolle maksamaton tila- tai asutuslaina, yksityi-
selle maksamaton velka tai velka kunnan köyhäinhuolautakunnalle.²¹⁴

Velkasaataviensa hakijoista suuri osa oli yksityishenkilöitä. Oma taloudellinen ahdinko
ajoi helposti pientenkin saatavien ulosottoon. Korpilahdella yksityiselle maksamaton velka
oli tärkein pakkohuutokaupan syy. Tapauksesta riippuen yksityishenkilöiden saatavat olivat
10-20 prosenttia velkamäärästä, valtaosa loppusummasta oli pankkivelkaa. Velansaajia oli
yleensä useita, koska toimeentulon vaikeutuessa ja maksuvaikeuksien lisääntyessä velkaa
oli kertynyt joka puolelle. Korpilahdella hakijoina olivat yksityishenkilöiden lisäksi valtio,
köyhäinhuolautakunta, asutuslautakunta, osuuskassat, Suomen Maatalousosakepankki ja
Korpilahden Säästöpankki.

Ostajina huutokaupoissa olivat yksityishenkilöt, pankit, kunnat, asutushallitus ja Maa-
kiinteistöpankki. Tilat huutokaupattiin selkeästi alihintaan. Pakkohuutokaupoissa hyväksy-
tyt pienet huutosummat kertovat siitä, että raha ei liikkunut maaseudulla. Puhuttiin siitä,
kuinka sama kymmenmarkkanen kiersi kylää.²¹⁵

1932-1936 Asutushallitus ja Suomen Hypoteekkiyhdistyksen omistama Maakiinteistö-
pankki lunastivat yli 3600 tilaa, suunnilleen kolmasosan pakkohuutokaupatuista tiloista.
Entisille omistajille tai näiden sukulaisille palautettiin 2800 tilaa eli $\frac{3}{4}$ lunastuksista. Hä-
meen läänissä lunastettuja tiloja oli 132. Korpilahdella valtuustossa selvitettiin lunastustoi-

214 JyMA, Jämsän kihlakunnan kruununvoudin arkisto. Pakkohuutokaupat 1928-1936.

215 JyMA, Jämsän kihlakunnan kruununvoudin arkisto. Pakkohuutokaupat 1928-1936. Majjala 2005, 25.
Rantatupa 2004, 430-433.

mia ainakin yhden tilan osalta, mutta hanke jäi toteutumatta. 1933 kunta osti talousvaikeuksiin ajautuneelta Kalle Yrjölältä Juokslahdesta Saakosken myllyn ja sahalaitoksen 14 000 markalla. Yrjölle annettiin mahdollisuus lunastaa myllynsä myöhemmin takaisin.²¹⁶

216 KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 4/29.9.1933; 27/25.1.1933. Maijala 2005, 61-68. Rantatupa 2004, 437-439.

Korpilahden köyhäinhoidon rahoitus

Köyhäinhoidon rahoitus hoidettiin pääosin kunnan omalla tuloverotuksella. Sosiaalimenojen osuus bruttokansantuotteesta oli pieni. Ilman työttömyyden hoidon osuutta oli sosiaalimenojen osuus valtion kaikista menoista vain pari prosenttia, josta lastensuojeluun käytettiin kolmannes. Valtio osallistui köyhäinhoidon rahoitukseen erilaisten sosiaaliministeriön harkinnanvaraisten avustusten kautta, mutta avun määrä pysyi marginaalisena. Tärkeimmät tulonsiirrot valtiolta kunnille liittyivät kansakoululaitukseen. Valtio tarjosi kunnille keppiä ja porkkanaa: kuntia houkuteltiin kansakoulujen, kunnalliskotien ja sairaaloiden perustamiseen edullisilla valtion lainoilla ja valtionavustuksilla, mutta samalla painostettiin uudistuksiin luomalla uusia hallinnollisia kontrollimekanismeja.

Pula-aikana organisoitiin monenlaisia toimia työttömyyden helpottamiseksi, kuten varatöitä, ruoanjakelua, työtupia ja ammattikursseja. Lisäksi kunnasta annettiin ruoka-apua, halkoja, vaatteita, rahaa ja maksusitoumuksia. Laki edellytti kunnilta toimia työttömyyden helpottamiseksi, mutta todella tilanne kohentui vasta valtion tullessa mukaan. Hintojen 20 prosentin lasku hillitsi jonkin verran köyhäinhoitomenojen kasvua. Laman ”sosiaalinen varjo” tai ”pitkä varjo” näkyi köyhäinhoitomenoissa, jotka jäivät pysyvästi korkealle tasolle.²¹⁷

TAULUKKO 14.

Korpilahden kunnan tulot 1928-1936

	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
1. Opetus	570958	554305	859400	683800	667600	615400	620300	654700	696400
2. Terveystenhoito	22232	25810	23700	24700	16900	34500	18000	28800	29600
josta valtionosuus	-	-	15900	16900	16600	16300	7900	16700	16600
3. Köyhäinhoito	52400	85400	82400	97100	81300	153600	150400
valtionosuus	-	-	-	-	9900	17800	7400	-	-
3. Koko verotulo	1525900	1172900	1140700	1257400	1334800	1491400
josta äyri-veron osuus	1374501	1350496	1510888	1129100	1239700	1298700	1459200
Veroäyri hinta	8,8	8,8	8,8	8	8,25	8,25	8,6	9,4	10
Veroäyrien lukumäärä	167758	..	182729	182140	139609	134576	141714	138164	145924

Lähde: KKA, Korpilahden kunnan kunnalliskertomukset 1928-1936. SVT XXXI: 1-6 Kuntien finanssitilasto B: 4, 6.

217 Häkkinen 2002, 131-132, 163-165. Jaakkola 1994, 154-158. Peltola 2008, 30-34, 159-163, 228. Pulma 1996, 11-13.

Korpilahden kunnan tulot muodostuivat kunnallisverotulosta sekä yksityisiltä ja valtiolta saaduista avustuksista ja korvauksista. Maatalouspitäjässä 1920-luvun lopulta alkaneeet maatalouden ongelmat näkyivät kunnan taloudessa verorästien kasvuna. Vuosilta 1928-1930 maksamattomia veroja oli 265 456 markkaa, vuosilta 1931-1933 yli 210 264 markkaa. 1932 Korpilahden verotulot laskivat 23 prosenttia ja kokonaistuloissa tapahtui 28 prosentin pudotus. Laman jälkeen kunnan tulot jäivät lamaa edeltänyttä aikaa alemmalle tasolle. 1930-1936 valtion osuus Korpilahden kunnan tuloista oli noin neljännes, mikä vastasi hyvin Suomen yleistä tilannetta. Valtionavuilla oli suuri merkitys erityisesti maalaiskuntien taloudelle 1930-luvulla.²¹⁸

TAULUKKO 15.

Korpilahden kunnan kokonaistulot ja valtionavun osuus 1930-1936

	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Tuloja kaikkiaan	3514200	3109200	2233500	2163600	2163800	2484400	2824800
josta avustuksia ja korvauksia valtiolta	925400	690200	616400	544400	521800	620200	659200
valtion osuus %	26	22	28	25	24	25	23

Lähde: SVT XXXI: 1-6 Kuntien finanssitilasto B

Kansakoululaitoksen rahoituksen osalta valtion maksamat opettajien palkat ja muut korvaukset muodostivat 83 prosenttia vuonna 1935. Terveysdenhuollon tulot koostuvat potilasmaksuista, sairaanhoidon palkkioista ja lääkärinpalkkioista. Valtion osuus köyhäinhoidon ja terveydenhuollon kustannuksista pysyi alhaisella tasolla.

Lama ja työttömyys näkyivät veronmaksukyvyyn heikkenemisenä. Samaan aikaan köyhäinhoidon apuun turvautuneiden määrä kasvoi voimakkaasti. Korpilahden veroäyrin hinta oli ennen lamaa 8,8 markkaa. Laman alkuvaiheessa kunnan vakaavaraisuus mahdollisti verotuksen keventämisen toimeentulovaikeuksien helpottamiseksi, mutta verotulojen pudotessa äyrin hintaa oli lähdettävä nostamaan. 1936 äyrin hinta oli 10 markkaa. Kunnallisveron korotukset olivat alueen muiden kuntien kanssa samaa luokkaa. 1936 Muuramessa äyrin hinta oli 10 markkaa, Jämsässä 12 markkaa, Petäjävedelle, 9,25 markkaa ja Jyväskylän maalaiskunnassa 8,7 markkaa. Alueen teollisuustajamat selvisivät huomattavasti kevyem-

²¹⁸ KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 2/12.3.1932; 8/19.12.1934; 13/29.10.1934. 1934 alkaen kunnallisverojen ulosotossa siirryttiin ns. pakkoperintäjärjestelmän käyttöön. Majjala 2005, 133-137. Pulma 1996, 13.

mällä kuntaverotuksella: Säynätsalossa äyri maksoi 5,25 markkaa ja Jämsänkoskella 5 markkaa.²¹⁹

TAULUKKO 16.
Korpilahden köyhäinhoidon tulot 1931-1936.

	1931	1932	1933	1934	1935	1936
1. Kunnalliskoti	7090	..	11950	23880
kulutettujen omien tuotteiden arvo	39875
rahatuloa omien tuotteiden myynnistä	2776
2. Kuolinpesämaksut	3069
Perunkirjoituskorvaukset	-	..	1527	..	2398	1905
3. Korvaukset						
valtiolta	-	..	17861	..	21062	28872
muilta kunnilta	35532	..	43167	..	45887	44458
yksityishenkilöiltä	33024	..	17235	..	13767	16710
4. Kunnan köyhäinhoitoon käyttämät varat	541654	..	490967	..	589002	570596
5. Lahjat	-	..	-	..	-	-
6. Muut tulot (esim. henkilökunnan luontaisedut)	1420	..	10260	..	13079	17011
Yhteensä	657350	..	588107	..	697145	703432

Lähde: KKA, Korpilahden kunnan ilmoitukset köyhäinhoitotilastoa varten 1931-1936. Kaavake E.

Korpilahden köyhäinhoidossa kunnan omalla rahoituksella katettiin 80-85 prosenttia köyhäinhoitomenoista. Muilta kunnilta ja yksityisiltä perityt köyhäinhoitomaksut muodostivat yhteensä noin 10 prosenttia köyhäinhoidon tuloista.²²⁰

Kuntien välinen köyhäinhoito kasvoi selvästi pula-aikana. Avun jakamisen lisääntyessä perittäväkin oli enemmän. Korpilahden köyhäinhoito maksoi korvausta muille kunnille jatkuvasti enemmän kuin mitä itse sai perityksi. Köyhäinavun takaisinperinnän vaikeudet näkyivät erityisen selvästi yksityishenkilöiden kohdalla: korvaukset putosivat lähes puoleen aiemmasta. Köyhäinhoidon muiden tulojen osuus, kuolinpesämaksut, perunkirjoituskorvaukset ja köyhäinhoidon hyväksi tehdyt lahjoitukset, oli marginaalinen.

219 SVT XXXI: Kuntien finanssitilastoa B Kauppaloitten ja maalaiskuntien finanssit 6-8.

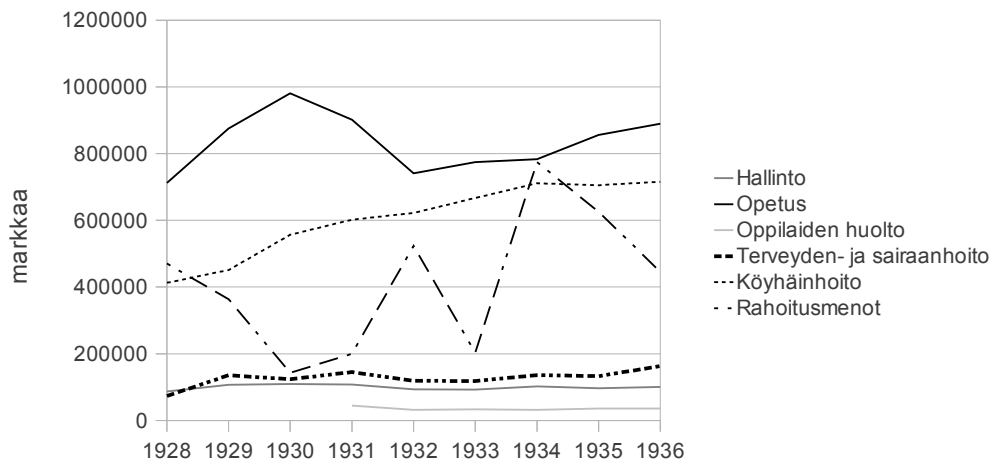
220 Lamavuosina velkominen oli pienimmillään, joten sen rahallisen merkityksen vähäisyys korostuu. Työttömäksi jääneillä avustetuilla ei ollut varaa maksaa velkaansa välittömästi takaisin. Suomen virallisen tilaston köyhäinhoitotilastossa ei eritellä sitä, mikä oli muiden kuntien ja mikä yksittäisten avustettavien tai heidän omaistensa osuus; kuitenkin kunnan tilastoilmoituksessa, johon virallinen tilasto perustuu, erittely on tehty.

Köyhäinhuitoimet Korpilahdella

Ennen lamaa Korpilahden kunnan talouden suurimmat menoerät olivat opetustoimi, köyhäinhuito, uudisrakentaminen ja rahoitusmenot. 1920-luvun lopulla kunnan kansakoululaitosta kehitettiin voimakkaasti: Hurttiaan, Rutalahteen ja Hirvimäkeen rakennettiin kokonaan uudet kansakoulut, muita kouluja ja opettajien asuinrakennuksia laajennettiin ja remontoitiin.²²¹

Opetuksen osuus kunnan menoista oli noin kolmasosan luokkaa, mutta valtion 80 prosentin osuus opetusmenoista vähensi kuntaverorasitusta kansakoululaitoksen osalta. Opetuksen osuuden kasvu pysähtyi 1930. Oppilashuollosta valtio korvasi kaksi kolmasosaa. Huolto kohdistui vähävaraisten ja toimeentulovaikeuksissa olleiden perheiden lasten auttamiseen.

KAAVIO 11. Korpilahden kunnan menot 1928-1936

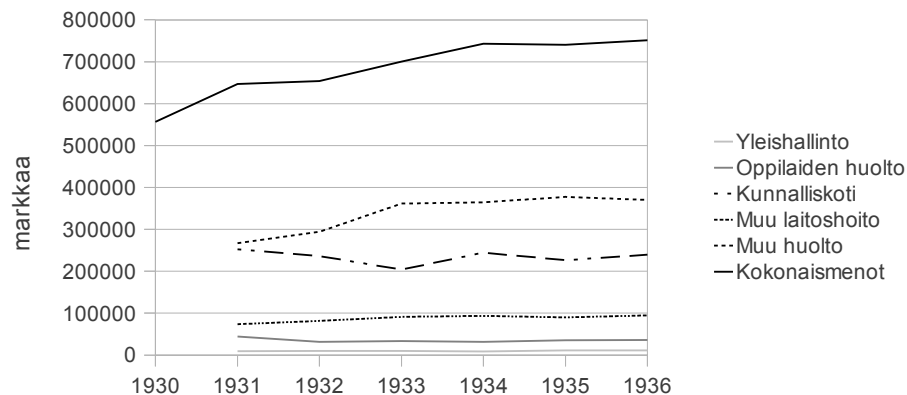
Lähde: Kertomuksia kunnan tilasta 1928-1929, KKA. SVT XXXI: 1-6.

Köyhäinhuito oli suurin omalla tuloverotuksella rahoitettu kunnallistalouden menoerä. Laman seurauksena kunnan köyhäinhuitoimenot kasvoivat niin, että 1934 köyhäinhuitoimenoihin kului rahaa 72 prosenttia enemmän kuin ennen lamaa. Köyhäinhoidon kulut jäivät huomattavan korkeiksi talouslaman päättymisestä huolimatta.

221 KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 30-31/18.9.1928.

Hallinnon osuus kunnan menoista oli 3-4 prosenttia. Hallintomenot koostuivat kokouspalkkioista, kunnallissihteerin ja lautakuntien puheenjohtajien palkkauksesta sekä verotuksen toimittamisesta. Opetuksen osuus 26-36 prosenttia, kunnan lainojen rahoitusmenot vaihtelivat vuosittain 4-26 prosentin välillä, köyhäinhoidon osuus oli 16-31 prosenttia, terveyden- ja sairaanhoito 3-6 prosenttia. 1931 käytettiin sairaanhoidon rakennuksiin 17 200 markkaa ja opetustoimen rakennuksiin 67 200 markkaa. Uuden kunnalliskodin rakentaminen näkyi kunnan rahoitusmenojen voimakkaana kasvuna: köyhäinhoidon rakennuksiin käytettiin 1934 436 300 markkaa, seuraavana vuonna 437 500 markkaa.²²²

KAAVIO 12. Köyhäinhoitomenot Korpilahdella 1930-1936

Lähde: SVT XXI: Köyhäinhoitotilastoa 1-6, I b;
XXXI: Kuntien finanssitilastoa B

Köyhäinhoidon menot hieman vaihtelevat, riippuen siitä mitä lähteitä ja tilastoja käytetään, mutta pääpiirteittäin eri lähteet antavat kehityksestä saman kuvan. Virallisessa tilastoinnissa oppilashuoltoa ei katsottu varsinaiseen köyhäinhoitoon kuuluvaksi, mutta tässä tutkielmassa oppilashuolto on laskettu mukaan, koska oppilaiden huoltamisen taustalla oli lastensuojelulaki, jonka ideana oli nimenomaan koulun vähävaraisten oppilaiden auttaminen. Koulun johtokunta kiinnitti ruoka- ja vaateavustusta myöntäessään huomiota huoltajien veroäyriin, oppilaiden kotioloihin sekä koulumatkan pituuteen ja vaikeuteen, jopa niin, että tarvittaessa kunta osallistui kuluihin oppilaan majoittamiseksi koulun läheisyyteen.²²³

Köyhäinhoidon kustannuksista hallinnon osuus oli pari prosenttia, oppilaiden huolto 5-

222 Kuusisto 1989, 220-221.

223 Korpilahden kunnan kansakoululaitoksen ohjesääntö 1923, Oppilaiden avustaminen 15-20§.

7 prosenttia ja muu laitoshoido 11-13 prosenttia. Muun huollon osuus oli puolet köyhäin-
hoitomenoista, kunnalliskodin osuus oli kolmannes. Muu huolto muodostui yksityishoidos-
sa olleista, muulla tavoin avustetuista, avoimen köyhäinhoidon sairaanhoidosta, korvauk-
sista muille kunnille sekä muista köyhäinhoidon menoista. 1931 muun huollon ja kunnal-
liskodissa annetun hoidon osuus kustannuksista olivat lähes yhtä suuret, mutta tämän jäl-
keen suoran raha-avun osuus kasvoi ja laitoshoidon osuus pieneni.

TAULUKKO 17.

Köyhäinhoidon menot, kiinteistönhankinta ja lainanotto 1931-1936.

	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Menot						
1. Hallinto ja valvonta	8896	..	10214	..	11363	9186
2. Kunnalliskoti						
varsinainen köyhäinhoito	212351	..	128038	..	226571	227806
kunnalliskodin maatalous	94899	-	-	-	-	-
3. Hoito muilla paikkakunnilla						
Seinäjoen piiriemielisairaalassa	31696	..	42490	..	45767	32154
Lammin työlaitoksessa	-	..	-	..	-	-
4. Muissa laitoksissa olleet						
sairaaloissa ja parantoloissa	41915	..	45619	..	40337	44979
aistivalliskouluissa ja -laitoksissa	-	..	-	..	5815	18696
5. Yksityishoidossa olleet	62185	..	72632	..	86325	88107
6. Muulla tavoin avustetut						
varsinaiset avunsaajat (avustus vähintään 500 mk)	80740	..	124141	..	119379	114442
muut avunsaajat (alle 500 mk:n avustus)	29666	..	40306	..	28375	28276
Avoimen köyhäinhoidon sairaanhoito	-	..	3010	..	11244	12332
7. Korvaus muille kunnille	78577	..	111341	..	126817	125572
8. Muut menot	16561	..	10315	..	2152	1882
Yhtensä	657486	..	588106	..	704145	703432

Lähde: Korpilahden kunnan ilmoitukset köyhäinhuolto-tilastoja varten 1931-1936. Kaavake E. KKA.

1931 asti kunnalliskodin maatalouden osuus tilastoitiin erikseen. 1933 kunnalliskodin hoi-
tomenoissa tapahtunut lasku selittyy tilastoinnissa käytetyn merkintätavan muutoksesta.
Tämän perusteella voidaan päätellä, että kunnalliskodin kustannuksista maatalouden osuus
oli noin 45 prosenttia.

Tärkeimmät kunnan ulkopuolella sijaitsevat hoitolaitokset olivat Seinäjoen piiriemieli-
sairaalat ja Pitkäniemen sairaala Pirkkalassa. Mielisairaaloihin lähetettiin ne kunnan mieli-
sairaspotilaita, joita kunnalliskodin mielisairasosastolla ei pystytty hoitamaan. Hoito piiri-
mielisairaalassa oli verrattain kallista: 1931 hoito Seinäjoella maksoi lähes 1600 markkaa
henkilöä kohti vuodessa. Vuosittain 10-20 potilasta sai mielisairaanhoidon kunnan ulkopuo-

lella.²²⁴

Korpilahti kuului Keski-Suomen keuhkotaudin huoltopiiriin. Keski-Suomen Parantolassa Muuramessa hoidettiin korpilahtelaisia tuberkuloosipotilaita laitoksen avaamisesta 1930 alkaen. Korpilahdella oli sairaalaan kuusi potilaspaikkaan oikeuttavaa osaketta.²²⁵

Yleisesti ottaen kaikki mahdollinen sairaanhoito pyrittiin antamaan omassa kunnassa. Vaativampaa sairaalahoitoa korpilahtelaiset lähetettiin hoitoon Jyväskylän yleiseen sairaalaan. Muutamissa erikoistapauksissa kuntalaiset saivat hoitoa mm. Oulun kuuromykkäkoulussa, Oulun kaatuvatautikodissa, Helsingin lastensairaalassa ja Raajarikkoisten huoltolaitoksessa Helsingissä. Pula-ajan jälkeen aistiviallisten hoito ja koulutus tehostuivat.²²⁶

1924 perustettu Lammin työlaitos oli Hämeen läänin kuntien yhteisesti omistama kurittomille hoidokeille ja köyhäinhoitolautakunnille velkaantuneille tarkoitettu pakkolaitos, josta Korpilahti irtautui 1928.²²⁷ Poliittiset mielipiteet työlaitosjärjestelmän tarpeellisuudesta ja hyödyllisyydestä vaihtelivat. Sosiaalidemokraatit näkivät laitoksen hyödyllisyyden esimerkiksi juoppouden takia myönnettyjen avustusten takaisin perinnässä, pelotteena sekä köyhäinhoitojärjestelmän tasapainon ylläpitäjänä. Äärivasemmisto näki työlaitosjärjestelmän ”kapitalistisen yhteiskunnan vallankäytön välineenä”. Porvariston edustajat, mukaan lukien köyhäinhoidon tarkastaja Päivärinta sekä Hämeen läänin maaherra Bruno Sarlin, vaativat laitoksen toiminnan kehittämistä ja tehostamista. Kuitenkin työlaitoksessa tapahtuneiden väärinkäytösten tultua julkisiksi laitospassitukset vähenivät 1920-luvun lopulla.²²⁸

Köyhäinhoitomenot muodostuivat pääasiassa laitoshoidon kustannuksista ja suorasta

224 KKA, Korpilahden kunnalliskertomukset 1928-1934. 1923 perustettu Seinäjoen piirimielisairaala oli Suomen suurin mielisairaala. Se oli omistajakuntiensa yhteisesti muodostaman kuntainliiton mielisairaala, jossa myös Korpilahti oli osakkaana. Sairaala koostui mielisairasosastosta (585 potilaspaikkaa), kaatuvatautisosastosta (100 paikkaa) ja tylsämielisten lasten osastosta (110 paikkaa). 1929 hinta potilasta kohti jäsenkunnilta oli kaikilla osastoilla 15 markkaa/vuorokausi. 1930 hoitomaksu oli 11 markkaa hoitopäivää kohti, mutta lisäksi kunnat joutuivat maksamaan sairassijaa kohti 1825 markkaa vuodessa. Korpilahdella oli yksi osake mielisairasosastolla ja kaksi paikkaa tylsämielisten lasten osastolla. HMA. Sosiaalihuollon tarkastajan arkisto 1926-1950. KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 3/28.12.1928. Kiertokirje 31.3.1930. *Huoltaja* 1929, 1933.

225 KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 22/20.11.1928; 18/27.9.1930. Tätä ennen muutamia keuhkotautipotilaita oli lähetetty Halilan parantolaan Uusikirkolle. Keski-Suomen Parantola oli ensimmäinen kuntainliiton omistama keuhkotautisairaala Suomessa.

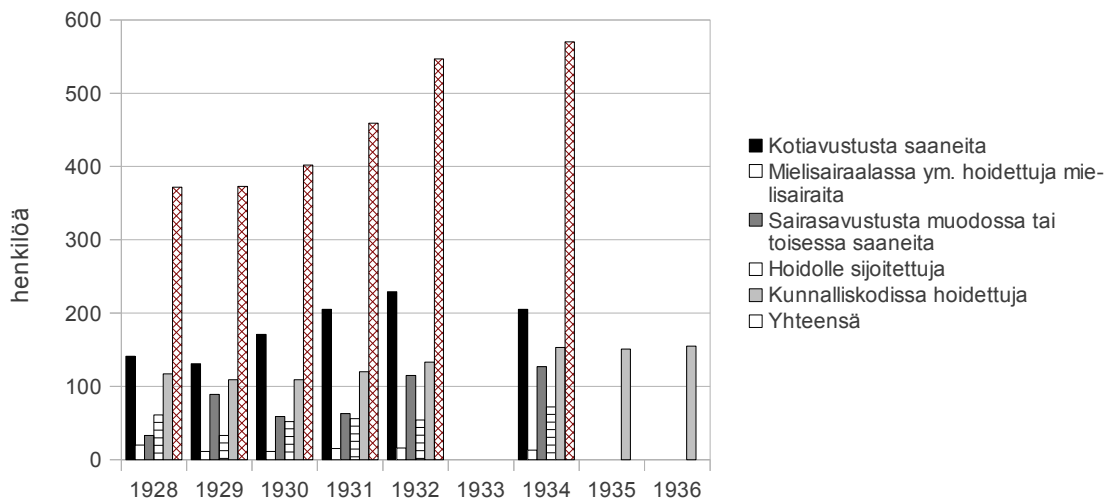
226 HMA. Sosiaalihuollon tarkastajan arkisto 1926-1950. KKA. Korpilahden köyhäinhoidon kassakirja 1928-1933. Kassakirjan perusteella on vaikea päätellä, missä päätös hoidon antamisesta on tehty.

227 KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirjat 6/28.12.1928; 1/28.6.1930. Korpilahdelta oltiin yhteydessä työlaitoksen johtajaan 18.3.1929 erään miehen lähettämiseksi työlaitokseen, mutta lopullinen sijoituspäätös jäi tekemättä. Kesällä 1930 Aatu Girén lähetettiin Lammille työlaitoksen kokoukseen valvomaan kunnan etua eroamisen jälkeen.

228 Peltola 2008, 164.

raha-avusta. Laman seurauksena toisille kunnille maksetut korvaukset annetusta köyhäinhoidosta kasvoivat selvästi: 1935 mennessä peräti 61 prosenttia. Yleisesti ottaen kustannusten kasvua tapahtui kaikilla huollon osa-alueilla. Yksityishoidon kustannukset kasvoivat 29 prosenttia. Varsinaiseksi raha-avun saajiksi katsottiin yli 500 markkaa vuodessa avustusta saaneet, joiden osalta kustannukset kasvoivat 1931-1936 42 prosenttia. Alle 500 markkaa avustusta saaneiden määrä kasvoi pulavuosina 36 prosenttia. Pienempien avustussummien osalta on epäselvää, missä määrin avustamisen tarve väheni ja missä määrin avustetut siirtyivät tilapäisen avun piiristä varsinaisten avunsaajien ryhmään. Avoimen köyhäinhoidon sairaanhoidolla tarkoitettiin kotiin annettua lääke- ja sairaanhoitoa.

KAAVIO 13. Korpilahdella köyhäinhoitoa saaneet avustusmuodon mukaan 1928-1936

Lähde: KKA, Korpilahden kunnalliskertomukset 1928-1936.

1928-1934 köyhäinhoidon avustamien korpilahtelaisten määrä kasvoi 53 prosenttia, 370:sta lähes 600 henkilöön vuodessa. Suoraan avustettuja oli 1928 5 prosenttia, 1930 6 prosenttia, 1932-1934 8 prosenttia kunnan asukkaista. Yleisimmät avustusmuodot olivat kotiavustus ja hoito kunnalliskodissa. 1928 kotiavustusta saaneiden osuus oli 38 prosenttia, kunnalliskodissa hoidettujen osuus 31 prosenttia, hoidolle sijoitettujen osuus oli 16 prosenttia ja sairausavustusta saaneita 9 prosenttia köyhäinhoidon avustamista henkilöistä. Kotiavustusta saaneiden määrä lähti nousuun pula-aikana ja oli enimmillään 1932 229 henkeä. Enimmillään kotiavustusta sain 45 prosenttia kaikista avustetuista. Sairasavustusta saanei-

den määrä nousi 130 henkeen 1934 mennessä. Mielisairaiden ja kunnalliskodin hoidokkaiden määrä pysyi tasaisena. 1931 kotiaavustuksen keskimääräinen suuruus oli 540 markkaa henkeä kohti, 1935 720 markkaa.

Maalaiskunnan mukaan kunnissa valitsi molemminpuolista tyytymättömyyttä, kun ”kunnan huollettavat moitiskelevat avustusten pienuutta ja veronmaksajat valittelevat verojensa suuruutta.”²²⁹

Suoran raha-avun määrä kasvoi kaikissa Korpilahden köyhäinhuoitopiireissä, mutta maapuolella enemmän kuin vesipuolella, jossa raha-apu oli jo valmiiksi suurempaa. Kirkonkylän ja Särkijoen piirissä kasvu oli suhteessa suurinta. Kylien toipumisessa lamasta oli eriaikaisuutta: esimerkiksi Rutalahdessa pula-aika helpotti selvästi 1934 aikana, kun hakuiden alkaminen helpotti kylien työllisyystilannetta, mutta kirkonkylän piirissä maksetut avustukset jäivät pysyvästi huomattavan korkealle tasolle. Köyhyys siirtyi 1930-luvulla sivukyliltä kirkonkylän keskusta.²³⁰

Tärkein syy köyhäinhuoitomenojen kasvuun oli työttömyys. Työttömyyden hoidossa kuntia kehoitettiin lisäämään muun kuin rahallisen tuen osuutta, mutta Korpilahden osalta tämä ei riittänyt pysäyttämään kustannusten nousua. Korpilahdella työttömyyden hoitoon myönnettyt lisämäärärahat olivat 1930 20 000 markkaa, 1931 30 000 markkaa, 1932 50 000 markkaa ja 1933 30 000 markkaa ja 1934 20 000 markkaa, yhteensä 150 000 markkaa.²³¹

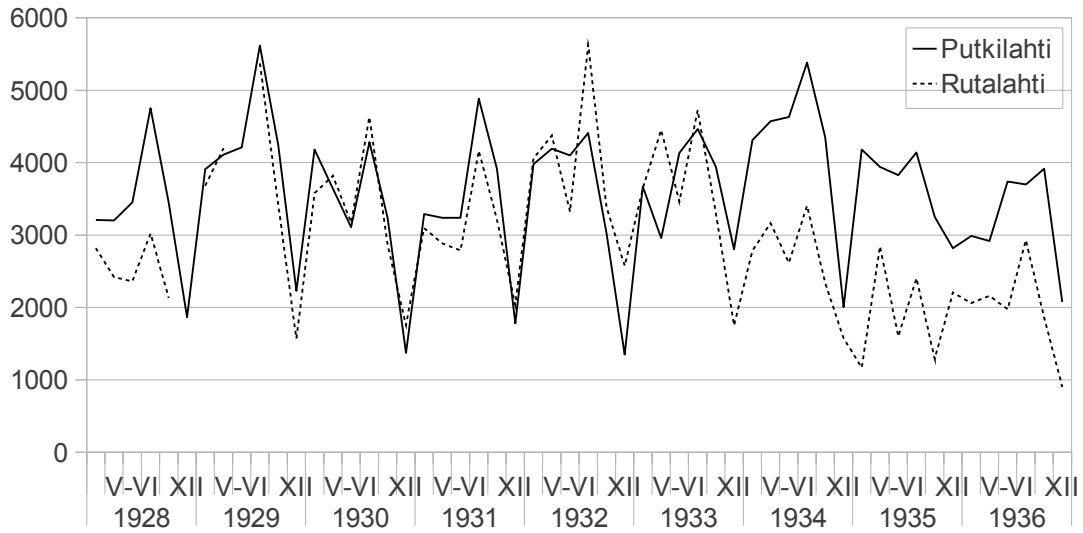
Raha-apuna annetun tuen määrä kasvoi ja laitoshoidon osuus laski. Uusi potilaskapasiiteetiltaan suurempi kunnalliskoti näkyi tilastoissa kunnalliskotimenojen kohoamisena.

229 *Maalaiskunta* 1930, 86-87.

230 Kuusisto 1989, 221-222.

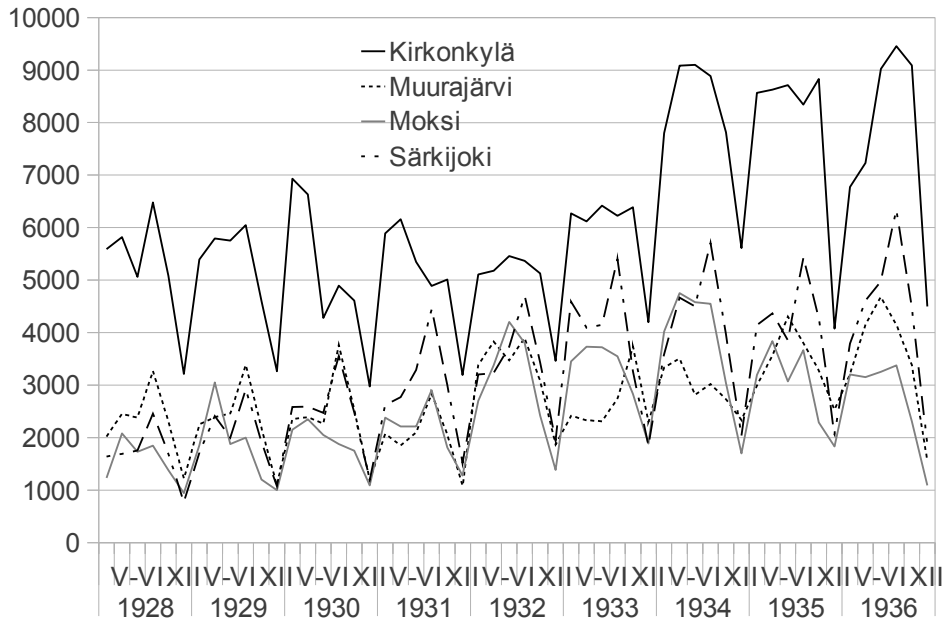
231 KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirjat 5/20.1.1930; 35/7.9.1931; 18/4.12.1931; 12/25.11.1933; 12/23.10.1934.

KAAVIO 14. Suora raha-apu Korpilahden vesipuolella 1928-1934

Lähde: KKA, Köyhäinlaitokunnan pöytäkirjat 1928-1934

KAAVIO 15. Suora raha-apu Korpilahden maapuolella 1928-1934

Lähde: KKA, Köyhäinlaitokunnan pöytäkirjat 1928-1934

Kuntien välinen köyhäinhoito

Merkittävän osa köyhäinhoitomenoista muodostivat korvaukset toisissa kunnissa annetusta köyhäinavusta. Tämä perustui siihen, että kotipaikkaoikeudesta johtuen toispaikkakuntalaisille annettu köyhäinapu oli perittävässä hänen kotipaikkansa köyhäinhoitolautakunnalta. Lain mukaan kunta oli tarvittaessa velvollinen ”työtä etsiväin tai, työn puutteessa, ruokaa, yösijaa tai raha-apua pyytävien, kotipaikkakuntansa ulkopuolella kuljeksivien varattomien ja nuhteettomien henkilöiden” avustamiseen köyhäinhoidolla.²³² Myöntämisperuste, tarvittavan avun jakaminen, huollon tarkastaminen ja kustannusten periminen kuuluivat sille kunnalle, jossa avustus annettiin. Tämä aiheutti erimielisyyttä kuntien välillä, joissa vallitsi erilaisia käytäntöjä. Lain mukaan toisella paikkakunnalle köyhäinhoidon varaan joutunut henkilö oli mahdollista hakea kotikuntaansa, mutta käytännössä menettely oli

”niin hidas ja kankea, ettei se vastaa tarkoitustaan edes säännöllisissä oloissa. Vielä vähemmän se on paikallaan ja asianmukainen, kun on kysymys jossakin kunnassa tilapäisesti kuljeksivista työttömistä, jotka eivät joko pyydä eivätkä saa köyhäinhoitopua taikka enintään saavat kunnalta lyhytaikaista ja vähäistä apua.”²³³

Poliisi puuttui asiaan vasta, jos henkilön toiminta antoi aihetta rikosepäilyyn.

Asuinpaikka ja köyhäinhoidollinen kotipaikka olivat kaksi eri asiaa: lain mukaan yhden vuoden henkikirjoilla olo kunnassa oikeutti kotipaikan muutokseen. Kotipaikkaoikeuden saamisen edellytyksenä oli kuitenkin, ettei kyseinen henkilö tai joku hänen perheestään ollut saanut köyhäinapua kyseisen vuoden aikana. Tämä aiheutti jatkuvaa päänvaivaa kuntien päättäjille. *Huoltajan* ja *Maalaiskunnan* asiantuntijat ohjasivat kuntia avustusten perintää koskevissa kysymyksissä.

Muuttoliikkeen takia kotipaikkaoikeuden saaminen yhdessä vuodessa oli raskas suurille kaupungeille.²³⁴ 1931 Helsingin kaupunginhallitus ajoi ehdotusta, jonka perusteella kotipaikkaoikeuden perustaksi asetettaisiin vähintään kahden vuoden veronmaksu kuntaan.

232 *Huoltaja* 1932, 125-127.

233 Köyhäinhoitolaki 1922, 44 §. *Huoltaja* 1932, 124-125.

234 *Huoltaja* 1932, 197-198. Myös Ruotsissa kotipaikkaoikeuden saavuttamiseen vaadittiin yhden vuoden läsnäolo kunnassa, Norjassa 2 vuoden ja Tanskassa 5 vuoden.

Köyhäinhoidolliseen kotipaikkaoikeuteen ei liittynyt verovelvoitetta. Helsingin kaupungin-
hallituksen mielestä

”nykyinen laki on kaupunkikunnille epäedullinen sen vuoksi, kun kaupunkeihin
muuttaa paljon joutilaita henkilöitä, vetelehtien siellä jollain tavalla vuoden ajan,
saadakseen kotipaikka- ja köyhäinhoitoavustusoikeuden.”²³⁵

Kustannusten korvaukset aiheuttivat jatkuvia kiistoja köyhäinhoitolautakuntien välille.
1931 tarkastaja Päivärinta joutui selvittämään Korpilahden ja Oulunkylän välistä kiistaa
köyhäinhoidolle aiheutuneiden kustannusten korvaamisesta Oulunkylän kunnalliskodin
hoidokin A. M:n tapauksessa, joka oli asunut lyhyen aikaa Korpilahdella ja saanut sinne
kotipaikkaoikeuden. Tämän jälkeen A.M. oli muuttanut Oulunkylään, jossa hän oli myö-
hemmin joutunut köyhäinhoidon varaan. Korpilahti oli maksanut aikansa A. M:n hoidosta
Oulunkylän kunnalliskodissa, mutta lopettanut laskujen maksamisen, jonka jälkeen Oulun-
kylästä otettiin yhteyttä viranomaisiin. Korpilahdelta pyydettiin A. M:n luovuttamista Kor-
pilahden kunnalliskotiin, mutta pyyntö ei johtanut toimenpiteisiin. Tarkastaja Päivärinta
huomautti Korpilahden köyhäinhoitolautakunnalle, ettei köyhäinhoidollinen kotipaikkaoi-
keus ollut sidottu kunnallisverojen maksuun ja Korpilahden oli edelleenkin korvattava A.
M:lle annettu hoito. Päivärinnan mukaan vastaavia tapauksia sattui joka kunnassa.²³⁶

1928-1933 Korpilahti oli suhteessa muihin kuntiin nettomaksaja, erityisesti Etelä-Suo-
meen maksettujen korvausten takia. Tämän lisäksi korpilahtelaisia oli avustettu eniten lähi-
kunnissa, Jyväskylässä, Jyväskylän maalaiskunnassa, Jämsässä ja Muuramessa. Muuramen
kunnan hoidokit olivat hyvä tulonlähde Korpilahden köyhäinhoidolle, koska kuntien erossa
1922 muuramelaisia oli jäänyt edelleen hoidettavaksi Korpilahden kunnalliskotiin. Jämsän-
koski oli myös tärkeä maksaja.

Pula-ajan seurauksena kuntien välinen rahaliikenne kasvoi. Korpilahden osalta uusia
kuntia tuli mukaan koko tutkimusajan, kuitenkin avustussummat pysyivät pieninä. Makse-
tut korvaukset osoittavat suuntaa, johon Korpilahdelta muutettiin. Eniten korvauksia mak-
settiin lähikuntiin sekä Uudellemaalle. Mielenkiintoista on, ettei Pirkanmaalla ollut yhtään

235 *Huoltaja* 1931, 319.

236 HMA, Sosiaalihuollon piiritarkastajan arkisto, Korpilahti 1926-50. 1935 lääninhallitusten käsiteltävänä
oli 5700 kuntien välistä korvauskiistaa, 4600 kuntien ja valtion välistä ja 10 000 kuntien ja yksityisten
välistä kiistaa köyhäinhoidon korvauksista. Haatanen 1992, 117.

korvaustapausta koko tutkittavana aikana. Selityksenä voi olla se että lama-aikana poismuutto Korpilahdelta suuntautui ennen kaikkea etelään pääkaupunkiseutua kohti, jossa kotipaikkaoikeus jäi saamatta työtilanteen vaikeutumisen ja köyhänapuun turvautumisen takia. Pirkanmaalle muuttaneet olivat saaneet köyhäinhoidollisen kotipaikkaoikeuden jo ennen lamaa, eikä korvauksia Korpilahdelta voitu periä Pirkanmaan suunnasta.

TAULUKKO 18.

Korpilahden ja muiden kuntien välinen köyhäinhuolto 1928-1933

Köyhäinhuoltolautakunta	1928 Saatu (Per.)	1928 Annettu (An.)	1929 Saatu	1929 Annettu	1930 Saatu	1930 Annettu	1931 Saatu	1931 Annettu	1932 Saatu	1932 Annettu	1933 Saatu	1933 Annettu
Helsinki	3600	3353	4500	22289	5025	21490	3210	10291	2000	14042	5837	21935
Oulunkylä	-	2992	-	9659	-	4601	-	5709	-	-	-	-
Muurame	2196	-	8008	-	5981	3225	11019	5530	10421	3533	13540	8478
Jämsä	900	-	2250	100	-	2300	3375	6299	5175	6358	3215	4530
Jyväskylä	-	-	-	5045	-	6995	672	1194	-	5771	-	9912
Jyväskylän mlk	-	3135	-	-	-	4875	-	2100	130	4075	1100	14462
Hollola	525	3400	-	3635	-	4200	1380	4513	960	5216	1020	2049
Luhanka	-	-	125	-	4588	-	3000	-	5430	-	-	-
Keuruu	-	-	381	-	90	-	-	-	575	-	350	325
Janakkala	-	-	-	640	-	-	-	-	-	-	-	-
Hyvinkään kauppal	-	4000	-	1500	-	2850	3300	622	-	-	-	553
Äänekoski	1400	-	900	850	1200	-	700	-	-	-	-	20
Lahden kaupunki	-	300	-	-	-	-	-	1191	-	3315	-	9399
Jämsänkoski	-	380	-	-	-	-	5097	-	5295	431	7300	1554
Säynätsalo	-	835	-	-	-	-	-	-	460	-	1200	-
Iitti	-	-	-	-	-	650	-	600	-	600	-	850
Orimattila	-	-	-	-	-	515	-	-	-	-	-	-
Kärkölä	-	-	-	-	-	575	-	600	-	-	350	-
Juva	-	-	-	-	150	-	-	-	-	-	-	-
Räisälä	-	-	-	-	-	1100	-	2000	-	1500	-	1500
Rovaniemi	-	-	-	-	-	635	-	-	-	-	-	-
Luopioinen	-	-	-	-	160	-	3000	-	350	-	-	-
Raisio	-	-	-	-	-	-	-	1397	-	-	-	-
Koskenpää	-	-	-	-	-	-	-	486	-	1100	-	1400
Heinola	-	-	-	-	-	-	-	150	-	-	-	-
Pielisenmaa	-	-	-	-	-	-	-	150	-	-	-	-
Rantasalmi	-	-	-	-	-	-	-	200	-	-	-	-
Joroinen	-	-	-	-	-	-	-	100	-	-	-	-
Leivonmäki	-	-	-	-	-	-	-	750	725	1150	-	-
Asikkala	-	-	-	-	-	-	600	-	-	-	-	-
Sulkava	-	-	-	-	-	-	-	75	-	-	400	-
Kymi	-	-	-	-	-	-	-	200	-	-	-	-
Taipalsaari	-	-	-	-	-	-	-	150	-	-	-	-
Joutsenon kh	-	-	-	-	-	-	-	200	-	-	-	-
Ristiina	-	-	-	-	-	-	-	115	-	-	-	-
Ylämaa	-	-	-	-	-	-	-	50	-	-	-	-
Sääminki	-	-	-	-	-	-	-	-	-	200	-	-
Valkeala	-	-	-	-	-	-	-	-	-	75	-	-
Haukipudas	-	-	-	-	-	-	-	-	1500	-	1650	600
Petäjävesi	-	-	-	-	-	-	-	-	2000	-	1500	-
Evijärvi	-	-	-	-	-	-	-	-	585	-	-	-
Soini	-	-	-	-	-	-	-	-	360	-	-	-
Suolahden kauppal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	150	-	300
Kemi	-	-	-	-	-	-	-	-	1100	-	650	-
Vehkalahti	-	-	-	-	-	-	-	-	-	250	-	-
Lijendahl	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2575	-	350
Jääski	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30	-	-
Joutsa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	375	-
Riihimäki	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400	-
Nastola	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	276
Joutseno	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	512
Mäntsälä	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2404
Lappee	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	870
Vaasa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	450
Lapua	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	380	-
Loviisa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4718
Yhteensä	8621	18395	16164	43718	17194	54011	35353	44672	37066	50371	39267	87447

Lähde: Korpilahden köyhäinhuoltokassakirja 1928-1933

Peritään takaisin jos varallisuutta ilmaantuu²³⁷

Köyhäinhoidossa periaatteena oli, että köyhäinapu oli lainaa joka oli maksettava takaisin köyhäinhoitolautakunnalle. Korvausvelvollisuus oli tärkeä pelote, jolla pyrittiin vähentämään avustusten varaan pyrkivien määrää. Merkittävää oli myös, että maksamatta jäänyt apu vaikutti henkilön täysivaltaisuuteen.²³⁸

Köyhäinhoidon ideologiassa korostui vahva kasvatuksellinen, perhekeskeinen ja moraalinen ajattelu. Takaisinmaksun kannalta oli merkittävää, oliko avustettu joutunut turvautumaan kunnan apuun ”omasta syystä” vaiko ”ilman omaa syytä”. Köyhyys oli omaa syytä, kun sen katsottiin johtuvan moraalityyppisyydestä, kuten juopottelu, laiskuus, saamattomuus, elatusvelvollisuuden laiminlyöminen ja siveetön elämä. Kuitenkaan korvausvelvollisuus ei saanut johtaa tilanteeseen, jossa henkilö menetti mahdollisuuden itsensä ja perheensä elättämiseen. Tämä vaikeutti avustusten takaisin perintää pula-aikana ja sen jälkeen ja pitkitti velanmaksua köyhäinhoitolautakunnille jopa vuosia. Päätös takaisinperinnän aloittamisesta oli köyhäinhoitolautakunnan harkinnan varassa, jonka oli vahvistettava jokainen tapaus erikseen avunsaajan maksukyvyyn mukaan. Pienet avustussummat ja korvausvelvoite ylläpitivät köyhyyskierrettä: takaisinperinnän pelko esti hakemasta apua tarpeeseen, mikä syvensi köyhyyttä entisestään.²³⁹

Helsingissä 1925-1939 köyhäinhoidon apua saaneista rakennustyöläisistä kaksi kolmasosaa ei maksanut saamaansa apua takaisin. 80 prosentissa tapauksista tehtiin velkomatta jättämispäätös ja useassa tapauksessa ratkaisu siirtyi 1940-luvun lopulle. 20 prosenttia avustetuista maksoi avun takaisin osittain tai kokonaan. Yksityishenkilöiltä perittiin takaisin 1-10 prosenttia kokonaissummasta vuosittain. Helsingissä suoranaista avustuksista perittiin takaisin enintään noin 16 prosenttia vuoteen 1946 mennessä.²⁴⁰

Korpilahden köyhäinhoidossa liikuttiin pääkaupungin kanssa samoissa lukemissa. 1931 yksityisiltä saadut korvaukset muodostivat 5 prosenttia köyhäinhoidon vuotuisista tuloista,

237 KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 11/25.9.28. Päätös T. L:n lähettämistä keuhkotautiparantolaan kunnan kustannuksella.

238 2009 ilmestyneessä Suomen historian kokonaisesityksessä Pentti Virrankoski lainaa Jouko Siipeä, jonka mukaan avun vastikkeellisuus oli ennen muuta pelote. Elatusavun maksamatta jättämisen suhteen sama periaate on yhä edelleenkin voimassa: kunta maksaa lapsenruokot, mutta perii ne elatusvelvolliselta takaisin.

239 Hannikainen 2001, 45-52. Virkkunen 2005, 175-178. Virkkunen 2010, 223-249.

240 Hannikainen 2001, 52-56.

1933 3 prosenttia, 1935 2 prosenttia ja 1936 2,4 prosenttia. Köyhäinhoidon tuloissa yksityishenkilöiltä saadut korvaukset putosivat vuodesta 1931 58 prosenttia vuoteen 1935 mennessä, mutta samaan aikaan toisilta kunnilta perittyjen korvausten osuus kasvoi. Alimmillaan yksityisiltä velotut avustukset olivat vain kolmanneksen siitä summasta, joka saatiin korvauksena muilta kunnilta.²⁴¹

1935 K. L. anoi kunnanvaltuustolta vapautusta hänen perheelleen annetun avustuksen takaisinmaksusta. Velkaa ei annettu anteeksi, mutta takaisinperinnän osalta tehtiin päätös, jonka mukaan takaisinmaksuerissä pyrittiin kohtuullisuuteen.²⁴² Korvausvelvollisuus työllä voitiin asettaa avun saamisen ehdoksi, kuten eräässä tapauksessa talvella 1934, kun valtuusto totesi että ”jos D. M. todella haluaa saada avustusta köyhäinhoidolta, on hänen tultava kunnalliskotiin työhön lapsensa elatukseksi.”²⁴³ Eräs kuntalainen sai vapautuksen kuntaveron maksusta vuosilta 1932-1933 sillä edellytyksellä, että hän elättää vanhan äitinsä ilman köyhäinhoidon avustusta.²⁴⁴ Lain mukaan köyhäinhoitolautakunta sai ottaa kokonaan ja pysyvästi köyhäinhoidon varaan joutuneen henkilön omaisuuden haltuunsa ja käyttää sen hänen hoitonsa korvaamiseen: 1931 pakkohuutokaupattiin Korpilahdella asutustila, jonka isäntä oli velkaa köyhäinhoidolle vuosilta 1926-1931 hoidosta kunnalliskodissa yli 12 000 markkaa.²⁴⁵

Yleisesti katsottiin, että yhteiskunta oli velvollinen toimimaan työttömyyden ehkäisemiseksi ja toisaalta tukemaan työttömäksi joutuneita. Työttömät olivat potentiaalinen poliittisesti radikalisoituvien ryhmä. Kuitenkin avustamisen ehtona oli, että työttömyyden tulee olla työntekijästä itsestään riippumatonta ja että työttömäksi joutunut todella tehnyt voitavansa työpaikan saamiseksi. Työnvälitystoimistojen toiminnassa oli suuria puutteita ja yksityistä tietä tiedettiin työllistyttävän paremmin.²⁴⁶

Viranomaisten pelkona oli, että avustettavat jäävät pysyvästi kunnan elätettäviksi, koska

”ilmaisen avustuksen saanti on osoittanut kasvatuksellisessa suhteessa vaikuttavan

241 Vrt. Taulukko 16 s. 78.

242 KKA, Köyhäinhoitolautakunnan pöytäkirja 9/7.1.1935.

243 KKA, Köyhäinhoitolautakunnan pöytäkirja 9/4.1.1934.

244 KKA, Kunnanvaltuuston pöytäkirja 11/25.11.1933.

245 JyMA, Jämsän kihlakunnan kruununvoudin arkisto. Pakkohuutokaupat 1928-1936. Tavastähti 1926, 203-204. Köyhäinhoitolaki 1923, 53§

246 Työttömyyskomitean mietintö 2/1932, 3-4.

siihen, että asianomaisilta omakohtainen yritteliäisyys herpaantuu ja silloin he eivät paljoa perusta vaikka menettävätkin työpaikkansa, vaan luottavat siihen, että saahan sitä sitten kunnalta jälleen työttömyysavustusta.”²⁴⁷

Ilmaisen työttömyyskorvauksen sijasta varatöiden järjestämistä pidettiin kannatettavana linjana. Raha- ja ruoka-avustukset olivat työttömyyden lieventämisen muoto, jotka eivät juurikaan eronneet köyhäinhoidosta. Järjestelmä on vahingollinen, koska se passivoi työtömän:

”suoranainen avustus merkitsee armolahjaa ilman työtä tai vastasuoritusta. Moni työntekijä veltostuu ja mieluummin tyytyy viettämään toimetonta elämää pienen avustuksen turvin kuin menee töihin.”²⁴⁸

1932 Helsingin köyhäinhoidon johtaja Bruno Sarlin linjasi velkomispäätöksiä Helsingin osalta:

” Niinpä on pääkaupungin huoltotyössä jo pitemmän aikaa käytännössä noudatettu esim. sellaista menettelyä, että tuberkuloottiselta, joka on todettu varattomaksi ja jonka hoito vaatii pitemmän ajan, on päätetty olla velkomatta korvausta. Samoin voitaisiin menetellä vanhuudenheikkoihin, vaikeasti ruumiinvikaisiin, pitkällistä tautia sairastaviin, aistiviallisiin ym. heihin verrattaviin nähden, mikäli nämä ovat täysin varattomat, velkomatta korvausta heidän ehdollisesti korvausvelvollisilta omaisiltakaan, mikäli näidenkin taloudellinen asema on niin heikko, että korvauksen suoritus pakottaisi heidät huomattavasti kaventamaan jokapäiväistä leipäänsä ja siten alentamaan kohtuullista elintasoaan. Samaan ryhmään, josta edellä on ollut puhetta, voitaisiin tarkan harkinnan nojalla lukea myös suurilukuisten perheiden elättäjät, milloin nämä erikoista ammattitaitoa osaamatta elättävät itsensä ja perheensä raskaalla ruumiillisella työllä ja ansaitsevat vain sen verran, että ansio ei riitä muuhun kuin suhteellisen niukkaan toimeentuloon. Mutta yksinäisiä henkilöitä ei yleensä olisi vapautettava korvausvelvollisuudesta, ellei painavaa syytä siihen ilme-

²⁴⁷ *Huoltaja* 22/1930 pääkirjoitus.

²⁴⁸ Työttömyyskomitean mietintö 2/1932, 7.

ne, eikä missään tapauksessa elatusvelvollisuutensa tahallisesti laiminlyöneitä, olkootpa yksinäisiä tai perheellisiä (alleviivaus BS), sillä heidät on sitävastoin juuri sosiaalisen tarkoituksenmukaisuuden nimessä vasten tahtoaankin saatettava, jollei muutoin, niin työllään, korvaamaan saamansa avustuksen.”²⁴⁹

Sarlinin oma alleviivaus kuvaa hyvin sitä ankaruutta ja ehdottomuutta, jolla huoltovelvollisuutensa laiminlyöneeseen henkilöön suhtauduttiin viranomaisten taholta. Korpilahdella työvelvoite tarkoitti työtä kunnalliskodissa. Korvausvelvollisuus nähtiin myös opettavana ja työntekoon kannustavana asiana. Työhön määräämisen tarkoituksena oli korvauksen hankkiminen kunnalle, mutta sitä käytettiin samalla ”asianomaisen taivuttamiseksi työhön ja huolimattomien perheenelättäjien pelottamiseksi.”²⁵⁰

249 KKA, Kiertokirje 12.3.1932, Hannikaisen 2001 mukaan, 50-51.

250 Tavastähti 1926, 204-205.

Työtä ja hoitoa

Tämän tutkielman otsikko tulee köyhäinhoitolautakunnan päätöksestä, jolla ”J. H:n tytär E. H. lapsineen päätettiin ottaa kunnalliskotiin työhön ja hoitoon.”²⁵¹ Päätökseen sisältyy kunnallisen köyhäinhoidon ydin: köyhäinhoito oli takaisin korvattavaa huolenpitoa, mutta myös köyhäinhoidon piirissä toimineiden ihmisten työtä köyhyydessä eläneiden ihmisten auttamiseksi ja köyhyyden lieventämiseksi sekä yhteiskunnassa heikoimmassa asemassa olevien lasten, vanhusten ja sairaiden hoitamiseksi. Köyhäinhoito pyrki toimimaan myös kuntalaisten moraalinvartijana.

1930-luvun alussa Korpilahden väestö oli nuorta. Yli 90 prosenttia kuntalaisista työskenteli maa- ja metsätalouden ammateissa. 1930-luvun kuluessa maatalous sivuelinkeinoneen menetti merkitystään korpilahtelaisten työllistäjänä, erityisesti naisten kohdalla, joiden määrä puolittui maa- ja metsätalouden ammateissa. Erityisesti naiset siirtyivät teollisuuden palvelukseen ja käsityöammatteihin. Myös muuttoliike vaikutti maa- ja metsätaloustyöntekijöiden määrään, kun maataloustyöväestöä muutti maalta kaupunkiin. Puola-aikana Korpilahden muuttotappio pysyi kohtuullisena.

Maataloudessa tapahtui sisäinen rakennemuutos, kun tilanvuokraajista tuli itsenäisiä pientilallisia. Tilaluku kasvoi, mutta samalla alle yhden hehtaarin tilojen osuus tilaluvusta moninkertaistui. Tilojen peltopinta-alat olivat liian pieniä elättääkseen pienviljelijäperheen pelkällä maanviljelyllä. Tästä johtuen maatalouden sivuelinkeinot, erityisesti metsätalous, olivat merkittäviä perheiden toimeentulon kannalta.

1930-luvun Suomessa ei ollut julkista työttömyys- ja sairaskorvausjärjestelmää. Kunnallisen köyhäinhoidon tehtävänä oli avustaa niitä henkilöitä, jotka eivät pystyneet elättämään itseään tai perhettään, esimerkiksi työttömyyden seurauksena. Korpilahdella köyhäinhoitoa annettiin raha-avustuksena tai laitoshoidona. Lastenhuolto järjestettiin sijoitushoitona perheissä. Kunnan toimintaa köyhäinhoitoasioissa leimasi säästölinja. Kunnilla oli perinteisesti ollut laaja päätösvalta köyhäinhoidon käytännön toteuttamisessa, mutta valtion ohjaus ja painostus kuntien suuntaan lisääntyi, kun köyhäinhoidon käytäntöjä pyrittiin yhdenmukaistamaan ja valtion rahoituksen osuus lisääntyi.

Korpilahdella köyhäinhoito oli järjestetty vapaaehtoiseen työhön perustuvan kaitsijajär-

251 KKA, Köyhäinhoitolautakunnan pöytäkirja 9/25.2.1930.

jestelmän avulla. Kunnalliset luottamustehtävät kasaantuivat usein samoille henkilöille. Köyhäinhoitolautakunnalla oli hallinto- ja toimeenpanovalta kunnan köyhäinhoitoasioissa. Lautakunnan puheenjohtaja toimi kunnan köyhäinhoidon johtajana. Korpilahti oli jaettu kylittäin köyhäinhoitopiireihin. Köyhäinhoitolautakunnan jäsenet edustivat kaikkia köyhäinhoitopiirejä. Kaitsijat hoitivat käytännön työn piiriensä alueella eli avustusten jakamisen ja avustettavien valvonnan. Pula-aikana avustustarpeen lisääntyessä kaitsijoiden määrä jäi liian pieneksi avustettavien määrään nähden.

Kunnalliskoti oli kunnan köyhäinhoidon yleislaitos. Yleisimmät laitoshoidon syyt olivat vanhuus, sairaus ja mielisairaus. Kunnalliskoti sai merkittäviä tuloja omasta maa- ja metsätaloudesta: 1932 kunnalliskodin menoista kolmannes katettiin laitoksesta saaduilla tuloilla. Kuitenkin tulot saattoivat vaihdella vuosittain suurestikin.

Laitoksen palkattua henkilökuntaa oli vähän hoidokkien määrään nähden. Kunnalliskodin työnjohtaja oli paremmin palkattu kuin laitoksessa annetusta hoidosta vastannut johtajatar.

Kunnalliskoti oli pakkolaitos, josta ei saanut poistua ilman johtajattaren tai köyhäinhoitolautakunnan päätöstä. Korpilahdella kunnalliskoti oli myös työlaitos, jossa köyhäinavun saajat maksoivat työllään takaisin saamansa avustuksen. Suhtautuminen kunnalliskotiin ja siellä annettuun hoitoon oli ristiriitaista: kunnalliskoti oli monelle hädänalaiselle paikka, jossa oli todella mahdollisuus saada apua ja hoitoa, mutta toisaalta kunnalliskotiin joutumista ja täysivaltaisuuden menettämistä pelättiin.

Korpilahden ulkopuolelle laitoshoidon lähetettiin enimmäkseen mielisairaita ja keuhkotautipotilaita. Hämeen läänin kuntien työlaityhteistyöstä Korpilahti vetäytyi 1928.

Diakoniatyön järjestämisessä seurakunta ja kunta pyrkivät tekemään yhteistyötä. Diakonian merkitys oli ennen kaikkea paikallisen terveydenhoidon tukemisessa. Muu vapaaehtoinen toiminta köyhyyden lieventämiseksi ei tule Korpilahden lähdeaineistosta esiin.

1930-luvun poliittinen ilmapiiri oli jännittynyt sosialistien ja porvariain välillä Korpilahdella kuten koko Suomessa. Korpilahden suurimmat puolueet eduskuntavaalien kannatuksen perusteella olivat sosiaalidemokraatit ja Maalaisliitto. Yleisesti ottaen kunnallispolitiikka jäi kuitenkin poliittisten intohimojen ulkopuolelle. Puoluepolitiikkaa tärkeämpää oli kuntahallinnon hoitaminen mahdollisimman pienillä kustannuksilla. Voi olla, että 1930-luvulla Korpilahdella tapahtunut valtuustopaikkojen jakautumisen tasaantuminen sosialistien

ja porvarienvälillä hidasti jonkin verran köyhäinhoidon uudistusten toteuttamista. Poliittisen kentän kahtiajako ja jännitteisyys näkyi Korpilahden kunnalliskodin kunnosta ja hoidon laadusta käydyssä keskustelussa.

1930-luvun alussa Korpilahden kunnalliskoti oli huonokuntoinen ja aikansa elänyt laitos. Kunnalliskodin uudistamisen kanssa oli jähkailtu jo vuosikautia. Lopulta valtuusto päätyi kokonaan uuden kunnalliskodin rakentamiseen, joka valmistui loppuvuodesta 1934 lamasta huolimatta. Uusi mielisairasosasto valmistui 1935. Kunnalliskodin rakentamisen ajoittuminen pula-aikaan oli sattumaa. Uuden ja ajanmukaisen laitoksen rakentaminen Korpilahdelle nähtiin järkevänä ja edistyksellisenä ratkaisuna. Laitoksen potilaskapasiteetti ja lisähenkilökunnan tarve kasvoivat. Samainen rakennus on edelleen käytössä vanhainkoti Iltatähtenä.

1920- ja 1930-luvulla maaseudun sosiaalinen rakenne oli jakautunut selvästi kahtia, paremmin toimeentuleviin talollisiin ja köyhyysrajalla keikkuneisiin pientilallisiin ja tilattoomaan väestöön. Suomalainen agraariköyhyys oli pysyvä ja moniulotteinen ilmiö. Köyhyys muuttui julkiseksi paikallisyhteisössä köyhäinhoidon apua jaettaessa. Köyhyyttä pidettiin kielteisenä ilmiönä. Toiseuden avulla legitimoitiin vallankäyttö suhteessa köyhäinavun saajiin. Köyhäinavun saaja leimautui helposti vuosikausiksi. Avun saamiseen liittyi nöyryytystä ja häpeää, jonka vuoksi osa avun tarvisijoista kieltäytyi avusta. Monet köyhyyden uhkatelijöistä kuuluivat pienviljelijänperheiden arkeen. Suuri osa köyhäinhoidon saajista oli naisia, mutta laman seurauksena miesten ja välillisesti avustettujen osuus kasvoi. Pula-aika näkyi paikallisyhteisöön ilmestyneinä työn perässä kulkijoina: kulkuriliikkeestä tuli pulaajan metafora.

Köyhyydessä selviytyminen oli koko perheen yhteinen voimanponnistus. Yhteisöllisyyden, erityisesti sukulaisavun merkitys oli keskeinen. Lapset osallistuivat toimeentulon hankkimiseen yhdessä vanhempiensa kanssa. Usein luontaistalous nousi rahataloutta tärkeämmäksi selviytymisen keinoksi.

1920-luvun myönteisen talouskehityksen jälkeen 1928 maailmantalouden lama iski suomalaiseen vientiteollisuuteen, saha- ja metsäteollisuuteen. Myös Korpilahdella paikallisten sahojen toimintaedellytykset heikkenivät. Metsäteollisuuden työllisyystilanne heikkeni nopeasti ja palkat laskivat. Palkkataso jäi pysyvästi lamaa edeltänyttä tasoa alemmaksi. Maataloudessa työllisyyden kausivaihtelu oli normaali ilmiö, mutta laman seurauksena

työttömyys sai ennennäkemättömät mittasuhteet. Suomessa noudatetusta uusliberalistisesta talouspolitiikasta johtuen valtio pysytteli passiivisessa roolissa suhteessa lama-ajan talouselämään. Työttömyyden hoidossa noudatettiin varatyölinjaa.

Laman seuraukset tuntuivat Korpilahdella työttömyytenä ja köyhäinavun saajien määrän kasvuna. Vaikeimmat työttömyyskaudet ajoittuivat talvikausiin 1931-1933. Työttömyyden lieventämiseksi Korpilahdelle perustettiin työttömyyslautakunta keväällä 1931. Kunnan järjestämät varatyömaat olivat lähinnä tientekoa ja metsätöitä kunnan metsissä. Alhaisen varatyöpalkkojen seurauksena maa- ja metsätalouselinkeinojen palkkataso laski. Laman ”pitkä varjo” näkyi siinä, että avunsaajien määrä ja köyhäinhoidon kustannukset jäivät pysyvästi pula-aikaa edeltänyttä tasoa korkeammiksi.

Lisääntyneet köyhäinhoitomenot, työttömyyden hoito ja kunnalliskodin rakentaminen lisäsivät kunnan menorasitusta samalla kun verotulot laskivat laman seurauksena. Korpilahden köyhäinhoitojärjestelmä ei kuitenkaan lamaantunut pula-ajan paineessa, koska kunnalla oli mahdollisuus ohjata rahastoihin kertyneitä varoja työttömyyden hoitoon. Vaikka kunnan talous oli riippuvainen maa- ja metsätaloudesta, Korpilahti ei kuulunut pula-ajan pahiten runtelemiin kuntiin Hämeen läänissä.

Maatalous oli velkaantunut 1920-luvulla taloudellisen aktiivisuuden lisääntyessä maaseudulla. Korpilahdella ei voida puhua tilojen pakkohuutokauppa-aallosta pula-ajan seurauksena, eikä pulaliikettä esiintynyt. Merkittävimmät pakkohuutokaupat Korpilahdella liittyivät yritystoiminnan vaikeuksiin.

Valtion budjetissa sosiaalimenojen osuus pysyi marginaalisena. Köyhäinhoidon rahoitus hoidettiin pääosin kunnan tuloverotuksella. Pula-aikana köyhäinhoitomenot Korpilahdella kasvoivat yli 70 prosenttia. 1928-1934 Korpilahden köyhäinhoidon avustamien kuntalaisten määrä kasvoi yli 50 prosenttia. 1934 kahdeksan prosenttia kuntalaisista sai köyhäinapua. Maksettujen avustusten määrä oli suurempi kirkonkylällä ja kunnan maapuolen köyhäinhoitopiireissä kuin vesipuolella kuntaa. Avustettu köyhyys siirtyi syrjäkyliltä kirkonkylälle.

Voidaan sanoa, että köyhäinhoidossa vallitsi työlinja, koska köyhäinhoitona saatu avustus oli lähtökohtaisesti velka, joka oli maksettava takaisin kunnalle, joko rahana tai omalla työllä. Takaisinperinnän aloittamisen kannalta olennaista oli se, katsottiinko avuntarpeen syyn olevan avustettavasta itsestään riippuvainen vai ei; erityisesti elatusvelvollisuuden lai-

minlyönteihin suhtauduttiin ankarasti. Korvausvelvoite oli pelote, jolla pyrittiin karsimaan avunpyytäjien määrää. Takaisinperintäkysymyksessä korostui köyhäinhoidon moraalinen ulottuvuus. Tutkimusaikana kunnan köyhäinhuoltoelasta yksityisiltä onnistuttiin perimään takaisin vain murto-osa, merkittävämmäksi nousi kuntien välinen köyhäinhoito. Korpilahdelta maksettiin korvauksia eniten pääkaupunkiseudulle ja lähikuntiin. Kustannusten korvaukset aiheuttivat jatkuvia kiistoja kuntien välille.

*

Emil Reivilä päätti juhlapuheensa Korpilahden uuden kunnalliskodin avajaisissa 1934, lähes 80 vuotta sitten näin:

”Kehitys kulkee nykyaikana huimaavaa vauhtia eteenpäin. 80 vuotta sitten meillä ei ollut minkäänlaista järjestettyä köyhäinhoitoa. 40 vuotta sitten valmistui vanha nyt purettavaksi määrätty hoitolarakennus. [...] Tämä rakennus tulee olemaan tuleville sukupolville, ja niille jotka taasen vuorostaan kirjoittavat kuntamme köyhäinhoidon historiaa, selvästi havaittavalla tavalla osoittamassa sitä kehitys- ja sivistystasoa mikä nykyhetkellä kuntamme asukkaissa on vallitsevana.”²⁵²

252 KKA, Reivilä 1934.

Lähdeluettelo

Alkuperäislähteet

Hämeenlinnan maakunta-arkisto, HMA.

Hämeen läänin sosiaalihuollon piiritarkastajan arkisto. Korpilahti 1926-1950.

Jyväskylän maakunta-arkisto, JyMA.

Jämsän kihlakunnan kruununvoudin arkisto. Pakkahuutokaupat 1928-1936.

Kansan arkisto, KA. Helsinki

Evert Lepolan arkisto.

Korpilahden kunnan arkisto, KKA.

Kunnallinen ohjesääntökokoelma 1923, 1937.

Kunnalliskertomukset 1928-1937.

Kunnalliskodin tarvikehuutokauppapöytäkirjat 1935-1941.

Kunnanvaltuuston pöytäkirjat 1922, 1927-1937.

Köyhäinhoidon kassakirja 1928-1933.

Köyhäinhoidon tarkastusselostukset

Köyhäinhoitolautakunnan pöytäkirjat 1924, 1927-1934

Reivilä, Oskari 1934. Korpilahden köyhäinhoidon historiaa. Esitelmä uuden hoitolarakennuksen vihkimistilaisuuteen 14.12.1934.

Tilastoilmoitukset köyhäinhoitotilastoa varten 1931, 1933, 1935, 1936.

Työttömyyslautakunnan pöytäkirjat 1931-1933

Korpilahden seurakunnan arkisto, KSA.

Kertomukset seurakunnan tilasta 1922-1928, 1927-1931, 1932-1936.

Kirkkovaltuuston pöytäkirjat 1928-1934

Kolehtikirja 1929-1924

Väestölaskennat 1930, 1940; Väestömuutosilmoitukset

Suomen kirjallisuuden seura, SKS. Helsinki.

Kansanrunousarkisto KRA.

”Kauniit kesät vaiko puute ja kurjuus?” 1930-luvun pula-ajan muistot-keräily, 1999.

Pulavuodet 7864/36-72 H. M., nainen, Jämsä
Pulavuodet 7870/440-456 N. R., mies, Keuruu
Pulavuodet 7874/727-731 R. V., mies Jämsä
Pulavuodet 7875/736-743 A. V., mies, Jämsänkoski

Työväen arkisto, TA. Helsinki.

Muistitietoarkisto.

Sidos 54. Girén, Aatu; Kautto, Hannes, syntynyt 1889 Korpilahdella.

Sidos 66. Kähönen, Anna-Liisa, syntynyt 1901 Korpilahdella.

UPM-Kymmene Oyj. Valkeakosken keskusarkisto VKA.

Nurmisen Saha Oy:n (Korpilahden linja Oy) arkisto A207-210.

Komiteanmietinnöt

Komiteanmietintö 2/1932, työttömyyskomitean mietintö

Komiteanmietintö 4/1932, yleisten töiden järjestämisestä sekä hinta- ja korkokysymyksistä

Tilastot

Suomen tilastollinen vuosikirja STVK

Suomen virallinen tilasto SVT

Lehdet

Huoltaja 1922, 1924, 1929-1934. Julkaisija Huoltajasäätiö, Helsinki.

Maalaiskunta 1922, 1928, 1930. Julkaisija Suomen maalaiskuntien liitto, Helsinki.

Työn Voima 297/31.12.1926; 7/12.1.1927; 14/18.1.1927. Julkaisija Osuuskunta Työn Voima, Jyväskylä.

Tutkimuskirjallisuus

Ahvenainen, Jorma 1982. Taloudellinen kasvu ja elintaso. Teoksessa Ahvenainen, Jorma, Pihkala, Erkki, Rasila, Veijo (toim.), Suomen taloushistoria, osa 2: Teollistuva Suomi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Alapuro, Risto 1994. Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890-1933. Hanki ja jää, Helsinki.

Geremek, Bronislaw 1994. Poverty. A history. Blackwell, Oxford UK.

Haapala, Pertti 1994. Työajan lyhyt historia. Teoksessa Parikka, Raimo (toim.) Työ ja työttömyys. Työväen ja perinteentutkimuksen seura Väki voimakas, Helsinki.

Haatanen, Pekka 1968. Suomen maatalousköyhälistö tutkimusten ja kirjallisuuden valossa. Helsinki.

Haatanen, Pekka 1992. Elämän varjopuolelle joutuneiden parissa. Sosiaaliministeriö 1917-1939. Teoksessa Haatanen, Pekka, Suonoja, Kyösti, Suuriruhtinaskunnasta hyvinvointivaltioon. Sosiaali- ja terveysministeriö 75 vuotta. Sosiaali- ja terveysministeriö. VAPK-kustannus, Helsinki.

Hannikainen, Matti 2001. Velotaan? - Helsingissä 1930-luvun laman aikana annetun köyhäinavun takaisinperintä. Teoksessa Hannikainen, Matti ja Salasuo, Mikko (toim.), Elämän muotoja. Kertomuksia yksilöistä ja yhteiskunnasta. Koala-kustannus, Helsinki.

Hentilä, Seppo 1996. Itsenäisyydestä jatkosodan päättymiseen 1917-1944. Teoksessa Jussila, Osmo, Hentilä, Seppo, Nevakivi, Jukka, Suomen poliittinen historia 1809-1995.

Häkkinen, Antti 2002. Pula ja köyhyys Iisalmen maalaiskunnassa ja Alavudella 1930-luvulla. Teoksessa Blomberg, Helena, Hannikainen, Matti, Kettunen, Pauli (toim.), Lamakirja. Näkökulmia 1990-luvun talouskriisiin ja sen historiallisiin konteksteihin, Kirja-Aurora, Turku.

Häkkinen, Antti, Tervonen, Mika 2005a. Vähemmistöt ja köyhyys Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla. Teoksessa Häkkinen, Antti (toim.), Pulma, Panu, Tervonen, Mika, Vieraat kulkijat – tutut talot. Näkökulmia etnisyyden ja köyhyyden historiaan Suomessa. SKS, Helsinki.

Häkkinen, Antti, Tervonen, Mika 2005b. Suomalaisen ”alaluokan” historia. Teoksessa Häkkinen, Antti (toim.), Pulma, Panu, Tervonen, Mika, Vieraat kulkijat – tutut talot. Näkökulmia etnisyyden ja köyhyyden historiaan Suomessa. SKS, Helsinki.

Jaakkola, Jouko 1994. Sosiaalisen kysymyksen yhteiskunta. Teoksessa Jaakkola, Jouko, Pulma, Panu, Satka, Mirja, Urponen, Kyösti, Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Sosiaaliturvan keskusliitto, Helsinki.

Kahra, Elias 1938. Työttömyys vuosina 1928-36. Työttömyysneuvoston julkaisuja, Helsinki.

Kalela, Jorma 1987. Pulapolitiikka. Valtion talous- ja sosiaalipolitiikka Suomessa lamavuosina 1929-1933. Työväen taloudellinen tutkimuslaitos, Helsinki.

Kalela, Jorma 2000. Historiantutkimus ja historia. Hanki ja jää, Helsinki.

Karonen, Petri, Einonen, Piia (toim.) 2002. Arjen valta. Suomalaisen yhteiskunnan patriarkaalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle. SKS, Helsinki.

Kuusisto, Seppo 1989. Jämsän historia, ensimmäinen nide 1926-1952. Jämsän kaupunki.

Lahti, Markku 1994. Vanhan Korpilahden historia. Korpilahden, Muuramen ja Säynätsalon yhteisaika emäseurakunnan synnystä 1861 kuntien itsenäistymiseen 1923. Korpilahden, Muuramen ja Säynätsalon kunnat, Jyväskylä.

Lento, Reino 1951. Maassamuutto ja siihen vaikuttaneet tekijät Suomessa 1878-1939. Väestöpoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja. Sarja A:5. Helsinki.

Maijala, Juha 2005. Maaseutuyhteisön kriisi. 1930-luvun pula ja pakkohuutokaupat paikallisena ilmiönä Kalajokilaaksossa. Jyväskylä Studies in Humanities 46. Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä.

Markkola, Pirjo 2002. Synti ja siveys. Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860-1920. SKS, Tampere.

Mustakallio, Hannu 2002. Köyhät, sairaat ja kirkko. Suomalaista diakoniaa 1800-luvulta 1940-luvulle, teoksessa Mäkinen, Virpi (toim.), Lasaruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyksenä. Atena Kustannus, Pieksämäki.

Nygård, Toivo 1999. Erilaisten historian problematiikasta ja lähteistä. Teoksessa Roiko-Jokela, Heikki (toim.), Vanhuus, vaivat, erilaiset. Jyväskylän historiallinen arkisto vol. 4, Jyväskylä.

Nygård, Toivo 2001. Erilaisten historiaa. Marginaaliryhmät Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä.

Peltola, Jarmo 2008. Työllisyys, työttömyys ja huolenpito. Yhteiskunta Tampereella 1928-1938. 1930-luvun lama teollisuuskaupungissa I. Tampere University Press, Tampere.

Peltonen, Matti 1992. Matala katse. Kirjoituksia mentaliteettien historiasta. Hanki & jää, Helsinki

Pitkänen, Kari 1982, Väestönkehitys. Teoksessa Ahvenainen, Jorma, Pihkala, Erkki, Rasi-la, Veijo (toim.), Suomen taloushistoria, osa 2: Teollistuva Suomi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Pulma, Panu 1987. Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen. Lapsuuden yhteiskunnallistuminen ja lastensuojelun kehitys Suomessa. Teoksessa Pulma, Panu, Turpeinen, Oiva, Suomen lastensuojelun historia. Lastensuojelun Keskusliitto, Helsinki.

Pulma, Panu 1996. Valtion lainoista Valtavaan. Kunnan ja valtion suhde sosiaalitoimen valtionapujärjestelmän kehityksessä 1918-1982. Tutkimuksia 60. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes, Helsinki.

Rantatupa, Heikki 1989. Muuramen kunnallisvaalit ja kunnalliselämä. Teoksessa Ruuskanen, Pekka (toim.), Muuramen kirja. Muuramen kunta.

Rantatupa, Heikki 1993. Keski-Suomen puolue-elämä ja poliittinen ilmasto. Teoksessa Jokipii, Mauno (toim.), Keski-Suomen historia, osa 3: Keski-Suomi itsenäisyyden aikana. Keski-Suomen maakuntaliitto, Jyväskylä

Rantatupa, Heikki 2004. 1930-luvun pulavuoden ja maatalouskiinteistöjen pakkohuutokaupat. Teoksessa Suomen maatalouden historia, osa 2: Kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1950-luvulle. SKS, Helsinki.

Rinne, Heimo 2006. Ihanteena vapaaehtoisuus. Diakoniatyö Porvoon hiippakunnan seurakunnissa, erityisesti Iitin ja Tampereen rovastikunnissa vuosina 1897-1923. SKHS, Helsinki.

Roiko-Jokela, Heikki 1999. Holhoukseen julistamisen perusteista noin 1600-1985. Teoksessa Roiko-Jokela, Heikki (toim.), Vanhuus, vaivat, erilaiset. Jyväskylän historiallinen arkisto vol. 4, Jyväskylä.

Saaritsa, Sakari 2002. Riskeiltä suojaavat verkostot. Epävirallinen apu maaseudun teollisuusyhteisön muistitiedossa kriisiaikoina 1900-1950. Teoksessa Blomberg, Helena, Hannikainen, Matti, Kettunen, Pauli (toim.), Lamakirja. Näkökulmia 1990-luvun talouskriisiin ja sen historiallisiin konteksteihin, Kirja-Aurora, Turku.

Satka, Mirja 1994. Sosiaalinen työ peräänkatsojamiehestä hoivayrittäjäksi. Teoksessa Jaakkola, Jouko, Pulma, Panu, Satka, Mirja, Urponen, Kyösti, Armeliasuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Sosiaaliturvan keskusliitto, Helsinki.

Siltala, Juha 1985. Lapuan liike ja kyyditykset 1930. Otava, Helsinki.

Strang, Mikko 2000. Ikkunat Päijänteelle päin: Iloniemen sahan historia. Iloniemi-seura.

Suomäki, Pekka (toim.) 2004. Luonnonihana paikka valtamaantien varrella. Saakosken kyläkirja. Saakosken kyläseura ry, Korpilahti.

Suomäki, Pekka (toim.) 2005. Höylillä puheella kuin torppa ruununparkissa. Sarvenperän kyläkirja. Sarvenperän kylätoimikunta, Korpilahti.

Suomäki, Pekka, Teittinen, Pentti (toim.) 2007. Väljempää eloa, kekkeempää oloa. Horkan kyläkirja. Horkan koulupiirin kyläyhdistys, Korpilahti.

Taskila-Åbrandt, Taina 2001. 1930-luvun pula-aika lääkäreiden silmin. Teoksessa Hannikainen, Matti ja Salasuo, Mikko, Elämän muotoja. Kertomuksia yksilöistä ja yhteiskunnasta. Koala-kustannus, Helsinki.

Tavastähti, Elli 1926. Köyhäinhoidon käsikirja. Porvoo.

Tavastähti, Elli 1928. Yksityinen huoltotoiminta Suomessa. Luettelo yksityisistä huoltojärjestöistä ja -laitoksista. Valtioneuvosto, Helsinki.

Tuominen, Uuno 1967. Sosiaaliministeriön kehittyminen nykyiseen järjestysmuotoonsa. Teoksessa Tuominen, Uuno ja Pulkkinen, Anneli (toim.), Sosiaaliministeriö 1917-1967. Sosiaaliministeriö, Helsinki.

Urponen, Kyösti 1994. Huoltoyhteiskunnasta hyvinvointivaltioon. Teoksessa Jaakkola, Jouko, Pulma, Panu, Satka, Mirja, Urponen, Kyösti, Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Sosiaaliturvan keskusliitto, Helsinki.

Varto, Juha. 2005. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Metodologia tutkii menetelmien perusteita ja oletuksia.

<http://arted.uiah.fi/synnyt/kirjat/varto_laadullisen_tutkimuksen_metodologia.pdf>. Luettu 17.2.2011.

Vihola, Teppo 1993. Kunnalliselämä Keski-Suomessa kunnanvaltuustojen toiminta-aikana. Teoksessa Jokipii, Mauno (toim.), Keski-Suomen historia, osa 3: Keski-Suomi itsenäisyyden aikana. Keski-Suomen maakuntaliitto, Jyväskylä.

Vihola, Teppo 2004. Maatalouden rakennemuutokset itsenäisessä Suomessa. Teoksessa Suomen maatalouden historia, osa 2: Kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1950-luvulle. SKS, Helsinki.

Virkkunen, Gia 2002. Köyhyyden omakuva ja toiseus. Suomalainen maalaisyhteisö 1930-luvun pula-aikana. Teoksessa Blomberg, Helena, Hannikainen, Matti, Kettunen, Pauli (toim.), Lamakirja. Näkökulmia 1990-luvun talouskriisiin ja sen historiallisiin konteksteihin, Kirja-Aurora, Turku.

Virkkunen, Gia 2005. Köyhyys ja toimeentulon keinot. 1930-luvun pula-ajan haasteet ja maaseudun naiset. Teoksessa Häkkinen, Antti (toim.), Pulma, Panu, Tervonen, Mika, Vieiraat kulkijat – tutut talot. Näkökulmia etnisyyden ja köyhyyden historiaan Suomessa. SKS, Helsinki.

Virkkunen, Gia 2010. ”Köyhyydestä ei puhuttu, sitä vaan elettiin”. Köyhyyden kokemus ja selviytyminen 1930-luvun pulan oloissa Suomen maaseudulla. *Bibliotheca Historica* 127. SKS, Helsinki.

Kaaviot ja taulukot

- Kaavio 1. Korpilahden paikallaoleva väestö syntymävuoden mukaan 1930.
- Kaavio 2. Korpilahden kunnalliskodin hoidokkaat 1920-1939.
- Kaavio 3. Puolueitten saamat suhteelliset osuudet Korpilahdella eduskuntavaaleissa 1919-1939.
- Kaavio 4. Kunnallisen köyhäinhoidon avustamat henkilöt sukupuolen mukaan Hämeen läänin maaseudulla 1928-1932, 1934-1936.
- Kaavio 5. Sahatavaran vienti 1928-1936.
- Kaavio 6. Teollisuuden työpaikat Korpilahdella 1926-1939.
- Kaavio 7. Rekisteröityneiden työttömien määrä Suomessa 1929-1936.
- Kaavio 8. Rekisteröityneiden työttömien määrä Hämeen maaseudulla 1929-1936.
- Kaavio 9. Taloudelliset suhdanteet 1928-1936.
- Kaavio 10. Pakkohuutokaupat eräissä Suomen kihlakunnissa 1931-1936.
- Kaavio 11. Korpilahden kunnan menot 1928-1936.
- Kaavio 12. Köyhäinhuutoimenot Korpilahdella 1930-1936.
- Kaavio 13. Korpilahdella köyhäinhoitoa saaneet avustusmuodon mukaan 1928-1936.
- Kaavio 14. Suora raha-apu Korpilahden vesipuolella 1928-1934.
- Kaavio 15. Suora raha-apu Korpilahden maapuolella 1928-1934.
-
- Taulukko 1. Korpilahden väkiluku 1928-1936.
- Taulukko 2. Korpilahden elinkeinorakenne 1930 ja 1940
- Taulukko 3. Korpilahden väestörakenne elinkeinon mukaan. Maatalous sivuelinkeinoineen 1930 ja 1940.
- Taulukko 4. Tilojen koot Korpilahdella 1929 ja 1941.
- Taulukko 5. Muuttovoitto ja -tappio eräissä Keski-Suomen kunnissa vuosina 1920-1939.
- Taulukko 6. Muuttoliike Korpilahdella 1929-1934.
- Taulukko 7. Köyhäinhuutolautakunnan puheenjohtajat ja jäsenet 1926-1937.
- Taulukko 8. Köyhäinhoidon kaitsijat Korpilahdella 1929-1936.
- Taulukko 9. Korpilahden kunnalliskodin hoidokkaat 1928-1936 hoidolleoton/hoidollaolon syyn mukaan.

Taulukko 10. Kunnalliskodin tulot 1930-1936.

Taulukko 11. Kunnalliskodin menot 1930-1936.

Taulukko 12. Maanviljelystyöväen palkat Hämeen läänissä ja Jämsän kihlakunnassa 1930-1936.

Taulukko 13. Pakkahuutokaupatut tilat Korpilahdella kokonaispinta-alan mukaan 1928-1936.

Taulukko 14. Korpilahden kunnan tulot 1928-1936.

Taulukko 15. Korpilahden kunnan kokonaistulot ja valtionavun osuus 1930-1936.

Taulukko 16. Korpilahden köyhäinhoidon tulot 1931-1936.

Taulukko 17. Köyhäinhoidon menot, kiinteistönhankinta ja lainanotto 1931-1936.

Taulukko 18. Korpilahden ja muiden kuntien välinen köyhäinhoito 1928-1933.